

2040

188 8407 2 pol.

A VÁMPOLITIKA ALAPFOGALMAI.

A MAGYAR VÁMPOLITIKAI KÖZPONT MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA:

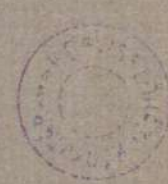
MÁTYÁS JENŐ

AZ ARADI KERESK. ÉS IPARKAMARA S.-TITKÁRA.

ELŐSZÓVAL ELLÁTTA:

MATLEKOVITS SÁNDOR DR.

BOLTI ÁRA: 2 KORONA.

BUDAPEST, 1914.

Rach

88
8407

A VÁMPOLITIKA ALAPFOGALMAI.

A MAGYAR VÁMPOLITIKAI KÖZPONT MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA:

MÁTYÁS JENŐ

AZ ARADI KERESK. ÉS IPARKAMARA S-TITKÁRA.

ELŐSZÓVAL ELLÁTTA:

MATLEKOVITS SÁNDOR DR.

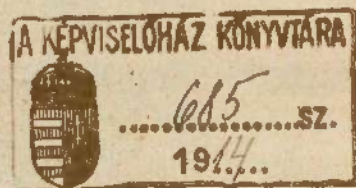

2003 h¹

BUDAPEST, 1914.

Országgyűlési Könyvtár
állományából törölve

NYOMATOTT RÉTHY LIPÓT ÉS FIÁNÁL ARADON. 1914 - 30678.

Tartalommutató.

Oldal

Előszó. Irta: Matlekovits Sándor dr.

I. A külkereskedelemről --- 1—15

Általában, fajai, nagysága, kereskedelmi mérleg, váltóárfolyam, fizetési mérleg.

II. A vámpolitika fogalma és irányai --- 15—23

Gazdasági-, kereskedelmi-, vámpolitika, összefüggése az adó-, közlekedési-, pénzügyi-, kivándorlási és külpolitikával; irányai: merkantil-rendszer, prohibítív (tilalmi) rendszer, szabad kereskedelem, védővamos irányzat, e kettő küzdelme.

III. A vámpolitika eszközei --- 23—97

1. Tilalmak és vámok --- 23—34

Tilalmak, eredet, felosztás; vámok, vámbevételek, felosztás; behozatali-, kiviteli-, átviteli-vámok általában; finansziális- (pénzügyi) és közgazdasági- (védő) vámok; ipari- és agrár-vámok, gabona-vámok, állat-vámok; kiviteli-vámok; átviteli-vámok.

2. A vámtarifa --- 34—52

Általában; a mi vámtarifánk, közjogi- és közgazdasági jellemzése, tartalma: vámterület, vámkötelezettség és mentesség, vámtéher, mellékletetek, lefizetés módja; érték-vámok, specifikus-vámok, elvámolás módja, különbözeti vámok, vámháború, vámhitel; vámtarifa-séma, áruajstromok, vámfelszámolás; vámtarifa-rendszerek; egységes-, maximális- minimális-vámtarifa.

3. Adók és kiviteli jutalmak --- 52—59

Külföldi áruk megadóztatása, belső adók, adó-visszatérítés, vám-visszatérítés, kiviteli jutalom általában, cukorkiviteli jutalom különösen, bruxellesi cukoregyezmény.

4. Forgalmi eszközök --- 59—66

Vámmentes közraktárak, fajaik, szabad kikötő, szabad terület, határkerület, határforgalom és kedvezményei, előjegyzési eljárás, retour-árak.

5. A kikészítési eljárás --- 66—75

Alakjai, jelentősége, megvalósításánál követett elvek; behozatali jegyek, őrlési forgalom.

6. A kereskedelmi szerződések --- --- --- 75—97

Általában, egyezmények, kapitulációk; nyitott kapu politikája; a szerződések létrejötte, hatálya, tartalma: a kereskedés, letelepedés birtokszerzés szabadsága, tilalmak, vámok; közlekedési ügyek; különös egyezmények: állategészségügyi, iparjogvédelmi, vámkartellre irányuló, konzuli, munkásvédelmi, választott bírósági stb.; viszonyosság, legtöbb kedvezményes és tarifaszerződések, vámuniók; gyarmatpolitika.

IV. Kereskedelmi szerződésünk Ausztriával --- 97—131

Történeti visszapillantás, mai szerződésünk, az általa szabályozott viszonyok közelebbről:

a) kereskedelmi ügyek: őrlési forgalom, dalmáciai lisztadó, tiroli gabonavám, állatforgalom, húskérdés, mérték- és súlyrendszer, bortermelés és kereskedelem, tőzsdereform, tisztességtelen verseny, konzulok, szaktudósítók;

b) iparjogi vonatkozású ügyek: iparüzés szabadsága, kereskedelmi utazók, vásári forgalom, vándoripar, házalás, kereskedelmi társaságok, szabadalmi-, védőjegy- és mintaoltalmi ügy.

c) állampénzügyi megállapodások: monopóliumok, közvetett adók: sör-, szesz-, ásványolaj- és cukoradó, átutalási eljárás, cukorsurtaxe, egyenesadó-egyezmény.

d) közlekedési ügyek: vasútak, üzletszabályzat, díjszabás-politika, annabergi csatlakozás, kassa—oderbergi-vasút, dalmát-vasutak, folyamhajózás, tengerhajózás, posta, távirda, távbeszélő;

egyéb ügyek: államadóssági kötvények, vám- és kereskedelmi értekezlet, Bosznia és Hercegovina, választott bíróság.

Külön egyezmények: quótaügy, valutaügy, bankunió, stb.

Árúforgalmunk Ausztriával.

V. Kereskedelmi szerződéseink a külföldi államokkal --- --- --- 131—159

1. Tarifaszerződések lejáratlalt és legnagyobb kedvezményel: --- --- --- 131—148

Belgium, Németbirodalom, Olaszország, Svájc, Oroszország, Románia, Szerbia.

2. Lejáratlalt időhöz nem kötött, egyoldalú tarifalekötéseket tartalmazó, legtöbb kedvezményes szerződések: --- --- --- 149—151

Franciaország, China, Egyiptom, Korea, Siam.

3. Pusztal legtöbb kedvezményes szerződések: --- 151—159

Dánia, Északamerikai Egyesült-Államok, Ethiopia, Görögország, Japán, Libéria, Montenegró, Nagybritannia, Németalföld, Perzsia, Svédország, Norvégia, Spanyolország, Törökország, Bulgária, Mexikó.

4. Egyéb szerződések: --- --- --- 159

Marokkó, Liechtenstein.

Függelék. --- --- --- 160

Magyarország árúforgalma.

A szerződéses vámterület árúforgalma.

Tárgymutató. --- --- --- 165

Előszó.

A kereskedelmi szerződések, amelyeket a külföldi országokkal és Ausztriával megkötöttünk, 1917-ben lejárnak. Természetes, hogy gazdasági érdekeltségeink a jövő rendezése céljából már most kezdenek foglalkozni a vámügyekkel és a nemzetközi forgalom kérdéseivel.

A szerződéseknek az a hálózata, mely ma az európai országok számára a fejlődés lehetőségét azáltal biztosítja, hogy a vámok nagy része — ha mindjárt magas tételekben is — állandósítva van, és így a kereskedést kellemetlen meglepetésektől megóvjá, a jövő korszak számára is irányadó lesz. Ha a jelenségek nem csálnak, több mint valószínű, hogy Amerika Egyesült Államai az Underwood vámtarifa életbe lépésével nemcsak elhagyták a tulzó védővám rendszert, hanem épen ezen tarifa szellemében az európai szerződéses rendszerhez fognak áttérni és erősíteni fogják azt a láncot, mely az országokat gazdasági érdekeikben szorosabbra fűzi.

A Délamerikai államok, első sorban Brazília és Argentina és a keletázsiai birodalmak sem maradhatnak sokáig távol a világgazdaság kereteitől. A tengeri hajózás nagyszerű fejlődése az európai érdekkörbe vonzza ezeket is és biztosak lehetünk, hogy ezek a nagyjelentőségű országok is a szerződéses vámpolitika kötelékébe kerülnek.

Ezt a nagy gazdasági világot kell a velünk közvetve vagy közvetlenül létesítendő összeköttetésnél szemügyre venni, ugyanakkor, midőn az annyi érdekszálakkal velünk kapcsolatban álló Ausztriával az eddig fennállott vámközösséget szilárdabb alapokra fektetni és igényeink kellő kielégítésével fenntartani akarjuk.

Óriási feladat áll előttünk. Közgazdasági jövőnk egy ily fontos részét: a nemzetközi szálak összefüződését kell a közvélemény és az érdekelt körök figyelmébe juttatni. És ebben a nagy feladatban a legnagyobb szerep a vámpolitikáé.

Amidőn a Magyar Vámpolitikai Központ az ország összes ipari és kereskedelmi köreit ép e feladattal való állandó foglalkozásra egyesítette, helyes úton járt, mikor a vámpolitika alapforgalmairól kézikönyvet készített.

A vámpolitika oly sokoldalú kérdésekkel kapcsolatos, oly számos fogalommal dolgozik, fejlődésében oly sokféle eszmét vetett fel, melyeknek ismerete akkor, midőn gyakorlati kérdések megoldásával kell foglalkozni, nélkülözhetlen.

Mátyás Jenő jelen művében röviden és világosan tájékoztatja olvasóját a vámpolitika alapfogalmairól és így egyik segédeszközét nyújtja a most meginduló nagy tárgyalásoknak.

Érdemes munkát végzett.

Használja előnnyel, aki a vámpolitika kérdéseivel foglalkozni fog.

Budapest, 1914. február hó.

Matlekovits Sándor.

I. A külkereskedelemről.

Kereskedelemről azóta szólhatunk, amióta megszünt az az állapot, amelyben minden ember, minden család maga állíthatta elő azt, amire élete fenntartásához szüksége volt. Az emberiség lassú fejlődése folyamán eljutott abba a korszakba, amelyben az egyének egymásra utaltsága nemcsak abban nyert kifejezést, hogy közös ellenségeikkel szemben csoportosultak és együttesen léptek fel, hanem abban is, hogy minden ember nem volt képes mindent szükségletei kielégítésére előteremteni és így akinek valami hiányzott, attól szerzte meg, akinek abból többje volt, mint amennyi szükségletei fedezésére kellett volna. Az egyének között kialakult eme munkamegosztás indította meg az árúk kicserélését, ami a kereskedelemnek lényegét alkotja.

A munkamegosztás egész gazdasági, politikai és társadalmi berendezkedésünknek alapja. Az emberiség fejlődése voltaképpen a munkamegosztás tökéletesbülésére vezethető vissza. Természetes ennélfogva, hogy a kereskedelem kifejlődése és növekedése is az árúk előállításának tekintetében fennálló munkamegosztásnak minél több árúra és az embereknek minél nagyobb tömegére való kiterjesztésével vált lehetővé. Ma már nincsen olyan áru, amelyet minden ember előállítana és ma már a javak termelésében a munkamegosztás nemcsak egyes emberek és családok, hanem városok, országok, sőt bizonyos javak tekintetében világrészek között is fennáll. Egy ország határain belül az árucserét a *belkeres-*

Bel-és külkereskedelem.

Kifejlődés-
nek okai.

kedelem, azonkívül pedig, tehát az egyes országok között a *külkereskedelem* bonyolítja le. Az előbbinek alapja az egyének között, az utóbbinak az országok és nemzetek között fennálló munkamegosztás, amelyet éppen ezért nemzetközinek is nevezünk. Természeti, kulturális, társadalmi és egyéb különbségekben rejlik a nemzetek közötti munkamegosztás alapja, amelyek ép úgy szétválasztják, de épúgy egymásra is utalják a nemzeteket, mint azok a különbségek, amelyek az egyének közötti munkamegosztást idézték elő. Természetiek azok a különbségek, amelyek a földrajzi fekvésben, az éghajlatban, a föld termőképességében, a benne rejlő ásványi anyagokban, a rendelkezésre álló (hajózásra és erőszolgáltatásra alkalmas) víz mennyiségében stb., rejlenek; kulturálisok azok, amelyek a népeket szellemi képességük, munkabírásuk, ügyességük, takarékosági hajlamuk, vállalkozási kedvük tekintetében különböztetik meg egymástól; míg társadalmiak azok, amelyek a nemzetek gazdasági és politikai szervezettségének különbözőségeiből erednek. Ezeken kívül más körülmények is hatással lehetnek arra, hogy valamely ország a javak termelésében különbözőbb, jobb vagy rosszabb helyzetben van, mint egy másik. Így pl. a szociálpolitikai terhek nagysága lehet különböző hatással az egyes országok termelő erejére. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk azt sem, hogy a nemzetközi munkamegosztás elve akkor is érvényesülhet két ország között, ha azok bizonyos árúk előállítására egyaránt képesek, az egyik azonban régi idők óta foglalkozik azzal, abban vezető szerepet is sikerült magának kivívnia, míg a másik minden előfeltétel birtokában van ugyan, de a kezdet nehézségeivel küzd.

Monokul-
tura.

Erős fejlődés előtt áll azoknak az országoknak a külkereskedelme, amelyek főleg természeti okok folytán csak egy bizonyos vagy csak néhány árú termelésére rendelkeznek a szükséges előfeltételekkel (*monokultura*). Ilyen pl. Brazília a kávé, kaucsuk, kakaó, Brit-Nyugatindia a nádcukor, Görögország a mazsolaszóló, Egyiptom a pamut- és hagymatermelés szem-

pontjából, továbbá más országok, amelyek erdőtermelést vagy állattenyésztést vagy halászatot űznek nagy mértékben. Ezekben minél intenzívebbé, minél nagyobb méretűvé válik a javak termelése, annál kevésbé jut munkaerő az ország szükségletét fedező egyéb javak előállítására és annál kevésbé képes a szaporodó lakosság növekedő szükségletét kielégíteni. Az ország kivitelének az emelkedése tehát maga után fogja vonni nemcsak iparcikkek és kész élelmiszergyártmányok, hanem esetleg élelmiszerek előállításához szükséges nyersanyagok bevitelét is.

Nem kevésbé képes valamely ország árukivitelét Tőkekivitel. fokozni az a körülmény, hogy az illető ország más országnak pénzkölcsön nyújtásából kifolyólag hitelezője. A nagy iparos államok ugyanis rendszerint tőkében igen gazdag államok is, úgy hogy árukivitelük többnyire igen jelentékeny tőkekivitellel is párosul. Mivel pedig a hitelezőnek könnyen áll módjában az adós számára feltételeket szabni, könnyen megérthetjük emez államoknak — különösen az utóbbi két évtizedben — mindinkább kifejezésre jutó azt a törekvését, hogy kölcsönök nyújtásánál feltételül kötik ki ipari termelésüknek bizonyos megfelelőnek látszó módon való támogatását. E törekvésüket érvényesíteni igyekeznek mind a magánosoknak, mind a közjogi testületeknek (városok), mind pedig az idegen államoknak nyújtandó kölcsöneiknél (például a hadieszközök beszerzésére adott kölcsönöknek oly feltételhez való kötése, hogy ez eszközöknek egy része a kölcsönt adó országban szerzendő be stb.). A francia pénzügyminisztériumnak egy 1880. évi rendeletét a francia pénzügyminiszterek jogforrásul tekintik arra nézve, hogy idegen hatalomnak vagy magánvállalatoknak nyújtott kölcsön esetén a francia kormány közbenjárhat a francia ipar számára előnyök biztosítása érdekében. Franciaországban ez a törekvés újabban még intenzívebbé vált.*)

Mind ezek a körülmények teszik lehetővé az egyes A kivitel jelentősége.

*) Lásd ezekre vonatkozólag Dr. S. Schilder, *Entwicklungstendenzen der Weltwirtschaft* 1. Bd. Berlin 1912.

országok közötti áruforgalmat, amelynek jelentőségét az emberiség fejlődésének első korszakaiban, éppen azért mert nem volt rá szüksége, nem ismerte, később is csak részben méltányolta, ma már azonban teljes mértékben átérzi. Hiszen csak arra kell gondolnunk, hogy a külkereskedelem jelentőségét megítéljük, hogy milyen szűkösen tudnák az emberek szükségleteiket kielégíteni, ha erre csak azt fordíthatnák, amit minden ország maga állít elő. A külkereskedelem fontossága azonban nemcsak abban áll, hogy rendelkezésére bocsátja minden országnak azt, amit vagy egyáltalában nem, vagy a belföldi fogyasztást nem kellően kielégítve tud előállítani. Maga is mint a nemzetek közti munkamegosztás következménye, egyszersmind előmozdítja amannak a tökéletesbülését, feleslegessé tevén azt, hogy minden ország mindazt előállítsa, amire szüksége van, illetőleg lehetőséget nyújtván arra, hogy valamely ország, amije nincs, onnan szerezze be, ahonnan kedvezőbb feltételek mellett kaphatja, mint ahogy maga tudná előállítani. Ezzel minden ország olyan javak termelésével fog intenzívebben foglalkozhatni, amelyekre nézve kedvezőbb előfeltételekkel rendelkezik, míg olyan javakat, amelyeket előállítani képes volna ugyan, de csak nagyobb áldozatok árán, inkább olyan országból szerez be, amelyek azoknak az előállítására vannak kellőben berendezkedve.

A külkereskedelem ezenkívül a termelők versenyét hatályosabbá teszi, a nagyfokú munkamegosztás révén a termelési költségeket csökkenti, az árúk árát mérsékli, a hirtelen árváltozásokat megakadályozza és a termelési válságokat mindenestre enyhíti.

Iránya.

A külkereskedelem irányát tekintve vagy *behozatal* (import), amidőn az áru külföldi termelőtől vagy közvetítőtől belföldi fogyasztóhoz vagy közvetítőhöz jut, vagy *kivitel* (export), amidőn belföldről külföldre, vagy végül *átvitel* (transito forgalom), amikor külföldről a belföldön keresztül külföldre megy. Ezek közül a kivitel jelentősége általában mindenkor elismerésben részesült, a behozatal elé akadályokat gördítenek, míg az átviteli kereskedelem fontossága csak a legújabb

időben nyert kellő méltatást, amidőn felismerték a belföldi szállító intézetek és kereskedelem részére belőle eredő előnyöket. Valamennyi állam külkereskedelmének összessége teszi a *világkereskedelmet*; azok az árúk, amelyek rendszerint ennek a kereskedelemnek a tárgyai: a *világcikkek*; ezeknek tisztán a nemzetközi kereslet és kínálat szabályozta árai a *világpiaci árak*, amelyek tehát ott alakulnak ki, ahol nemzetközi kereslet és kínálat jelentkezik; azoknak a helyeknek az összessége pedig, ahol világcikkek is a kereskedelem tárgyai: a *világpiac*, amelyen tehát a világcikkek áralakulása kizárólag a nemzetközi kereslet és kínálat befolyásától függ. Valamely ország külkereskedelméről beszélhetünk még vagy mint annak *teljes kereskedelméről* (Generalhandel), amely magában foglalja valamennyi behozott és kivitt árut, avagy *különös kereskedelméről* (Spezialhandel), amely csakis azokat az árúkat öleli fel, amelyeket belföldi termelők külföldre szállítanak és amelyeket belföldi fogyasztásra külföldről behoznak; ez tehát kizárja az átvitel tárgyait és a kikészítő eljárásban résztvevő árúkat, aminek következtében kisebb mint az előbbi.

A világkereskedelem *nagyságát*, amit főleg az ebben résztvevő árúk értéke tükröz vissza, nehéz pontosan megállapítani. Nem volna helyes eljárás erre a célra, ha valamennyi állam behozatalát és kivitelét összeadnánk, mert amely árúkat valamely országból kivisznek, azok más országok behozatalában is szerepelnek és így kétszeres számításnak volnának kitéve. Legcélszerűbb a valamennyi országba bevitt árúk értékét összeadni, mert az államok behozatalában szereplő árúkat a vám lefizetése, illetve ennek biztosítása okából jobban ellenőrzik, mint a kivitt árúkat, amelyek többnyire vámentesek. Ilyen alapon az egész nemzetközi áruforgalom értéke a legutóbbi években mintegy 75 milliárd koronára tehető. Hogy a főbb államok hogyan részesednek ebben, a következő összeállítás mutatja*)

A külkeres-
kedelem
nagysága.

*) A „Weltwirtschaftliches Archiv” 1913. évi januári füzében közölt adatok alapján.

	behozatal 1911-ben mill. kor.-ban:	kivitel
Anglia	16,320	13,368
Németország	11,356	9,484
Amerikai Egyes. Áll.	8,149	10,865
Franciaország	7,753	5,863
Hollandia (1910)	6,350	5,264
Belgium	4,118	3,257
Oroszország (1910)	4,123	5,506
Ausztria-Magyarország	3,192	2,404
(Magyarország egymagában)	2,082	1,830
Olaszország	3,190	2,460
Balkánállamok együtt*)	1,667	1,467

Magyarországnak és a vele szerződésileg egy vámterületet alkotó Ausztriának a külkereskedelmét jellemző főbb adatokat a következőkben csoportosítjuk:

	Magyarország:				Magyarország és Ausztria			
	behozatal	kivitel	beh. (-) vagy kiv. (+) többlet	millió koronákban	behozatal	kivitel	beh. (-) vagy kiv. (+) többlet	millió koronákban
Átlag 1882—1885	920	843	- 77	1.236	1.450	+ 214		
" 1886—1890	897	902	+ 5	1.136	1.455	+ 319		
" 1891—1895	1.050	1.058	+ 8	1.331	1.540	+ 209		
" 1896—1900	1.141	1.160	+ 19	1.573	1.699	+ 126		
" 1901—1905	1.242	1.339	+ 97	1.888	2.052	+ 164		
" 1906—1910	1.685	1.625	- 60	2.568	2.366	- 202		
1911	2.082	1.830	- 252	3.192	2.404	- 788		
1912	2.212	1.962	- 250	3.669	2.926	- 743		

Magyarország külkereskedelme.

Tovább részletezve ezeket az adatokat, főleg a származási és rendeltetési országok, valamint az áruk szerint, a következő eredményekre jutunk: Magyarország behozatalában Ausztria foglalja el a legnagyobb részt; az egész behozatalnak 73·4%-át adja; a többi ország ehhez képest jelentéktelen: Németország 9, Brit-India 2·5, az Északamerikai Egyesült Államok 1·9, Románia 1·4, Bosznia és Hercegovina 1·24, Szerbia 1·13, Franciaország 1·19, Olaszország 1·12, a többi ország még ennél is csekélyebb %-kal szerepel. Hazánk kivitelében szintén Ausztria foglalja el az első helyet; egész kivitelünknek 76%-át veszi fel, a többi országok

*) Törökország, Románia (1910), Görögország, Bulgária és Szerbia.

jóval csekélyebb mértékben részesednek abban; így Németország 6·96, Bosznia és Hercegovina 2·64, Olaszország 2·46, Nagybritannia 2·10, Románia 1·55, Franciaország 1·21%-kal, a többiek pedig még ennél is kisebb mértékben. Egész külkereskedelmünknek 74·6%-át Ausztriával, 8%-át Németországgal bonyolítjuk le. A közös vámterület behozatalában a legelső hely Németorszáé (39·58%), azután jönnek az Északamerikai Egyesült Államok (9·08%), Nagybritannia (7·2%), Brit-India (6·89%), Európai Oroszország (6·54%), Olaszország (4·45%), Franciaország (3·52%), stb.; kivitelében szintén elsősorban Németország van érdekelve (39·6%), utána következik Olaszország (9·25%), Nagybritannia (9%), Románia (5·17%), Svájc (4·67%), Európai Oroszország (3·97%), Európai Törökország (3·89%), stb.

Ha a velünk kereskedelmi összeköttetésben levő országokról e kereskedelem tárgyát alkotó árukra fordítjuk figyelmünket, azt találjuk, hogy egész behozatalunknak a nyersanyagok 21·84, a félgyártmányok 13·59, a készgyártmányok 64·57%-át, egész kivitelünknek pedig a nyersanyagok 52·13, a félgyártmányok 10·10, a készgyártmányok pedig 37·77%-át teszik. Ezzel szemben a két ország együttes behozatalában a nyers anyagok 57·36, a félgyártmányok 15·19, a készgyártmányok 27·45, kivitelében pedig a nyersanyagok 34·01, a félgyártmányok 19·17, a készgyártmányok pedig 46·82%-kal szerepelnek. Az egyes árukat tekintve pedig hazánk behozatalában az első helyen áll a pamutszövet, azután következik a gyapjuszövet, kikészített bőr, kőszén, férfiruha, cipészárú, pamutszövő fonál, fehérnemű, nyersbőr, finom fabútor, hántolatlan rizs, nyers kávé, kötött pamutárú, nyers pamut, európai műfa stb; kivitelünkben pedig legnagyobb összeggel a liszt szerepel, ezt követi a búza, ökör, tengeri, rozs, bor, sertés, európai műfa, árpa, ló, zab, tojás, fogyasztási cukor, kikészített bőr, pamutszövet, nyers cukor, nyers bőr, leölt szárnyas, friss gyümölcs, stb.

A fenti táblázatokból kitűnik, hogy vannak or-

szágok, amelyekben a kivitel értéke felülmúlja a behozatalét, vannak viszont olyanok, amelyekben a viszony fordított; kitűnik az is, hogy ugyanazon országban különböző időben a behozatal és kivitel aránya különböző, t. i. bizonyos években az előbbi, más években pedig az utóbbi múlja felül a másikat. Ezzel a jelenséggel behatóbban kell foglalkoznunk, egyrészt mert ennek teljes ismeretével ítélhetjük meg valamely ország gazdasági pozícióját a világ gazdaságban, másrészt pedig mert számos mai napság is nagyon elterjedt téves felfogás tisztázására nyújt alkalmat.

Kereskedelmi mérleg.

Valamely ország behozatalának és kivitelének — akár az egésznek, akár csak bizonyos országgal vagy országokkal szemben fennállónak — egy bizonyos időben, rendszerint egy év alatt, egymással szemben mutatkozó viszonyát: az illető ország *kereskedelmi mérlegének* nevezzük. E mérlegnek egyik serpenyőjében tehát a behozatal, a másikban a kivitel áll; behozatali többlet esetén a mérleget „kedvezőtlen”-nek nevezik, ellenben ha a kivitel felülmúlja a behozatalt, „kedvező”-nek mondják. Ez a felfogás, amelynek helyességében ma is sokan hisznek, abból a korszakból ered, amelyben a gazdasági politika jelszava minél több készpénznek az országba való terelése volt, amelynek követői jobbnak látták, ha valamely áruért két tallért adtak, de az országban maradt, mint egy tallért, amely az országból kiment. Kedvezőnek vallották kiviteli többlet esetén a kereskedelmi mérleget azért, mert e többletért járó pénz a külföldről az országba folyt, míg kedvezőtlen volt a mérleg akkor, ha behozatali többletet mutatott fel, mert annak az értékét a külföldre kellett kiadni.

Téves ez a felfogás mindenekelőtt azért, mert abban a hitben van, hogy a nemzetközi kereskedelem áruk és készpénz cseréjéből áll, illetőleg, hogy az áruforgalom különbözete készpénzzel egyenlítődik ki. Hogy ez nem így van, az igen egyszerűen a következővel bizonyítható: Magyarország kereskedelmi mérlege az 1907—1911. években összesen 505 millió korona behozatali többletet, átlag tehát évente 101 milliót mutat

fel, aminek az előbbi felfogás szerint maga után kellene vonni azt, hogy ugyanezen idő alatt e behozott árutöbblet vételára fejében ugyanennyi nemes fém- és ércpénznek kellett volna az országból kivándorolnia. Ezzel szemben azonban a valóság az, hogy ez idő alatt nemcsak nem csökkent az ország nemes fém- és ércpénzállománya, hanem ellenkezőleg, behozatal folytán összesen 162, évente átlag tehát 32 millió koronával növekedett.

A nemzetközi kereskedelemben áruk áruk ellenében cserélődnek és ebből az áruforgalomból eredő kölcsönös követelések főleg váltók, továbbá csekkek, utalványok, kölcsönös elszámolások stb. és aránylag csak igen jelentéktelen mértékben pénzküldés útján egyenlítődnek ki. Ezt megmagyarázza, sőt igen természetessé is fogja tenni a következő példa: A németországi gyáros elad 1000 koronáért bizonyos árut B magyar kereskedőnek; C magyar mezőgazda elad ugyanennyiért nyersterményt D német kereskedőnek. Ahelyett, hogy ezt az 1000 koronát aranyban B elküldené A-nak, D pedig C-nek, ami ha minden egyes esetben így történnék, oly óriási mennyiségű aranyra volna szükségünk, amennyit előállítani nem is tudnánk, a két követelés igen egyszerűen így nyerhet kielégítést: A, amidőn árúját elküldte, egyszersmind váltót bocsát ki B-re, de nem küldi el kifizetés végett B-nek, hanem eladja D-nek, akitől tehát árúja vételárát készpénzben megkapja, annélkül, hogy B-nek Németországba aranyat kellett volna küldenie. Közben C szintén kibocsát váltót D-re, amelyet kiegyenlítés végett szintén nem küld el neki, hanem eladja B-nek, akitől követelését készpénzben megkapja, annélkül tehát, hogy D-nek Magyarországra aranyat kellett volna küldenie. Ez a művelet egyetlen váltóval is lebonyolítható, ha t. i. B megveszi C-nek D-re kibocsátott váltóját (ezzel C megkapta követelését), s ezt tartozása fejében elküldi A-nak (akinek követelése ezzel szintén kielégítést nyert), aki azt az esedékesség idején beváltás végett D-nek bemutatja. Így két országnak egymás irányában fennálló tartozása csupán

Nemzetközi árucseré.

Devizák.

váltó küldésével és az egyes országokon belül a honpolgárok között történő fizetésekkel nyert kielégítést. *)

Azokat a váltókat, amelyek nemzetközi fizetések közvetítésére szolgálnak, *devizáknak*, mivel pedig ezek a fizetések nálunk nemes ércpénzben teljesítendőek, nálunk *ércváltóknak* is nevezik. Értékesítésük nem leszámítolás, hanem adásvétel útján történik. Az árukivitelből eredő követeléseken kívül ugyanis az egyes nemzetek között fennálló többi követelések is jórészt váltó útján egyenlítődnek ki, úgy hogy minden egyes követelés váltóban lévén megtestesítve, végeredményben rengeteg sok, a legkülönbözőbb összegekről szóló váltó van forgalomban. Ha már most pl. a hitelező, aki árut adott el külföldre és külföldi adósára váltót bocsát ki, e váltót értékesíteni akarja, eladja olyan banknak, amely ilyenek vásárlásával és eladásával foglalkozik, ahelyett, hogy kutatna olyan adós után, akinek ugyanakkora külföldi adósága van. Viszont az a belföldi, akinek külföldi tartozása van, keresni, illetőleg a banktól vásárolni fog olyan külföldi váltót, amellyel tartozását kifizetheti. Így a külföldi váltók épen úgy tárgyai az adás-vételnek, mint a többi árú; azt a pénzüsszeget, amelyet valamely helyen valamely külföldre szóló váltóért adnak, *váltó-árfolyam*-nak nevezzük. A váltók ára rendszerint nem esik össze azok névértékével, hanem vagy alatta (pari alatt), vagy fölötte (pari fölött) áll. A váltók árfolyama állandó hullámlásnak van kitéve, amelynek irányára elsősorban az illető váltók iránt megnyilatkozó kereslet és kínálat aránya van hatással. A váltók után a kereslet gyenge olyan országokban, amelyek a külföldnek inkább hitelezői, ellenben erősebb olyan országokban, amelyek a külföldnek inkább adósai. Ennek következtében a hitelező országokban a külföldi váltók árfolyama a gyenge kereslet miatt rendszerint pari alatt áll, míg az adós országokban, amelyekben külföldre szóló váltókat inkább keresnek mint kínálnak, a váltó névértéke fölé emelkedik. Mivel tehát a

Váltóárfolyam.

*) Lásd Fellner Frigyes kiváló munkáját a Nemzetközi fizetési mérlegről Budapest, 1908.

pari alatti árfolyamról az ország hitelezői voltára lehet következtetni, ezt aktiv, vagy „kedvező” váltóárfolyamnak is nevezik; míg a pari fölötti árfolyamot, amelyet adós országok külföldi váltói rendszerint mutatnak, passzív, vagy „kedvezőtlen” váltóárfolyamnak mondják.

A váltóárfolyamnak ugyanazon valutájú országok Aranypont. között könnyen meghatározható határa van mind lefelé, mind fölfelé. A váltó vételára nem lehet nagyobb, mint az az összeg, amelyet a váltó névértékének megfelelő aranyösszegnek a szállítása, biztosítása, kopása s a szállítás alatti kamatvesztesség stb. tesz ki. Ha valakinek külföldre szóló tartozása van, ezt váltóval csak akkor fogja törleszteni, ha a váltó árfolyama a névértékénél nem többel nagyobb, mint amennyit az arany küldésével járó költségek tesznek, mert ellenkező esetben jobban jár, ha aranyat küld ki. A váltó árfolyamának ezt a legfelsőbb határát *felső aranypont*-nak nevezik. Viszont akinek külföldről követelése van, váltóját csak akkor fogja élni, ha az eladási ár a névértéknél nem többel alacsonyabb, mint az aranybehozatal költségei, mert ellenkező esetben követelését inkább a váltó kiküldésével és arany behozatallal fogja megszerezni. A váltóárfolyamnak ez a legalacsonyabb határa: az *alsó aranypont*. Ez azonban csak olyan országok között történik így, amelyek ugyanazon valutával bírnak, de már ha mind a kettőnek fémvalutája van ugyan, de az egyiknek arany, a másiknak ezüst, még inkább ha az egyiknek fémvalutája van, a másikban pedig kényszerárfolyamú papírpénz van forgalomban, a váltóárfolyam nagysága az ezüstnek és papírpénznek az aranyhoz viszonyított értékétől, az arany *árszójától*, illetőleg az előbbiektől *diszárszójától* is függ.

Visszatérve a kereskedelmi mérlegre, ismételhetjük tehát, hogy a kedvező kereskedelmi mérleg éppen úgy nem jelent aranybehozatali többletet, mint a kedvezőtlen az aranynak külföldre vonulását. De más szempontból sem szabad a kedvezőnek tartott kereskedelmi mérlegnek azt a jó hatást, a kedvezőtlennek azt a rosszat tulajdonítani, ami e jelzőkben kifejezésre jut,

úgy hogy helyesebb az előbbi *aktív*nak, az utóbbit pedig *passzív*nak mondani. A fent közölt kimutatásban felsorolt országok közül ugyanis passzív (tehát kedvezőtlennek tartott) kereskedelmi mérlege van Angliának, Németországnak, Franciaországnak, Hollandiának, Belgiumnak, Olaszországnak, ellenben aktív („kedvező”) az Északamerikai Egyesült Államoknak, Oroszországnak, más országok közül pedig főleg Ausztráliának és Braziliának. Ausztria és Magyarország kereskedelmi mérlege pedig, amint a fenti második táblázat mutatja, a múlt évtized közepéig csaknem állandóan aktív volt, azóta pedig passzivitása mind erősebben nő. Kutatva az aktivitás és passzivitás okát, rá fogunk jönni arra, hogy az előbbiben nem szabad okvetlenül kedvező, az utóbbiban kedvezőtlen tünetet látnunk. Sejteti velünk az okot már az is, hogy a nagy iparos államok mérlege passzív, ellenben a nagy területű nyerstermelő országoké aktív. Az ipar fejlődésével ugyanis kapcsolatban jár a lakosság sűrűsödése, ez pedig maga után vonja a belföldön termelt élelmiszerek és nyersanyagok nagyobb mértékű fogyasztását, idővel teljes felemésztését, sőt külföldi nyersanyag behozatalának a szükségét. Ezért mutat a nagy iparos államok áruforgalmi mérlege passzívumot, míg a ritka népességű nyerstermelő országoké, bár lassan csökkenő, aktívumot. Ezt az átalakulást tapasztalhatjuk nálunk is, amelyet önmagában véve a legkevésbé sem tarthatunk kedvezőtlennek.*)

Fizetési
mérleg.

Vigyáznunk kell azonban arra, hogy a külkereskedelem mérlegének olyan nagy jelentőséget ne tulajdonítsunk, amely szerint abból az illető ország gazdasági erejére és világgazdasági pozíciójára föltétlenül következtetni lehetne. A fent mondottak dacára ugyanis előfordulhat, hogy a passzív mérleg valamely országra nézve csakugyan kedvezőtlen, míg az aktív tényleg kedvező. A nemzetközi áruforgalmat ugyanis nem szabad úgy tekintenünk, mint egy ország gazdasági funkciójának a tükrét, mert ez annak csak egy részét,

*) L. Gratz Gusztáv dr. előadását a Kereskedelmi mérlegünk passzivitásáról a Magy. Gyáriparosok Orsz. Szövetségében 1912-ben.

igaz hogy rendszerint a legnagyobbat tünteti fel. A kereskedelmi mérleg csak az ország egyik irányú gazdasági tevékenységének a mérlege, amely a maga aktivitásával vagy passzivitásával az ország egész gazdasági erő kifejtésének eredményét csak befolyásolja kedvező vagy kedvezőtlen irányban. Egy országnak azonban nemcsak az áruforgalomból támad követelése vagy tartozása a külfölddel szemben. Angliának a más országok számára teljesített hajószolgálatá fejében évente kb. két milliárd korona követelése van, tehát valamivel több mint amennyi Magyarországnak egész árukiviteléből. Viszont mi csupán a külföldi tőkék után járó kamát, törlesztés, járadék és osztalék fejében évente kb. 360 millió koronával tartozunk a külföldnek, jóval többel, mint amennyi tartozást egyik-másik Balkán-állam számára egész árubevitele jelent. Valamely országnak a külfölddel szemben fennálló *valamennyi* követelésének és tartozásának mérlege, a *fizetési mérleg* nyújt tökéletes képet egy adott időpontban az országnak a külfölddel szemben való viszonyáról. Tulajdonképpen csak ennek az aktivitása vagy passzivitása alapján lehet azt állítani, hogy valamely ország a külföldnek hitelezője vagy adósa. Az árukivitelből eredő követelések és az árubehozatalból eredő tartozások csak ennek a mérlegnek részei, amelyeknek mérlege — a kereskedelmi mérleg — önmagában csak annyiban bír jelentőséggel, amennyiben a fizetési mérleg alakulására befolyással bír. Igazán „kedvező” a kereskedelmi mérleg akkor, amikor aktivitásával a fizetési mérleg aktivitását erősíti, de főleg akkor, amidőn e mérleg többi tételeinek esetleges passzivitását annyira ellensúlyozni képes, hogy a fizetési mérleg végeredményben aktív saldót mutat. Valóban „kedvezőtlen” pedig akkor, amidőn a fizetési mérleg passzivitását növeli (mint pl. Magyarorszáé), de főleg akkor, ha a fizetési mérleg többi tételeinek esetleges aktivitását annyira felülmúlja, hogy a fizetési mérleg egyenlegét passzívvá teszi. A nagy iparos államok fizetési mérlege bár külkereskedelmük mérlege, mint fentebb láttuk passzív, jelentékenyen aktív;

így Angliáé és Franciaországé mintegy másfél milliárd-dal, Németországé pedig egy fél milliárddal. Az Észak-amerikai Egyesült Államok kereskedelmi mérlege, amint láttuk erősen aktív és ez teszi fizetési mérlegét is mintegy 800 millióval aktívá, amelynek többi tételei kereskedelmi flotta hiányában és a kivándorlók által hazaküldött összegek miatt stb. egyébként passzívok. Ausztria és Magyarország együttes fizetési mérlege két évtizeddel ezelőtt még mintegy 100 millió aktívummal zárult, ma, Fellner szerint e mérleg tételeit végeredményben egyensúlyban levőnek mondhatjuk. Ugyancsak az ő néhány évvel ezelőtt végzett számításai szerint Magyarország fizetési mérlege Ausztriával szemben 305 millióval, a vámkülfölddel szemben pedig 176 millióval passzív volt, ami azóta minden valószínűség szerint növekedett. Ausztria mérlegét a vámkülfölddel szemben 146 millióval aktívának találta Fellner.

Főbb tételei.

A fizetési mérlegnek az áruforgalomból eredő követeléseken és tartozásokon kívül még fontosabb tételei a következők: a külföldi tőkék után fizetendő kamatok, törlesztések, járadékok, osztalékok; külföldi iparvállalatokba elhelyezett tőkék kamatai (Anglia számára ez évenként 2 milliárdot jelent); a kivándorlók által hazaküldött összegek (Magyarországba évenként átlag 150 millió korona); az idegenforgalomból eredő jövedelem (Olaszországban évente 400 millió lira); hadi kárpót-lások; a külföldnek teljesített szárazföldi és tengeri szállítási szolgálatok; a bankári megbízásokból, kereskedelmi ügyletek közvetítéséből stb. eredő jövedelmek.

E fejezet végén röviden meg kell emlékeznünk azokról az intézményekről, amelyeknek célja a külkereskedelem fejlesztése, és támogatása azoknak, akik külkereskedelemmel foglalkoznak. Első helyen kell ezek között a *kereskedelmi múzeumokat* említenünk, amelyek eredetileg arra szolgáltak, hogy azoknak az áruknak az összegyűjtésével, amelyek a külföldi piacokon kelen-dőségnek örvendenek vagy remélhetőleg nagy fogyasz-tás tárgyai lehetnek, a belföldi termelőket a külföldi piacok szükségleteivel megismertessék és őket kivitelre

Kereskedelmi
múzeumok.

serkentsék. Ma már azonban működésük igen kitágult és a legkülönbözőbb eszközöket használják fel a kivi-tellel foglalkozók támogatására. Így a Magy. Kir. Keres-kedelmi Múzeum*) külföldi levelezői útján a külföldi hírszolgálat nagyfontosságú feladatát is ellátja, hitel-értesítéseket nyújt, a hazai ipari beszerzési forrásokról címtárat ad ki, szakkiállításokat rendez, vasúti, hajózási és vámtarifa ügyekben felvilágosításokat nyújt, a külföld fontosabb piacain a hazai iparcikkekől árumintaki-állításokat rendez, jelentékeny szerepe van a hazai iparfejlesztés terén stb. Nagyfontosságú hivatást töl-tenek be az u. n. *vámpolitikai központok* is, amelyeket az egyes termelési ágak érdekképviselői szerveznek, hogy érdekeltségeiknek vámpolitikai kívánságai egy-séges állásfoglalás alakjában, szakszerűen feldolgozva kerüljenek a kormány elé. Ilyen nálunk a kereskedelmi és ipari érdekképviselők alkotta Magyar Vámpolitikai Központ és a mezőgazdasági érdekképviselők által szer-vezett Magyar Mezőgazdasági Vámpolitikai Központ. — A vámpolitikai kérdések által érdekelt kereskedelemügyi, földművelésügyi és pénzügyi minisztériumok a vámpo-litikai ügyek megbeszélésére külön állandó bizottságokat is szerveznek (pl. a földművelésügyi minisztérium mel-lett működő *külforgalmi tanács*, Németországban a *Wirtschaftlicher Ausschuss*), amelyek működésükkel e minisztériumok szaktanácsadó közegei. A külkereske-delmi és vámpolitika szolgálatában állanak még a *kon-zulok*, kereskedelmi attasék, szaktudósítók stb. is.

Vámpolitikai
központok.

Külforgalmi
tanács.

Konzulok.

II. A vámpolitika fogalma és irányai.

Mielőtt a vámpolitika fogalmát fejtenők ki, cél-szerűnek látszik néhány fogalmat előrebecsátani.***) Az egyének gazdasági működésén nyugszik az egész gaz-

*) Lásd működésére nézve bővebben: Tájékoztató a m. kir. Kereskedelmi Múzeumról című kiadványát. Budapest, 1913.

**) Lásd Dr. Bernhard Harms, Volkswirtschaft und Weltwirtschaft. Jena 1912.

Egyéni gazdasági élet. *Egyéni gazdaság* alatt a gazdasági alany által javak termelésére, fenntartására és fogyasztására létesített szervezetet értjük. Ezek alkotják egész gazdasági tevékenységünknek a pilléreit. Egymástól tökéletesen elzárt egyéni gazdaságok nem képzelhetők. A közlekedési eszközök tökéletesbülése, valamint az ugyanazon politikai egységbe való foglalás az egyéni gazdaságokat egymáshoz közelebb hozza, köztük kisebb-nagyobb csoportokat alkot, amelyeken belül az egyéni gazdaságok és az őket egy politikai testté összefűző állam között igen szoros kapocs fonódik. Így jutunk a *nemzetgazdaság* fogalmához, amely tehát nem egyéb, mint valamely politikailag szervezett nép egyéni gazdaságainak foglalata egymáshoz és az államhoz való viszonyukban. A nemzetgazdaságot, különös tekintettel annak kialakulására is, a következők jellemzik: államterület, az egyéni gazdaságok sokasága és ezek között az államterületen a kereskedelmi forgalom szabadsága, a közlekedésügy technikai fejlettsége, amely ezt a forgalmi szabadságot az egyéni gazdaságok számára kihasználni engedi, végül az egyéni gazdaságok tevékenységének előmozdítása az állam által jogi, kereskedelem-, gazdaság- és közlekedéspolitikai és egyéb rendszabályok segítségével. Amint azonban nincsen egyéni gazdaság, amely a többitől teljesen el volna zárva, éppen úgy nincsen nemzetgazdaság, amelynek egyéni gazdaságai működésükben kizárólag az állam területére, a belföldre szorítkoznának. Az egyéni gazdaságok érdekköre (érdekszférájának határa) túlterjed az államterületet körülvevő vonalon és belekapcsolódik azon kívül levő egyéni gazdaságok érdekköreibe. Az állam az egyéni gazdaságok eme törekvései iránt sem érzéktelen, szabályozó és támogató erejét itt is felajánlja és rendelkezésre bocsátja; míg azonban a *nemzetgazdasági politika* céljait az állam szuverén akaratának csupán önelhatározásából való kijelentésével is elérheti, addig a *világgazdasági politika* nemzetközi szerződésekre is szüksége van az egyéni gazdaságok nemzetközi viszonyainak szabályozása végett. *Világgazdaság* alatt

Egyéni gazdaság.

Nemzetgazdaság.

Világgazdaság.

ugyanis a föld egyéni gazdaságainak az összességét értjük, amelyeket a közlekedésügy hatalmas fejlődése hozott kapcsolatba egymással és amelyeknek egymáshoz való viszonyát nemzetközi szerződések szabályozzák és támogatják. Ma már csaknem valamennyi állam csaknem valamennyi állammal szerződéses viszonyban van a területükön működő egyéni gazdaságok nemzetközi egész kapcsolatának vagy csak bizonyos részeinek (jogképeség, letelepedés, birtokszerzés, közlekedés stb.) szabályozása végett. A nemzetgazdasági és világgazdasági politika tehát egyaránt az egyéni gazdaságok közötti összefüggés szabályozását és fejlesztését célozzák, csakhogy míg az előbbi csupán az ugyanazon állam területén, addig az utóbbi a földön levő összes egyéni gazdaságok közötti kapcsolatot. Joggal lehet tehát az előbbit *belső*-, az utóbbit *külső gazdasági politikának* nevezni.

A gazdasági politikánál szűkebb körű a *kereskedelmi politika*, amely azoknak a korszakokról-korszakokra változó elveknek a foglalata, amelyek szerint az állam a kereskedelmet a legerőteljesebben előmozdítani képes. A szerint, amint ezt az állam a bel- vagy a külkereskedelemmel teszi, politikája *belkereskedelmi* vagy *külkereskedelmi politika*. Ezt az utóbbit, tekintettel arra az eszközre, amelyet az állam e politika céljainak megvalósítása érdekében a legfontosabbnak tart, *vámpolitikának* is nevezzük. Ez azonban az előbbinek szoros értelemben véve csak egy része, mert az államnak külkereskedelmi politikájában céljai elérésére a vámokon kívül, amint később részletesebben is ki fogjuk fejteni, egyéb eszközök is állanak rendelkezésre. Mi azonban a továbbiakban vámpolitika alatt a külkereskedelmi politikát fogjuk érteni.

A vámpolitika útjai csaknem mindenütt találkoznak a gazdasági politika útjaival. Ugyanis nemcsak egyszerűen a nemzetek közti kereskedelmi forgalom szabályozására szorítkozik, hanem felöleli az állam egész gazdasági tevékenységét, amely az állam külkereskedelmi érdekeinek előmozdítását célozza. A belföldi ter-

A vámpolitika fogalma.

A vámpolitika feladata.

melést sarkalja, a belföldi árúk értékesítését a külföldön előmozdítja, gondoskodik a belföldi fogyasztás igényeinek kielégítéséről azzal, hogy igyekszik olyan árúk behozatalát elősegíteni, amelyek belföldön csak igen nagy áldozatok árán állíthatók elő. Kutatja és megismeri törekszik azoknak az államoknak gazdasági életét, amelyekkel szoros összeköttetésben lenni az állam érdekében valónak találja; másrészt pedig keresi a módokat, amelyek mellett a belföldi termelés érdekei a külföldi termelés versenyével szemben a belföldön megvédhetők. Amennyiben pedig a belföldi termelés oly nagy méreteket ölt, hogy az ország határai szűkekek bizonyúlnak számára, az ország gazdasági expansziójának is úttörője.

A vámpolitika kapcsolata az adópolitikával,

E sokoldalú feladatai folytán természetes, hogy a vámpolitika szoros összefüggésben áll a gazdasági politika többi ágaival, amelyekre különböző céljaihoz képest különböző irányban és erővel hat. Így pl. az *adópolitikával* való összefüggése abban a törekvésben csúcsosodik ki, hogy a belföldi termelők adóterhét, ha az súlyosabb mint a külföldié, csökkentse vagy hatását valamely közvetett módon enyhítse. E feladat fontosságát akkor tudjuk értékelni, ha összehasonlítjuk a különböző országok termelőire adóban nehezedő terhet. Leroy-Beaulieu e szempontból az európai államokat a következő csoportokra osztja: a) könnyű adóterhű államok, amelyekben az adófizető jövedelmének átlag 5—6%-át teszi az adó, mint pl. Belgium; b) mérsékelt adóterhű országok 7—8%-os adóval, ilyen Angolország; c) nagy adóterhű országok, 9—11%-os adóval, mint Németország és Franciaország; végül d) igen súlyos adóterhű országok, ennél is magasabb adóteherrel, mint Olaszország, Oroszország, Magyarország és Ausztria. — A *közlekedési politikával* való összefüggése is nyilvánvaló, ha arra gondolunk, hogy ez milyen hatásos eszközökkel rendelkezik arra, hogy a vámpolitika céljaihoz képest a külfölddel való áruforgalmat megkönnyítse vagy megnehezítse. — Erős a kapcsolat a vámpolitika és a *pénzügyi, kivándorlási politikával* *ügyi*, valamint a *kivándorlási politika* között is, ami az

közlekedési politikával,

pénzügyi, kivándorlási politikával.

előbbivel pl. abban nyilatkozhatik meg, hogy a valuta-reform céljaira szükséges arany megszerzésének az árukivitel előmozdítása is egyik eszköze, az utóbbival pl. abban, hogy a kivándorlottak számára továbbra is a belföldi árúk fogyasztását igyekszik biztosítani.

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a szoros kapcsolatot sem, amely a külkereskedelmi és a *külpolitika* között áll fenn, amelynek jelentősége mind nagyobb elismerést nyer. A gazdasági politikát régebben az általános politika kiegészítő részül tekintették. Politikai céljaik elérésére az államok nem egyszer a gazdasági politika eszközeit használták fel, pl. Poroszország a német államok vámunióját (Zollverein) a múlt század ötvenes és hatvanas éveiben kizárólag Ausztria-ellenes politikájának támogatása végett kényszerítette a szabadkereskedelmi irányzat követésére. Ma már azonban mindinkább terjed az a felfogás, hogy az általános politikának az ország gazdasági érdekeit kell szolgálnia, és nem pedig fordítva; ennek azután az egyik folyománya az, hogy a külkereskedelmi politikát céljai elérésében a külpolitikának minden eszközével támogatnia kell. Minél erősebbek ezek az eszközök (hónvédelmi berendezések, haditengerészeti erő), annál erőteljesebben léphet fel az állam külkereskedelmi érdekei védelmében.

Különböző időkben különböző elvek uralkodtak abban a tekintetben, hogy a vámpolitika céljait milyen eszközökkel, milyen módon érheti el. Voltaképpen vámpolitikáról nem is olyan régóta beszélhetünk, minthogy annak a belátása és az arra irányuló öntudatos törekvés, hogy az ország gazdasági erejének a növelése a külkereskedelem fejlesztése által igen nagy mértékben valósítható meg, csak azóta terjedhetett el, amióta egységes, nemzeti államok kialakultak, amióta az állam mint gazdasági egység is szerepelhet. Az u. n. *merkantilista* tudományos felfogás hívei voltak az elsők, akik ezt felismerték és a gyakorlatban először Angliában és Franciaországban értékesíteni is törekedtek. Eredeti igyekezetük voltaképpen az volt, hogy az állam bevé-

A vámpolitika összefüggése a külpolitikával.

A vámpolitika irányai.

Merkantilizmus.

teleit minél nagyobbra emeljék. A módok kutatásában rájöttek arra, hogy ez csak az ország termelőképességének emelésével érhető el. Az országnak minél többet kell termelnie, hogy a külföldnek minél többet adhasson el. Ezért különösen az ipart részesítették kedvezményekben, mert ennek termelőképessége nagy mértékben fokozható, ellenben a mezőgazdaságé csak bizonyos határig. Az ország belsejében a forgalmat minden korláttól felszabadították, az árúk kivitelét kedvezményekkel sarkalták, mert abban a véleményben voltak, hogy minél nagyobb a kiviteli többlet, annál több készpénz folyik be az országba, vagyis annál „kedvezőbb” lesz az ország kereskedelmi mérlege. Ennek az elvnek valami alapja akkor kétség kívül volt, mert az árúk akkor még csaknem kizárólag készpénz ellenében cseréltettek és az országnak a külfölddel szemben más követelése és tartozása, mint az áruforgalomból eredő nem igen volt.

Prohibitiv-
mus.

Ennek a rendszernek a hívei a vámokat már nem finánciális, hanem gazdasági szempontból méltatták figyelemre. Felfogásuk csakhamar arra a gondolatra vezetett, hogy a külföldi kész gyártmányok behozatalát nemcsak vámokkal kell megnehezíteni, hanem egyenesen meg kell tiltani, épúgy az élelmiszereknek és nyersanyagoknak a kivitelét is, amelyeknek olcsósága a belföld termelésének erejét és versenyképességét növeli. E felfogás hívei által inaugurált rendszert éppen ezért *prohibitív* vagy *tilalmi rendszernek* is nevezik.

A merkantil és belőle kifejlődött prohibitív rendszert azonban a 18. század második felében mind a kontinensen, mind különösen Angliában éles támadások érték. E tábor hívei azzal érveltek, hogy nem lehet az állam érdekében álló kizárólag egy termelési ág, az iparnak egyoldalú támogatása. Egyébként is az ipar nem termel értékeket, hanem csak a mezőgazdaság produktumait alakítja át, tehát inkább a mezőgazdaságot kell védeni és gyámolítani.

Szabad ke-
resk. rend-
szer.

Másfelől pedig azt hangoztatták, hogy a termelők érdekét a fogyasztókénak alá kell rendelni. Ezért az ország akkor jár el helyesen, ha nem zárkózik el, hanem

szabad utat nyit az árúk forgalmának, ami azzal a következménnyel fog járni, hogy minden állam olyan árúk termelésére fog berendezkedni, amelyeket a legkevesebb költséggel lesz képes előállítani. Ennek a *szabad kereskedelmi rendszernek* zászlóvivője Anglia volt, amely mellette napjainkig kitartott. Anglia támadásának az oka az volt, hogy ipara éppen ebben az időben vett nagyarányú fejlődést és így nem állott érdekében a beviteli tilalmak további fenntartása. Míg tehát a kontinens államai az ipart támadták, addig Anglia éppen ipara érdekében állott sorompóba. Neki szabad piacokra volt szüksége és arra, hogy maga minél olcsóbban termeljen. Ez utóbbit pedig azzal érthette el, ha a munkásai életét olcsóvá teszi, aminek elérésére az első lépés az élelmiszerek beviteli vámjának eltörlése kellett hogy legyen. A Cobden által 1838-ban Manchesterben alapított *gabonavám ellenes liga* (Anticornlaw-League) indította meg a mozgalmat a gabonavámok megszüntetése érdekében, amely azoknak fokozatos leszállítása után 1869-ben be is következett. Az elzárkozás és tilalmak politikájának a gyakorlatban első megtörője az Anglia és Franciaország között 1860-ban kötött kereskedelmi szerződés (u. n. Cobden-szerződés) volt, amelyben Anglia néhány általa elő nem állított áru (dohány, tea, kávé, bor stb.) fenntartott finánciális vámon kívül minden vámját megszüntette, Franciaország pedig összes tilalmait eltörölte és fennálló vámjait jelentékenyen mérsékelte. Az ezután kötött többi kereskedelmi szerződések már a szabad kereskedelem elvének hódoltak.

A gyakorlatban még megvalósulásra sem talált a szabadkereskedelem elve, amidőn a tudományban már erős hadjárat indult meg ellene. A német List és az amerikai Carey indították, akik agitációikkal az u. n. *védővamos* kereskedelmi politika alapjait vetették meg, amely csakhamar uralomra is jutott. A termelők, először iparosok, majd később a mezőgazdák is, nem voltak megelégedve a szabad kereskedelmi rendszerrel. Azt hangoztatták, hogy az államra nézve fontossággal bíró bizonyos termelési ágak fellendülése a termelési

Védővamos
rendszer.

erőknek bármily nagyfokú kifejtésével el nem érhető, mert az egyes országok termelési viszonyai között igen nagy természeti és egyéb különbségek vannak. Ezeket a lehetőséghez képest ki kell egyenlíteni, ami csak a nemzeti termelést védő vámok segítségével történhetik. Maga List a védővámok eme hatását csak az iparra nézve vallotta, mert a produktivitás emelése jeletékenyen és vámok által csak ennél lehetséges, ellenben a mezőgazdaságra nézve nem; az ipari védővámok fenntartását is azonban csak addig tartotta szükségesnek, amíg a célbavett eredmény bekövetkezik. A védővamos politika csakhamar diadalra jutott; Ausztria és Magyarország 1878. évi vámtarifája már ezt a felfogást tükrözi vissza.

Érvek e két-
tő mellett.

A szabad kereskedelmi és védővamos rendszer hívei között a küzdelem még ma is tart, bár néhány országot kivéve, (pl. Anglia, Dánia, Hollandia, Törökország) a többi állam tarifáiban, igaz ugyan, hogy nemzetközi szerződésekkel meglehetősen áttörve, az utóbbi talált elfogadásra. Az előbbi hívei főleg a következőkkel érvelnek: a szabad kereskedelem elősegíti a nemzetközi munkamegosztást; a tőkéknek a legjövödelmezőbb elhelyezését mozditja elő; azzal, hogy a nemzetközi versenynek utat nyit, a termelést technikai előrehaladásra serkenti, amivel az gazdaságosabbá, olcsóbbá fog válni; a válságok számát csökkenti, hatásukat mérsékli; az alsóbb néposztályokon segít, mért megélhetésüket könnyebbé teszi és a munkalkalmak számát szaporítja stb. Ezzel szemben a védővamos elmélet hívei a következőkre hivatkoznak: a hazai termelés számára a belföldi piacot minden áron biztosítani kell; a belföldi kereskedelem biztosabban tud fejlődni mint a külföldi, és nagyobb haszonhoz is jut; a belföldi kereskedelem szállítási költségeiben is megtakarítást érhet el; az újabb országokban megakadályozza a földjáradék túlságos emelkedését; a belföldi árakat nem emeli, egyrészt mert az árak a belföldi termelők versenyétől is függnnek, másrészt mert a vámot a külföld fizeti; ha az egész termelést védi, nem

származik belőle kár, a nemzeti vagyon nem változik, mert amit a fogyasztók vesztenek, a termelők nyerik; növelvén a termelést, emeli a munkalkalmakat és a munkabérekét; találmányokra és technikai újításokra a védővám is sarkal; a védővám szükséges ahhoz, hogy valamely ország, amelynek e célra természetes előfeltételei megvannak iparos, állammá fejlődjék; stb. Mi anélkül, hogy a vitát el akarnók dönteni, utalunk arra, hogy ezidőszerint a legtöbb állam a védővamos rendszer híve.

Az utóbbi években azonban Angliában is heves mozgalom indult meg az eddig követett szabadkereskedelmi irány ellen. E mozgalomnak a megindítója és vezetője Chamberlain, aki fáradságot nem ismerő agitációval igyekezett az u. n. angol *imperializmus* eszméjét, a „Greater Britain“ megteremtését népszerűvé tenni. Vámok segítségével Angliának főleg vas- és acéliparát akarta megvédeni az Egyesült-Államok versenye ellen; Angliát és valamennyi gyarmatát egy óriási vámunióba igyekezett egyesíteni, amely a lakosság táplálkozását olcsóbbá tenné, az anyaország számára a gyarmatok részéről nyújtandó kedvezményes vámokkal az angol ipar térfoglalását, expanzivitását előmozdítaná és általában hozzájárulna ahhoz, hogy a nagy birodalom egymástól távol eső részei kereskedelempolitikai sőt katonai szempontból is szorosabb kapcsolatba jöjjenek. A közvélemény azonban egyelőre még a szabad kereskedelmi iránynak a követője.

Angol imperializmus.

Még kell azonban jegyeznünk, hogy a védővamos rendszernek eddig egyik legerősebb híve, az Észak-amerikai Egyesült Államok tarifájának mérséklését most önszántából vitte keresztül.

III. A vámpolitika eszközei.

1. Tilalmak és vámok.

A *tilalmak* a merkantilis kereskedelmi politikának *Tilalmak* voltak nagy jelentőségű eszközei, ma már azonban csak igen ritkán és előre megállapított igen szigorú felté-

telek fennforgása esetén nyernek alkalmazást. Pl. a közbiztonsági és közegészségügyi érdekek megóvása érdekében alkalmazott tilalmak. Az akkori tilalmak kizárólag kereskedelempolitikai célzatot szolgáltak. A behozatal akadályozták, hogy a belföldi termelést védjék és hogy külföldre ne kelljen pénzt küldeni; az élelmiszerekre és nyersanyagokra kimondott kiviteli tilalom szintén a belföldi termelés előmozdítása érdekében állott; az átviteli tilalmak pedig a szomszéd országok versenyét igyekeztek gyöngíteni valamely külföldi államban. Ma már kereskedelempolitikai célzattal nyíltan nem igen fordulnak a tilalmakhoz, legfeljebb burkoltan pl. állategészségügyi tilalmak alakjában. Így nálunk pl. a Balkán államokkal kötött állategészségügyi egyezményekben. Az élelmiszerek kötelező határvámi vizsgálata is eszköz lehet ezek behozatalának meggátolására, vagy legalább is akadályozására. A *politikai* tilalmak szintén ritkán nyernek alkalmazást manapság, legfeljebb háború alkalmával az ellenséges állam hadieszközeire nézve. A történelemben legnevezetesebb, politikai természetű indokokból elrendelt tilalom az u. n. *kontinentális zár* volt, amelyet Napoleon erőszakolt szárazföldi szövetségeseire Angliával szemben, amely abban állott, hogy Angliával minden közlekedést megtiltott.

Rendőri tilalmak.

A mai kereskedelempolitikai felfogás csak az u. n. *rendőri* tilalmakat ismeri el jogosaknak és megengedetteknek, amelyek nem is annyira a külső mint inkább a belkereskedelem érdekeinek a védelmét célozzák. Ezek egyik-másik áruja majd minden államban fennállanak vagy törvény, vagy nemzetközi egyezmény alapján. Nálunk a vámtarifa VII. cikke hatalmazza fel a kormányt, hogy bizonyos árúknak a forgalmát közérdekből, különösen pedig egészségügyi és biztonsági szempontból rendeleti úton korlátozhassa. Az erre vonatkozó rendeletek szerint*) azok a tárgyak, amelyek behozatali illetőleg átviteli tilalom vagy forgalmi korlátozás alá esnek, a következők: 1. Egész-

*) Lásd a magyarázatot vámtarifát.

ségügyi szempontból: mérgek, mesterséges édesítőanyagok, állatok és állati termények, növények (szőlő növények, venyige stb. nemzetközi philoxera-egyezmény alapján, Bernben 1881-ben), bizonyos élelmiszerek és élvezeti cikkek (festékek bevont, szárított gyümölcs, japáni csillagos ánizs, erősítő esszenciák, kátrányfestő anyagokkal festett borok, mesterséges borok stb.), továbbá egyéb tárgyak, mint pl.: egészségre ártalmas készítményekkel előállított árúk (játékszerek, virágok), különféle gyógyszerárúk, stb. 2. Közbiztonsági szempontból: fegyverek és fegyverrészek, lő- és robbantó-szerek, robbanó-anyagok, (alacsony hőmérsékletnél meggyulladó) ásványolaj. 3. Más közérdekű szempontból: tilos nyomtatványok, tilos külföldi sorsjegyek, arany- és ezüstárúk (a fémjelzési szabályokban megállapított finomsági tartalom legalsó fokozatát sem érik el, vagy pedig e szabályok határozataival ellenkező módon készítve), pénzérmékhez hasonló játékjegyek.

A rendőri tilalmak elsősorban *közegészségügyi* érdekeket védenek. Ezenkívül az állategészségügy nagyfontosságú követelményeit is szem előtt tartják. Az egyes államok között fennálló *állategészségügyi egyezmények* gondoskodnak arról, hogy a szerződő országok állatállománya fertőzéstől megóvassék; erre nézve főleg az ellenőrzés szempontjából szigorú szabályokat állítanak fel, amelyek bizonyos esetekben a behozatali tilalom kimondását is megengedik. Például a Németországgal kötött egyezményünk kimondja, hogy a szerződő felek egyikének területeiről a másiknak területeire irányuló forgalmat állatokkal — beleértve baromfit — állati nyersterményekkel és olyan tárgyakkal, amelyekkel állati fertőző betegségek ragályanyaga elhurcolható, meghatározott belépő állomásokra lehet korlátozni és azokon az állam részéről, amelybe a bevitel történik, állatorvosi ellenőrzés alá lehet venni. Az egyezményben felsorolt feltételeknek meg nem felelő szállítmányok, valamint oly állatok, melyeken a határszéli állatorvos ragadós betegséget állapít meg, vagy amelyeket ilyen betegségre gyanusaknak talál, végre oly állatok,

Állategészségügyi egyezmények.

melyeket beteg vagy gyanús állatokkal együtt szállítottak, vagy amelyek ilyenekkel egyébként érintkeztek, a belépő állomáson visszautasíthatók. Állategészségügyi egyezményünk a szomszédos országok legtöbbjével van, ezek rendszerint az illető országgal kötött kereskedelmi szerződéssel egyidejűleg járnak le.*) A *közérkölc*s védelmét célozzák azok a tilalmak, amelyek erkölcs-telen könyvek, képek stb. behozatalát akadályozzák (Amerika); *közbiztonsági* szempontból korlátozt, illetőleg tilos fegyverek, robbantó szerek stb. behozatala; *financiális* érdekeket szolgálnak az állami egyedárúsági tárgyak behozatalára fennálló korlátozások.

Kiviteli
tilalmak.

Ezek a tilalmak a behozatalra vonatkoznak; még manapság is léteznek azonban *kiviteli tilalmak*, bár alkalmazásuk köre sokkal szűkebb mint amilyen régebben volt. Ezek között vannak állandóak, pl. Olaszországban a régiségekre és művészeti tárgyakra (Lex Pecca), Perzsiában az anilinnal festett szőnyegek, stb.; legtöbbnyire azonban csak esetenként lépnek életbe. Így pl. ideiglenes gabona kiviteli tilalom Oroszországban, széna-, takarmány-, ló kiviteli tilalom nálunk stb.

A vám.

A vámpolitikának céljai elérésére mégis legfontosabb eszköze a *vám*, amely lényegileg olyan forgalmi adó, amelynek lefizetési kötelezettsége valamely árúnak az ország határán, illetőleg az ettől ritkán eltérő vám-vonalon való keresztülviteléhez van kötve. Megkülönböztetésül azoktól a vámoktól, amelyeket más alkalommal és rendszerint az ország belsejében végbemenő bizonyos cselekményhez kapcsolva szednek (kövezetvám (Budapest városi vám néven ismeretes), kompvám, hídvám stb.), amelyeket éppen ezért *belső vámoknak* neveznek, az előbbieket *határvámoknak* is mondják. A belső vámok a középkorban igen nagy jelentőséggel bírtak főleg állampénzügyi szempontból. Eltörlésükre a jelszót a merkantil kereskedelmi rendszer hívei adták ki, akik a belső forgalom legteljesebb szabadságát követelték. Jelentőségüket végleg a 19. század közepén

*) Lásd ezt részletesebben a munka legutolsó fejezetében.

veszítették el, amikor az egységes, nemzeti államok kialakulása befejezést nyert, ami együtt járt az államoknak egyetlen vámvonallal való körülvételével. Bár a vámok (a továbbiakban ezek alatt mindig a határvámokat értve) első sorban a kereskedelmi politika eszközeiül szolgálnak, jelentőségük az államháztartás szempontjából sem kicsinylendő. A *vámbevételek* az egyes államokban ma már oly magas összegekre rugnak, hogy az államok elsőrendű bevételi forrásai között szerepelnek. Hiszen a vámbevételek pl. az Északamerikai Egyesült Államokban 1479, Németországban 911, Angolországban 702, Franciaországban 491, Oroszországban 384, Olaszországban 297 millió koronát tettek ki a legutóbbi években. Magyarország és Ausztria vámbevételei pedig a következő fejlődést mutatják:

Vámbevé-
telek.

ezer arany forintban	Átlag 1896—1900	59.489
Átlag 1854—1860	19.169	57.329
„ 1861—1865	13.463	ezer arany koronában
„ 1866—1870	16.101	1906
„ 1871—1875	23.945	1907
„ 1876—1880	21.716	1908
„ 1881—1885	39.419	1909
„ 1886—1890	38.481	1910
„ 1891—1895	48.426	Átlag 1906—1910
		1911

Vámbevételeinkből legtöbb esik a kávéra: 50 millió, azután a gépekre és készülékekre 25, gabonára és hüvelyesekre 25, vasra és vasárúkra 17, eledelekre 8, gyapjúárúkra 7, déligyümölcsre 6-7, selyemárúkra 6-6, pamutárúkra 5-8 millió stb.

A vámoknak három csoportját különböztethetjük meg: aszerint, amint a behozott, kivitt vagy átvitt árukat terhelik: *behozatali*, *kiviteli*, vagy *átviteli vámok*. Az utóbbi kettőnek ma már nincs nagy jelentősége, ellenben a behozatali vámok az ország vámpolitikájának alappilléreit alkotják. Eleinte mint minden vámet, behozatalukat és fentartásukat fiskális szempontok indokolták, ma azonban a külkereskedelmi politikának céljai elérésére mint a leghatásosabbnak tartott eszközök állanak rendelkezésre. Nem minden behozatali vám mentes azon-

Vámok fel-
osztása.

ban még ma sem attól a célzattól, hogy az állam bevételeit növelje, s éppen ezért a behozatali vámok részben *közgazdasági (védő)*-vámok, részben *financiális (pénzügyi)*-vámok.

Pénzügyi
vámok.

A pénzügyi vámok tehát azok a behozatali vámok, amelyeknek a vámrendszerbe való beállításánál és magasságuk megállapításánál nem annyira a külkereskedelmi politika céljai, mint inkább az állami háztartás követelményei a döntők, amelyek tehát igazi közvetett adók jellegével bírnak. Pénzügyi vámszerűen érvényesülnek továbbá mindama védővámoknak szánt vámok is, amelyekkel nem sikerült elérni azt a célt, hogy annak alapján termelés jöjjön létre. Pénzügyi vámokkal csak olyan árúkat észszerű megterhelni, amelyeket az illető ország nem képes előállítani és így kénytelen a külföldről beszerezni és amelyeket az ország nagy mennyiségben fogyaszt. Ide tartoznak az európai államokban főleg a gyarmatárúk, mint tea, kávé, kakao, fűszerek stb. amelyeket 100, sőt 200%-os vám is terhel.

Védővám.

Ezzel szemben a *védővám* egészen közgazdasági célt szolgál, azt elsősorban, hogy a belföldi termelést a külföld versenyével szemben megvédje és számára a hazai piacot biztosítsa. A nemzet termelőképességének fokozását reméli tőle és azt, hogy az egyes országok termelési viszonyaiban létező természeti, kulturális és társadalmi különbségeket kiegyenlíteni képes. Jogosultságát akkor is kétségtelennek tartják, ha a belföldi cikkek árát a fogyasztók rovására megdrágítja, amint-hogy hatása rendszerint ez, mert sokkal nagyobb fontosságot tulajdonítanak ezzel szemben ama hatásának, hogy a nemzeti termelést erősíti és a belföld fogyasztását, ha áldozatok árán is, de a külföldtől függetlenné teszi. Védővámval a belföldi termelésnek minden ágát védeni lehet, de nincs szüksége a védelemre annak a termelési ágának, amely nemcsak a belföldi fogyasztást képes ellátni, hanem a külföld szükségletének nagymértékű kielégítéséhez is hozzájárul. Nem szabad védeni az olyan iparágat sem, amelynek megerősödését valamely országban lényeges természeti vagy

egyéb hiányok akadályozzák, vagy amelynek készítményei a belföldön csak igen csekély mérvű fogyasztásra találnak. A védővám magasságát célszerűen megállapítani nem könnyű dolog. Általános érvényű szabályt erre felállítani nem is lehet, mert magassága az egyes konkrét védelmi szükséglet erejétől függ. Megállapításánál azt kell mindig szem előtt tartani, hogy a védővám mindenkor különbségeket egyenlít ki, tehát elsősorban e különbségek nagyságát kell gondos mérlegelés alá venni. Ezek a különbségek, amint már említettük, a nemzetek termelőképességének előfeltételei tekintetében nyilatkoznak meg és vagy természetiek, amelyek védővámval a legnehezebben egyenlíthetők ki, vagy kulturálisak, gazdaságiak és társadalmiak, amelyek közti különbség már könnyebben áthidalható. E különbségek értékelésénél annál nagyobb gondosságra van szükség, mert ezeknek mértéke két ország között rendszerint nem állandó, hanem a gazdasági élet alakulásával változik. A védővámot éppen e kiegyenlítő hatására való tekintettel, *kiegyenlítő vám*-nak is nevezik, ha pedig társadalmi különbségeket (pl. különböző súlyai nehezedő szociálpolitikai terheket) igyekszik elsimítani, *társadalmi védővám*-nak mondják. Kiegyenlítő vám továbbá az is, amelyet olyan árúkra vetnek ki, amelyek kivitelét a származási ország kiviteli jutalmakkal segíti elő. Addig amíg a védővám mérsékelt és a belföldi termelés serkentésével, támogatásával e különbségeket lassan kiegyenlíti, *nevelővám*-nak is nevezik, ha azonban a feladatán túlmenve, magasságával a külföldi cikk behozatalára tilalomszerűen hat, *prohibítív* vagy *tiltóvám*-má lesz, amely a finansziális vám elemeit is magában foglalja.

A védővám
fajai.

A védővám hatásának megállapítása a belföldi árak alakulására igen bonyolult probléma, amely kielégítő megoldást még ezideig nem talált, de nem is találhat, mert az árak alakulása annyi különböző tényezőtől függ, hogy ezek között kizárólag a védővám szerepét meghatározni alig lehet. Függ ez a hatás elsősorban attól, hogy a belföld az illető árú fogyasztásá-

A védővám
hatása.

ban teljesen vagy mennyiben van a külföldre utalva. Ha kizárólag külföldi árút fogyaszt, vagy ha van ugyan némi belföldi termelés, de ez a belföldi szükségletnek csak jelentéktelen részét látja el, akkor a védővám teljesen érvényesül és egész magasságával emeli a belföldi árakat. Ha azonban a belföld nincs a külföldre szorulva, akkor az árakat a termelők versenye állapítja meg és nem lehetetlen, — akkor t. i., ha a külföldi termelő nagy erővel veti magát a belföldi piacra, mert ennek meghódítása vagy megtartása nagy érdekében áll, és a vámterhet magára veszi, — hogy a védővám áremelő hatását egyáltalában nem érvényesíti. A védővám ezenkívül, különösen akkor, ha a belföldi termelés erősen szervezve van, jelentékeny mértékben mozdíthatja elő a belföldi termelők kiviteli törekvéseit is — akár új piacok megszerzésére, akár a régié megtartására irányuljanak ezek, — mert lehetővé teszi számukra, hogy a külföldön a belföldi árnál olcsóbban, szükség esetén önköltségen is alul adjanak el. (*Dumping-system*). Az Északamerikai Egyesült-Államok legújabb vámtarifájának leszállított vámtételei már annak a mozgalomnak eredménye, amely a kartellek és trösztök eme törekvéseinek a megghiúsítását célozta.

A termelésnek két ága érezte a védővám támogatásának a szükségét: az ipar és a mezőgazdaság. Ellenben a kereskedelem, amely ha nem is új javakat, de mindenesetre új értékeket termel, inkább szabadulni kíván attól, mert árfelemelő hatásával mind a kereskedelemmel foglalkozóknak, mind a fogyasztóközönségnek megélhetését nehezítheti és a fogyasztást csökkentheti. Aszerint amint az ipar vagy a mezőgazdaság szolgálatában áll, a védővámot *ipari* vagy *mezőgazdasági* (agrár) vámnak nevezzük. A külföldi termeléssel szemben való védelem szükségét először az ipar számára hangoztatták, mert a nemzetközi áruforgalom tárgyát főleg ennek a termékei alkották. Az ipari vámok a merkantilizmus óta, amely annak megteremtője, leszámítva a szabadkereskedelmi kornak aránylag rövid idejét, jelentőségben állandóan nőttek. Mezőgazdasági

államok, amelyek ez állapotukból kilépve az industrializálódás terére kívánnak átmenni, e törekvésükben az ipari védővámokban látják leghatásosabb segítő társukat.

Az *agrár* vámok iránti szükségét csak a legújabb Agrár vámok. kor eseményei váltották ki. A védővamos rendszer elveinek első megalapozói még legalább elméleteikben nem látták szükségesnek a mezőgazdaságnak vámmal való védelmét.*) Az volt alapelvük, hogy a védővám akkor teljesíti hivatását, ha a nemzet termelőképességének fokozását mozdítja elő. Ezt az eredményt az ipar védelmében el is tudja érni, mert az ipari védővám nyomában új iparágak keletkeznek és meglevőknek a termelési ereje növekszik. Ellenben az agrár vámok elvi ellenzői arra utalnak, hogy mezőgazdaságot, ott ahol ennek természeti előfeltételei hiányzanak, a védővám nem teremthet, ott a hol van már mezőgazdasági művelés, ennek intenzivítását nem fogja növelni, sőt a védetség biztos palástjába burkolózva, a mezőgazdák nem fognak intenzív gazdasági tevékenységet kifejteni. Sőt a mezőgazdasági vámvédelem a nemzeti termelést még inkább bénítja, mert a megélhetés drágaságával az iparnak védővámok okozta produktivitását csökkenteni fogja. Ez elméleti okoskodás tételei a gyakorlatban is igazolást nyertek. Azonban a 19. század közepén beállott események (az amerikai mezőgazdaságnak rendkívül erejű kifejlődése és az európai államok mezőgazdasága elleni támadása) a mezőgazdasági vámvédelem megteremtésére vezettek, amelyet az akkor megindult és azóta nem szünetelő agitációnak sikerült mindinkább fokozottabbá tennie. Ez a védelem még ma is fennáll és szükségének hangoztatása a mezőgazdák részéről, de másrészt a mérséklése iránti törekvés főleg a fogyasztók részéről, sohasem volt olyan erős mint napjainkban.

*) Sőt List a takarmányok vámmentes behozatalát egyenesen a mezőgazdaság érdekében állónak hirdeti, amikor felállítja azt az elvet, hogy „minden mezőgazda anyyi állatot tenyészt, amennyit csak képes és ezeket külföldi takarmánnyal táplálja mert ezzel a külföldi termőföld (hupus) a takarmányok alakjában Németországba kerül és a trágyán keresztül a német talajjal egyesül.“ (Lásd Beckmann, Die Futtermittel, München und Leipzig, 1913.)

Gabona-, állat vámok.

Az agrárvámok két fő alakja: a *gabona vám* és az *állatvám*, amelyekkel a mezőgazdaság két legfőbb ágának a védelmét célozzák. Az agrárvámok hívei a fontosabbnak és a mezőgazdasági termelésre nézve hatásosabbnak az előbbit tartják, mert az utóbbi által célzott eredményt a szigorú állategészségügyi rendszabályokkal is elérhetik, amelyek annélkül hogy a tilalmat kifejezetten kimondanák, az állatbehozatalt lehetetlenné tehetik; pl. nálunk a Szerbiának és Romániának nem engedélyezett élő állatbehozatalra nézve.*) A gabonavámok magasságát régebben, először Angliában, oly módon próbálták megállapítani, hogy nem fixírozták, hanem a gabona áralakulásától tették függővé (u. n. *simuló vámok*, *sliding scale*, *gleitende Zollskala*); nevezetesen minél alacsonyabb volt belföldön a gabona ára, annál magasabb tételben volt megállapítva a vám; fordítva: magas belföldi gabonaárak esetén a vám alacsony volt; pl. 1828-ban az 51 sh-nél olcsóbb gabonát 36 sh 8 d vám terhelte, ha pedig az árak netalán 73 sh-nél magasabbra emelkedtek volna, a vám csak 1 sh volt. Ez a rendszer azonban nem vált be, mert a gabonaárakkal és így közvetve a vámokkal való igen nagymértékű spekulációkra adott alkalmat. Németországban ugyan újabbban reaktiválása érdekében kezdeményezés történt. Ma a mezőgazdaságukat védő államok *minimális vámokat* állapítanak meg a gabonára, amelyeknél szerződésben alacsonyabbra szállani nem lehet. Nálunk a vámtarifatörvény III. cikke intézkedik úgy, hogy az alább megnevezett gabonaneműeknek a behozatali vámtarifában megállapított vámjai szerződéses megállapodások útján csak a következő összegekig szállíthatók le:

Buza, kétszeres, tönköly	100 kg.-ként	6:30	korona
Rozs	100	5:80	"
Árpa	100	2:80	"
Zab	100	4:80	"
Tengeri	100	2:80	"

Hasonló rendelkezést tartalmaz a német vámtarifa is.

*) Lásd bővebben a munka utolsó fejezetében.

A behozatali vámoknál sokkal kisebb jelentőséggel bírnak a *kiviteli vámok*, amelyek az országból kivitt bizonyos árukra vannak megállapítva. Régebben sokkal nagyobb fontosságot tulajdonítottak ezeknek, bár a merkantilizmusnak már egyik alapelve volt a kivitelnél minél nagyobb fokú megkönnyítése, sőt mesterséges előmozdítása is. Ma általában három szempontból gondolják megindokoltnak bizonyos árukra a kiviteli vámok alkalmazását. Elsősorban *pénzügyi* szempontok követelhetik meg (pl. az egyiptomi és törökországi 1%-os általános kiviteli vám, több amerikai államban kávéra, cukorra, dohányra, bőrre, kaucsukra, indigóra stb., Chilében a salétromra, Olaszországban a kénre, Spanyolországban és Portugáliában a parafára stb. kivetett vámok); sokkal ritkébbak azok az esetek, amikor *kereskedelempolitikai* érdekek teszik ezt szükségessé, amelyek többnyire abban állanak, hogy bizonyos belföldi nyersanyagok a hazai termelés számára maradjanak az országban (pl. nálunk, Olasz-, Spanyol- és Oroszországban a papírgyártás érdekében a rongyokra és efféle hulladékokra, Angliában a kőszénre, Svédországban, Norvégiában és Romániában bizonyos faanyagokra; Svájcban kiviteli állatvámok vannak; Olaszországban tengeri- és kősóra, borkőre, selyemhulladékokra, ércekre, a belföldi festő- és bőrkikészítő ipar számára szükséges bizonyos növényi cserző anyagokra stb.); végül szükségessé tehetik a kiviteli vámokat *rendészeti* okok pl. rossz termés esetén a drágaság még nagyobb fokozásának elkerülése végett, vagy a hazai állatállomány megvédése szempontjából.

Az *átviteli vámok* már csak történeti jelentőséggel bírnak; az államok egymásután szabaddá tették az átvitelt, mert felismerték a nagy átviteli forgalomnak a belföld szállítóintézeteire gyakorolt kedvező hatását. Csupán Oroszország ismeri a Perzsia és a Trans-Kaukázus felé irányuló átviteli forgalomban. Ha szabad is az átvitel az egyes országokon, ez azonban rendszerint csak megfelelő vámhivatali ellenőrzés mellett történik. Az olyan árukról, amelyek ilyen ellenőrzés alatt állanak

Kiviteli vámok.

Átviteli vámok.

azt mondják, hogy *kötött forgalomban* vannak, ellentétben a *szabad forgalomban* levőkkel, amelyekre nézve a behozatali vámtól lefizették, vagy ha vámmentesek volnának, a vámhivatali vizsgálat már befejezést nyert.

2. A vámtarifa.

A vámtarifa: az állam által szedendő behozatali, kiviteli és esetleg átviteli vámok rendszeres összeállítása. Rendszerint két részből áll: az egyik a tulajdonképpeni *vámtarifa*, a másik, mivel szabályokat, rendelkezéseket tartalmaz, a *vámtarifa törvény*. Ez utóbbi az előbbi bevezetésül is tekinthető, minthogy rendszerint megelőzi amazt. Éppen azért, mivel a vámtarifa formailag törvény, megalkotásának alakszerűségei is ugyanolyanok mint más törvényeké. A vámtarifatörvény nálunk is jogilag ugyanolyan, a magyar állam törvényhozásának éppen olyan szuverén megnyilatkozása, mint bármely más törvény. Az 1867. évi XII. t. c. ugyanis kimondja, hogy „a kereskedelmi ügyek közössége nem foly a *pragmatica sanctio*ból, mert ennek értelmében . . . a magyar korona országai mint jogilag külön országok, saját felelős kormányuk és törvényhozásuk által intézkedhetnek és vámvonalak által szabályozhatnák kereskedelmi ügyeiket.” Csak-hogy — mondja tovább a törvény — miután Magyarország és Ő felsége többi országai között az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak . . . kész az országgyűlés időnként vám- és kereskedelmi szövetséget kötni . . . kölcsönös alkú által mint jogilag független ország . . . a két állam felelős miniszteriuma által *közös egyetértéssel* készítenő javaslat alapján. Amennyiben pedig a közös egyetértéssel intézendő ügyekre nézve az egyezkedés nem sikerülne, az ország önálló törvényes intézkedési jogát magának fenntartja és minden jogai e részben is sértetlenek maradnak. Az ezzel azonos rendelkezéseket tartalmazó osztrák és eme magyar törvény alapján időnként megkötött vám- és kereskedelmi szövetségeket becikkelyező törvények tartalmazták eddig egyszers-

A vámtarifa törvénye.

mind a két állam közös vámtarifáját is. Ez az állapot az 1907–08. években megváltozott annyiban, hogy e szövetség szerződéses viszonyra változtatott át, amelynek következtében a két államnak egymással teljesen azonos vámtarifája mindkét állam autonóm törvényhozása által külön törvénybe cikkelyeztetett be (1907: LIII. t. c.), amely azonban változatlanul felvételre a két állam között kötött vám- és kereskedelmi szerződésbe (1908: XII. t. c.) is. Vámtarifánk tehát autonóm törvény (*autonóm vámtarifa*), de önállóan és egyoldalúan még-

Autonóm vámtarifa.

A vámtarifáknak első rendelkezése rendszerint annak a területnek a megállapítása, amelyre érvényességük kiterjed, és amelyet *vámterület*-nek nevezünk. Ez rendszerint összeesik az állam területével, de nem mindig, lehet t. i. kisebb is, nagyobb is. Az állam területének azt a részét, amelyre a vámtarifa hatálya nem terjed ki, amely tehát *vámkülföld*-nek tekintendő, *szabad területek*-nek és *vámkülszetek*-nek, vámkülföldi államterületnek azt a részét pedig, amely vámpolitikailag a belföldhöz van csatolva, amelyre tehát a vámtarifa hatálya szintén kiterjed, *kapcsolt területek*-nek nevezik. A vámkülszetek alkotásainak legfőbb oka az volt, hogy a külfölddel való kereskedelmi forgalmuk minél erősebb lendületet vegyen, ami ezzel elérhető is volt, mert a vámkülszetek a vámtarifa szempontjából külföldnek tekintettek és így az árúk bevitele oda az államnak egyébként legszigorúbb elzárkózása esetén is vámmentes volt. Később azonban ezeket a vámkülszeteket (szabad területeket, szabad kikötőket) megszüntették, mert nagyfokú csempészet fejlődött ki róluk a belföld felé; így szűnt meg 1891-ben Fiume és Triest szabad kikötői jellege is, kivéve azt a *punto franco*-nak nevezett szabad területet, *Punto franco*.

Vámterület.

reskedelempolitikai, hanem természeti okok teszik szükségessé, hogy az állam területének egy részét kiszakítsák a vámterületből és hogy esetleg. egy másik vámterülethez csatolják; így pl. ha valamely határszéli terület magas hegyek vagy nagy folyó által a vámterülettől annyira el van választva, hogy az azzal való közlekedés csak igen nagy nehézségekbe ütközik. E miatt tartoznak pl. az osztrák állam területén fekvő tiroli Jungholz és vorarlbergi Mittelberg községek a német vámterülethez, amelyek tehát viszont ennek a szempontjából kapcsolt területek. Nemcsak egyes államterületrészek tartozhatnak más állam területéhez, hanem van arra is eset, hogy egy egész állam, szuverénitása fenntartásával megegyezést köt egy másik állammal, hogy annak vámterületéhez csatlakozva, vámtarifáját magára nézve is érvényesnek fogja tartani. Ilyen a viszonya pl. Németországgal Luxemburnak, Ausztriával és Magyarországgal pedig Liechtenstein fejedelemségnek, főleg azért, mert nem volnának képesek felállítani azokat a berendezéseket, amelyeket az önálló vámigazgatás követel.

Vámkötelezettség. Eltérő a vámtarifatörvények álláspontja arránézve, vajjon a vámok alkalmazása tekintetében a *vámkötelezettség* vagy *vámmentesség* elvét követi. Világos ugyanis, hogy a vámtarifa a forgalomban előfordulható minden árut nem foglalhatja magában, egyrészt azért, mert nem szokott annyira részletező lenni, másrészt pedig mert olyan új árucikkek is készíthetők, amelyekre a vámtarifa megalkotásánál még nem gondoltak. Az eltérés tehát a vámtarifában fel nem sorolt áruk vámkötelezettsége vagy vámmentessége tekintetben áll fenn. Az utóbbi elv elfogadása annyit jelent, hogy ezek az áruk vámmentesek (pl. Angolországban), az előbbié pedig azt, hogy vámkötelesek (pl. nálunk, Német-, Francia-, Olasz-, Oroszországban, stb). A vámkötelezettség elve azután kétféleképpen nyerhet alkalmazást: vagy azt mondja a vámtarifa (mint pl. a magyar és az osztrák), hogy minden áru, mely nincs határozottan vámmentesnek jelölve, a behozatalnál vám-

köteles és azon vám alá esik, mely a behozatali vámtarifában arra a számra, mely alá az áru tartozik, meg van állapítva, vagy pedig (mint pl. Amerikában és Görögországban) valamennyi a vámtarifában külön meg nem nevezett áru nézve bizonyos $\frac{1}{10}$ -os értékvám van megállapítva. A vámkötelezettség elve azonban nem jelenti azt, hogy minden áru vámköteles, mert azonkívül, hogy kereskedelempolitikai szempontból maga a vámtarifa minősíthet számos árut vámmentesnek, közérdekű szempontokra való figyelemmel a törvény számos olyan árut, amely a vámtarifában vámmal van terhelve, bizonyos körülmények között vámmenteseknek deklarálhat.

A *vámmentességek* emez esetei úgyszólván csak nem valamennyi művelt állam vámtarifájában helyt foglalnak. Röviden összefoglalva, vámtarifánk IX—XIV. cikkei a következő árukat mentik fel a behozatali vám fizetése alól: *Öfelségének*, a külföldi államok souverén fejedelmeinek, a cs. és kir. udvarnál megbízott diplomáciai személyeknek közvetlen használatára rendelt tárgyak, idegen államok konzulainak hivatali szükségletei, állami egyedárúság tárgyai állami gyárak és kincstári raktárak számára, katonai készletek, állami intézetek hivatali szükségletei, bevándorlók átköltözködési tárgyai, gépei, szerszámai; kiházasítási tárgyak és nászajándékok, örökölt tárgyak, amennyiben azok az örökös saját használatára valók és viszonyainak megfelelnek, anatómiai készítmények, bírósági tárgyalás céljából behozott tárgyak, rendjelek, kiállítási érmék (IX. cikk); az utazók (fuvarosok, hajósok) holmijai, átmeneti használatra behozott szállítási eszközök, menő és jövő hajók elesége, mustralapok és mustrák, burkolatok és tartályok, az egyedárúsági tárgyak kivételével általában minden áru, melynek súlya 25 grammnál csekélyebb, vagy amely után 10 fillérnél kisebb vám volna fizetendő (X. c.); továbbá vámmentesek: tudományos, művészeti és közérdekű intézetek nyilvános gyűjteményei számára rendelt művészeti, tudományos és ipari tárgyak, tanszerek, műszerek, idegen államokban tartózkodó magyar vagy osztrák művészek művei,

Vámmentes-
ségek

régiségi tárgyak; vámhivatali ellenőrzés mellett történt szállítás közben, vagy hivatalos raktárakban teljesen megromlott árúk (XI. c.); méltánylást érdemlő viszonyok között továbbá a különböző hitfelekezetek szegény templomai és imaházai számára repdelt szertartási tárgyak, továbbá az építésükre, helyreállításukra vagy berendezésükre való anyagok, a tűzvész vagy más elemi csapás által károsult lakosok számára ajándékkul küldött élelmiszerek, ruházatok és egyéb tárgyak, ajándékkul kapott ócska és használt tárgyak (XII. c.); további kikészítés végett időlegesen behozott nyers anyagok (gabona kivételével), félgyártmányok és ipari termények (XIII. c.); a kijavítás végett behozott árúk, az előjegyzési eljárásban kivitt és változatlanul visszahozott árúk, tárlatokra, versenyekre, pályázatokra, kipróbálás végett, kísérleti célokra, ideiglenes használatra és utánzás végett behozott árúk; legelő és mezőgazdasági munkák időleges elvégzésére behozott igavonó marha; a honpolgárok által fogott tengeri halak; a hajók építésére és felszerelésére szükséges tárgyak (XIV. c.).

Vámtétel. A vámtarifában megállapított *vámtételek*, azok az összegek t. i., amelyeket a vámtarifa az árúk bizonyos mértékegységére vám gyanánt kivet, nem mindig azonosak az illető árúra nehezedeő *vámteherrel*, amely a vámtételnél lehet kisebb, de lehet nagyobb is. Az előbbi esetre példa a vámtarifa VII. cikke, amely a kormányt felhatalmazza, hogy belföldi rossz termékek esetén a gabonára és hüvelyesekre megállapított vámokat általában vagy csak egyes nemekre nézve az egész vámhatáron vagy annak egyes részein (a visszaélés ellen védő ellenőrzés és korlátozás mellett) ideiglenesen leszállíthassa sőt hatályon kívül is helyezhesse. Nagyobb a vámteher a vámtételnél azokban az esetekben, amelyekben a törvény a *vámpótlék* szedését is megengedi, illetőleg elrendeli. Ide tartoznak a külföldi árúk után belföldön kirótt fogyasztási adók is, amelyek a vámmal egyidejűleg fizetendők olyan árúknak behozatala esetén, amelyek belföldön fogyasztási adó alá esnek. Erről rendelkezik a vámtarifa II. cikke, mondván, hogy ahol a

vámtarifa egyenesen mást nem tartalmaz, a fogyasztási adó alá vetett tárgyak után az e részben fennálló törvényes határozatok értelmében még az állami vagy községi belső fogyasztási illetékek és pótlékok is fizetendők. Egyszersmind felhatalmazza a kormányt, hogy a vámon kívül a belföldi fogyasztási adó összegének megfelelő vámpótlékot szedhessen olyan cikkek behozatalánál, amelyekhez belföldi fogyasztási adó alá eső alkatrész van hozzáadva, vagy amelyek készítéséhez belföldi fogyasztási adó alá eső cikk használtatik fel és amelyekhez hasonló cikkeknek a belföldön való előállításához az adómentes beszerzés nincs megengedve.

A vámtételek terhét növelik még a *mellékilletékek*,^{Mellékilletékek.} amelyek a vámon felül azért fizetendők, mert a vámhivatalok a feleknek bizonyos szolgálatokat teljesítenek, vagy bizonyos dolgokat rendelkezésükre bocsátanak. Így pl. a XIX. cikk szerint *mérlegpénz* fizetendő oly árúknál, amelyek hivatalból, vagy a fél kívánságára mérlegeltetnek meg, a tényleg megmért mennyiség mérvéhez képest; *raktárdíj* a hivatalos raktárakban elhelyezett árúkért és pedig a helyi és egyéb viszonyok tekintetbevételével külön rendelet által megállapított összegben. Mellékilletékek fizetendők továbbá a vámhivatali helyiségen kívül teljesített *hivatalos eljárásért*, valamint az árúknak pl. a vámhatártól a legközelebbi vámhatárig, vagy másutt eszközölt hivatalos *kíséréseért*. A vámok, vámpótlékok és mérlegpénz *aranyban*^{A vám lefizetése.} fizetendők, csupán a 10 koronánál kisebb vámösszegek illetve ezen határon aluli maradékösszegek fizethetők belföldi ezüstpénzben és a koronaérték váltópénzeiben. Vámtarifánk különben felhatalmazza a kormányt, hogy a készpénzfizetések felvételének törvényes megállapítása után — az általa alkalmasnak tartott időben — elrendelhesse, hogy a vámok aranypénz helyett a koronaérték pénznemeiben legyenek fizethetők.

Fontos kérdés a vámtarifa elkészítésénél, hogy mi legyen a vám kiszabásának az alapja, az árúnak értéke, vagy mennyiségbeli egysége és ez utóbbi esetben az árú darabja-e, súly- vagy más egysége. Ehhez

Értékvámok. képest nevezik a vámokat *érték-, darab- és súlyvámoknak*, e két utóbbit közös néven *specifikus* vámoknak. Régebben az értékvámok voltak igen kedveltek, amelyeknek lényege abban áll, hogy a vámok az árúk értékének bizonyos %-ában voltak megállapítva. Ilyenkor is a % vagy valamennyi árra egyenlően, vagy a különböző árúkra nézve más-másképen lehet megszabva. Kedvelté e vámokat megállapításuk egyszerűsége tette; a beszédük azonban annál több nehézségekbe ütközött, úgy, hogy ma már néhány állam kivételével (Északamerikai Egyesült Államok, a dél-amerikai államok, Belgium, Hollandia, Törökország, Egyiptom stb.), amelyeknek vámtarifája vagy kizárólag, vagy igen nagy mértékben értékvámokon alapszik, a többi államok vagy teljesen mellőzik, vagy csak néhány árúnál alkalmazzák (nálunk csupán a külön meg nem nevezett vegyszeti segédanyagoknál és kátrány-festőanyagoknál nyer alkalmazást). Kétségtelen, hogy a vámnak az árú értéke szerint való kiszabása a legigazságosabb, mert az értékvám nem sújtja — mint a specifikus — az ugyanazon árúból a rosszabb minőségűt, tehát az olcsóbbat ugyanolyan, illetőleg aránylag nagyobb teherrel, mint a jobb minőségűt, tehát drágábbat. Hogy azonban ez a hatása érvényesüljön, annak feltétele, hogy a vámhivatalok által végzett *értékmegállapítás* pontos legyen. És éppen itt van az értékvám hibája. A vámhivatalok alig ismervén az árúk értékét, a kisebb hivataloknak szakértők meghallgatása sem állván módjában, a felek bevallásaira kénytelenek támaszkodni, ami már visszaéléseknek lehet a gyökere. Ahány vámhivatal van, úgyszólván annyi fokozata lenne ugyanazon árú értékének. E bajokon nem lehet segíteni az áraknak hatáságilag bizonyos időre előre való megállapításával sem, mert hiszen azzal elveszítene az értékvám legbecsesebb tulajdonságát, az árú értékéhez való símulást; nem segít ezen a vámhivataloknak esetleg biztosított vásárlási jog sem, (t. i. a bevallott értékért az illető árút az állam számára megvásárolhatják akkor, ha ezt nagyon alacsonynak talál-

ják), mert a vámhivataloknak a felekkel való összeállítására vezethet.

Éppen az értékvámok hátrányainak az elkerülése végett alkalmazza a mi vámtarifánk is a *specifikus vámkat*, amelyeknek megállapítása kétségtelenül igen nehéz feladat elé állítja a vámpolitikusokat, de amelyeknek beszedése könnyebb, gyorsabb és biztosabb. Az a hibájuk mindenesetre megvan, hogy nem alkalmazkodhatnak úgy az árú értékéhez és ennek folytán nem annyira igazságosak, mint a megfelelően beszédett értékvámok; de igazságtalanságukban sem mennek annyira mint a meg nem felelően kirótt értékvámok. Egyébként, hogy minél jobban megvalósítsák az igazságos vám eszméjét, a vámtarifákban az árúknak minél nagyobb, minél tökéletesebb részletezésére törekednek és a vámokat már az egyes árúk értékéhez szabják, sőt ugyanazon árút értékére következtetést engedő ismertető jelek szerint különböző osztályokba sorozzák és ezekre értéküknek megfelelő *fokozatos*-nak vagy *lépcsőzetes*-nek nevezett vámokat állapítanak meg. Példa erre a mi vámtarifánkban:

189. tarifaszám. Pamutárúk (közönséges, azaz 50-es számú és annál durvább fonálból készült szövetek, melyeknél 5 mm. oldalú négyzögre 38 vagy ennél kevesebb fonál esik.)

	a) símák, egysz. sávolyosak 100 klgr.-ként korona	b) mustrások
1. nyersállapotban	80	110
2. fehérítve	110	130
3. festve	130	155
4. színnyomatosan: 1—4 színűek, vagy 2 színnel tarkán szöve	170	190
5. színnyomatosan: 5 vagy többszínűek, vagy több mint 2 színnel tarkán szöve	180	200

Tipikus példái még ezeknek a vámoknak a pamutfonalakra kivetett vámok, amelyek a pamutfonalak sodrási és finomsági száma szerint különbözők, amelyek után még fokozatos vámpótlékok is fizetendők.

Alapos megfontolást és kimerítő intézkedést igényel az a kérdés, hogy az árúnak milyen állapotát kell a specifikus vám kivetésénél figyelembe venni és súlyvámok kiszabása esetén az árúnak a súlya hogyan álla-

Specifikus
vámok.

Fokozatos
vámok.

pítandó meg. A darabvámok kirovása ugyanis különösebb nehézséget nem okoz. Az előbbi kérdésre vámtarifánk VI. cikke adja meg a választ. E szerint az árú tarifaszéri megítélésénél rendszerint azt az állapotot kell figyelembe venni, melyben az árú behozatalra kerül; az árú tarifaszéri beosztásánál első sorban az az anyag mérvadó, mely az illető árú jellegét megadja. Különböző anyagokból készült árúk, amelyek a tarifa szerint külön vám alá nem esnek, vagy rendeleti úton külön tarifa szám alá nincsenek utalva és amelyeknek részei külön tarifaszámok alá tartoznak, főalkatrészüik szerint és ha kétséges, hogy mi a főalkatrészüik, azon alkatrészüik szerint vámolandók, mely a tarifa szerint magasabb vám alá esik. A tarifa különböző tételei alá utalt részekből álló mechanikai keverék pedig, ha mint ilyen a tarifa szerint külön vám alá nem esik, vagy rendeleti úton külön tarifaszám alá nincs sorozva, azon alkatrésze szerint vámolandó, amely a tarifában magasabb vám alá esik, kivéve azt az esetet, ha ezt az alkatrészt az illető keverék csak jelentéktelen mennyiségben tartalmazza.

Az árú súlya.

Annak a súlynak a kimutatása, amelynek bizonyos egységére vannak a súlyvámok rendszerén felépült vámtarifa vámtételei összeállítva, kétféle módon történhetik.

Nettósúly.

Tarasúly.

Egyrészt az árúnak a *tiszta (netto) súlya*, másrészt pedig *teljes (brutto, vagy sporko) súlya* szolgálhat a megvámolás alapjául, amely utóbbi a tiszta súlyból és az árú göngyöletének (tartójának, csomagolásának) a súlyából, az u. n. *göngysúlyból* (tara) áll. Az előbbi a *nettó*

Bruttósúly.

vámolás, az utóbbi a *bruttó vámolás*. Mivel az utóbbi az árúk különböző csomagolásánál fogva igazságtalanságokra vezethet, a vámtarifák, így a mienk is, a nettó vámolás elve alapján állanak. A bruttósúly szerint való megvámolást vámtarifánk XXI. cikke csupán olyan árúknál követeli meg, melyeknek 100 kg.-ja után 7.50 koronánál nagyobb vám nem fizetendő, valamint a folyadékokat közvetlenül magukba foglaló tartályoknál, amennyiben a tarifában eltérő határozat nincs. Ha azonban a teljes súly szerint vámolandó folyadékok a szál-

lításukra külön szerkesztett szárazföldi és vízijárműveken minden egyéb tartály nélkül hozatnak be, megállapított tiszta súlyukhoz a szokásos csomagolási módnak megfelelő és rendeleti úton megállapított göngysúly adandó. Az árú tiszta súlyának a megállapítása csak a legkritkább esetekben történik az árúnak vagy a göngyölegnek a lemérésével, mert hosszadalmas, káros, sőt lehetetlen is volna minden árút kicsomagolni és lemérlegelni, hanem rendszerint úgy történik, hogy a teljes súlyból a göngysúlyt levonják. Ez utóbbinak a megállapítása szintén nem mérlegelés útján történik, hanem rendeletben van megállapítva a forgalomban levő szokásos csomagolások alapján az egyes árúk teljessúlyának bizonyos százalékában a göngysúly, amely a vámkezelésnél könnyen kiszámítható és a teljessúlyból levonható. Az árúnak így nyert súlya a *törvényes tiszta súly*. A tiszta súly azonban bizonyos esetekben tényleg is megállapítható.

A vámtarifában foglalt vámok nem minden behozott áruira nyernek abban a magasságukban alkalmazást, amelyben a vámtarifában szerepelnek, hanem ugyanarra az áruira magasabb vagy alacsonyabb vám is kiroható, mint amekkora a vámtarifában levő vámtétel. Az olyan vámokat, amelyeket bizonyos árúkra (bizonyos országból, bizonyos útvonalon, vagy közlekedési eszközzel szállított árúkra stb.) a közönségestől különböző magasságban vetnek ki, *különbözeti (differenciális)* vámoknak nevezzük. A vámtarifában megállapított vámnál magasabb vámok legismertebb fajtái, amelyek alkalmazását a legújabb vámtarifák is megengedik, a *harci (megtorló, retorziós)* vámok, amelyek magasabbak, mint a vámtarifa vámtételei és akkor jönnek alkalmazásba, ha valamely állam a belföldi árúkat kedvezőtlenebb elbánásban részesíti mint más államokéit. A magyar vámtarifa IV. cikke szerint árúk, amelyek oly államból hozatnak be, hol a magyar hajók vagy a magyar származású árúk más államok hajóinál vagy árúinál bármely tekintetben kedvezőtlenebb bánásmódban részesülnek, a behozatalnál a tarifában megállapított vámon

Különbözeti vámok.

Harci vámok.

felül még ennek 200 százalékáig vagy az árú teljes kereskedelmi értékének összegéig terjedhető vámpótlék, amennyiben pedig a tarifa szerint vámmentesek, az árú kereskedelmi értékének 100 százalékáig terjedhető vám alá vonhatók. Ez a cikk egyszersmind felhatalmazza a kormányt, hogy ezeket az intézkedéseket rendeleti úton tehesse meg. Ez annyival inkább célszerű, mert a harci vámok életbeléptetésének szüksége rendszerint váratlanul következik be és gyors intézkedést igényel. A harci vámokat mint legfőbb fegyvereket veszik igénybe Vámháború. azokban a kereskedelempolitikai küzdelmekben (*vámháborúkban*), amelyeket némely államok egymással megvívznak. Alkalmat a vámháborúk kitörésére és ezzel a harci vámok alkalmazására rendszerint két állam kereskedelmi szerződéses tárgyalásainak eredménytelenség folytán történő megszakadása és még a tárgyalások alkalmával az ellentétes felfogások által előidézett és fokozott ellenséges indulat adhat. A tárgyalások félbeszakításának következménye ugyanis többnyire az, hogy a két állam egymás ellen az autonóm vámtarifa tételeit hozza alkalmazásba, amelyek természetesen magasabbak, mint a szerződéses vámtarifáé. Ha az egyik fél a másiknak magasabb vámtételei miatt igen megkárosítva érzi magát, akkor nyúl a harci vámok fegyveréhez, amely esetleg a másik fél részéről is hasonló lépés megtételét okozza. A küzdelem addig tart, míg a gyengébb fél a vámháború megszüntetésére és a közeledésre alkalmat nem nyújt. A vámháború azonban mindkét félre nézve érzékeny károsodást szokott okozni, amely később esetleg csak nagyon nehezen hozható helyre. Ausztriának és Magyarországnak legnevezetesebb vámháborúja Romániával volt, amely 1886-ban tört ki és öt évig tartott. Az autonóm vámtarifa tételeinek az alkalmazása, mint a vámháború legenyhébb eszköze, mint még jól emlékeztetben van, pár évvel ezelőtt Szerbiával szemben is szükségessé vált.

A különbözeti vámok többi fajai ritkábban fordulnak elő. Ezek között az ismeretesebbek a következők: A *lobogó vámok* (Flaggenzölle, surtaxes de

pavillon), amelyeknek célja a hazai kereskedelmi tengerészet fejlesztése, amit az idegen államok hajóin behozatalra kerülő árukra kivetett magasabb vámmal céloznak elérni. A tengerentúli országokkal való közvetlen kereskedelem ápolására és megerősítésére szolgálnak azok a kedvezmények is, amelyek bizonyos árukra akkor nyernek alkalmazást, ha nem a szárazföldön, hanem tengeren jönnek az országba. Így pl. vámtarifánkban a kakaóbab és kakaóhéj után 58 helyett 48, nyers kávé után 95 helyett 88, tea után 240 helyett 217 korona vám fizetendő tengeren való behozatal esetén. A belföldi kereskedelem érdekeit szolgálják az u. n. *raktárvámok* (surtaxes d'entrepôt), amelyek Raktár-vámok. azt célozzák, hogy az áruk ne egy harmadik ország közvetítésével, hanem a belföldi kereskedelem útján közvetlenül jöjjenek be a származási országból. Nevüket onnan vették, hogy az idegen államok kikötői útján közvetített áruk úgy tekintetnek, mintha közraktárból kerülnének a szabad forgalomba. Az u. n. *kiegyenlítő vámok* arra szolgálnak, hogy ellensúlyozzák Kiegyenlítő-vámok. azokat a kiviteli kedvezményeket, amelyeket egyes államok bizonyos áruk exportjának a fejlesztése érdekében vesznek alkalmazásba. Ilyen kiviteli kedvezményekkel, amelyekről a következő fejezetben még részletesebben fogunk szólni, illuzóriussá lehet tenni valamely állam vámvédelmét, indokolt tehát, ha ez az így kedvezményezett idegen árukra a rendesnél magasabb vámot vet ki. A különbözeti vámoknak továbbá fontos szerepük van még az anyaország és a gyarmatai közti kereskedelmi összeköttetés megszilárdítása terén. Azoknak a visszaéléseknek elkerülése végett, amelyeket azzal követnek el, hogy olyan országok árúit, amelyek kedvezményben nem részesülnek, olyan ország kikötője vagy általában kereskedelme közvetítésével hoznak be az országba, amelynek emez kedvezményes vámot nyújt, vagy amellyel szemben a magasabb vámot nem alkalmazza, követelik még az államok az u. n. *származási bizonyítványok* felmutatását, amelyek azt bizonyítják, hogy az árú tényleg annak az országnak a

terméke, amellyel szemben a kedvezményes elbánás biztosítva van. Vámtarifánk végrehajtási utasítása szerint ilyen származási bizonyítványok szintén megkövetelhetők. Pl. szükséges a velencei talpbőrnél, mert ennek vámja alacsonyabban van megállapítva, mint a máshonnan eredő talpbőröké. Ezeket rendszerint a helyi hatóság, az illetékes Kereskedelmi és Iparkamara, vagy a legközelebb fekvő vámhivatal állítja ki. Ha az illető helyen osztrák-magyar konzuli hivatal van, ez is kiállíthatja. Ennek a láttamozása különben a többi esetekben is megkövetelhető. Vannak azonban államok, amelyek a származási ország fogalmát nem veszik olyan szigorú értelemben és annak tekintik azt az országot is, amely egy harmadikból hozott árut átdolgoz úgy, hogy annak eredeti jellege elvesz. Ilyenkor ez az u. n. *áthonosított* (nemzetiesített) áru az átdolgozó ország terméke gyanánt szerepel.

Gépek vám-
kedvez-
ménye.

Különbözeti vámokat statuálnak vámtarifánkhoz fűzött ama rendelkezések is, amelyek szerint a tarifának a gézekékre vonatkozó vámja, a textilgépek autonom és szerződéses vámtételei, továbbá más a szerződéses tarifákban névszerint felsorolt vámkedvezményes gépek és készülékek szerződés szerinti vámtételei és pedig a mezőgazdasági célokra való lokomobilokra, a dugattyús és búvárdugattyús szivattyúkra, gőzkalapácsokra és gőzdarúkra, fa- és kőmegmunkáló gépekre, fémmegmunkáló gépekre, víznyomású mangelokra, hengeres pamutgyapjasító gépekre, kalanderekre és aszalókészülékekre vonatkozó csak akkor alkalmazhatók, ha e gépeket (készülékeket) iparúzők, telepek vagy mezőgazdák *saját használatukra* hozzák. Ellenben a kereskedés céljából behozott gézekék és textilgépek a külön meg nem nevezett gépek és készülékek vámtétele szerint; a kereskedelem céljaira behozott többi névszerint felsorolt gépek és készülékek pedig azon vámtétel általános határozmányai szerint kezelendők, amelyekhez tartoznak, illetőleg ha azon tarifaszám egyéb tárgyai számára a k. m. n. n. gépekre vonatkozó magasabb szerződéses tétel áll fenn, úgy ezen tétel szerint vámolandók el. A

saját használatra való hozatal a mezőgazdasági gépekre nézve a gazdasági egyesület, a többiekre nézve pedig az illetékes Kereskedelmi és Iparkamara bizonyítványával igazolandó.

A vámok nem minden esetben fizetendők azon- Vámhitel.
nal az illető áru behozatalánál, mert a vámtarifa XVIII. cikke bizonyos esetekben a *vámhitel* igénybevételét is megengedi. A vámhitel kedvezményében általában azok részesíthetők, akik annál a vámhivatalnál, amelynél ezt igénybe akarják venni, az előző évben legalább 2000 korona behozatali vámot fizettek. Az engedélyezett vámhitel fedezetül biztosíték nyújtandó, amely kijelölt értékpapírosokból, kellő fedezetet nyújtó jelzálogi bekebelezésből, vagy két jóhitelű kereskedő (pénzüntézet) egyetemes kezességéből állhat, amelynek terhére *elismervény* ellenében az áruk vámmentesen szállíthatók ki a vámhivatali raktárból. A vám rendeleti úton megállapított kamat (jelenleg évi 2%) fizetése ellenében hat hónapig hitelezhető.

Amint fentebb említettük, a vámköteles áruk felsorolása a reájuk megszabott vámmal együtt, teszik a vámtarifatörvény második részét, a tulajdonképpeni Vámtarifa.
vám-tarifát. Ma már alig van néhány állam, amelynek vámtarifája *egyetlen értékű* állana; ilyen pl. Törökországé, amely minden behozott áru kivétel nélkül 11%-os érték vámot vet, a kivitelre kerülő árukra pedig 1%-ot. Ugyancsak kevés számú (főleg délamerikai) állam használ olyan vámtarifát, amelyekben az áruk *osztályokba* vannak sorozva és ehhez képest különböző nagyságú vámmal vannak terhelve. Ilyen az 1903-ban alakult délafrikai vámunió vámtarifája is, amely öt osztályból áll: az elsőbe tartozó áruk specifikus vámmal, a másodikba különböző nagyságú érték vámmal, a harmadikba 2½%-os, a negyedikbe 10%-os érték vámmal vannak terhelve, az ötödikbe tartozók pedig vámmentesek. A modern államok vámtarifái azonban ezeknél rendszerint sokkal terjedelmesebbek. A forgalom tárgyát alkotó valamennyi árut, itt-ott esetleg gyűjtő név alá foglalva, sorolják fel, mindegyikhez hozzátévén azt a vámtételt, amely ter-

Alfabetikus,
szisztemati-
kus tarifa.

heli. Eltérés a vámtarifák között csupán az áruk felsorolásának a rendje tekintetében van. Egyrészük ugyanis az árukat egyszerűen betűrendben sorolja fel (pl. Anglia, Hollandia, Svédország, Norvégia stb.), másik részük pedig az árukat belső összetartozandóságuk szerint csoportosítja. Az elsőket *alfabetikus* (betűsoros), az utóbbiakat *szisztematikus* (rendszeres) vámtarifáknak nevezik. Az utóbbiak közé tartozik a magyar vámtarifa is, amelynek első (behozatali) része a következő osztályokból áll: 1. gyarmatárúk, 2. fűszerek, 3. déli gyümölcs, 4. cukor, 5. dohány, 6. gabona, maláta, hüvelyesek, liszt és őrlemények, rizs, 7. gyümölcs, főzelék, növények és növényrészek, 8. vágó és igásállatok, 9. más állatok, 10. állati termékek, 11. zsiradékok, 12. zsiros olajok, 13. italok, 14. eledelek, 15. fa, szén és tőzeg, 16. esztergályos és faragó anyagok, 17. ásványok, 18. gyógy- és illatszeranyagok, 19. festő- és cserző anyagok, 20. mézgák és gyanták, 21. ásványolaj, barnaszén, palakőkátrány, 22. pamut, pamutfonalak és pamutárúk, más növényi fonóanyagokkal vegyesen is, de gyapjú vagy selyem nélkül, 23. len, kender, juta és más külön meg nem nevezett növényi fonóanyagok, az ezekből készült fonalak és áruk, pamut, gyapjú, vagy selyem nélkül, 24. gyapjú, gyapjúfonalak és gyapjúárúk, más fonóanyaggal vegyesen is, azonban selyem nélkül, 25. selyem és selyemárúk egyéb fonóanyagokkal vegyesen is, 26. konfekcionált áruk, 27. kefekötő- és szitakötő áruk, 28. más osztályokban meg nem nevezett áruk szalmából, nádból stb. 29. papiros és papirosárúk, 30. kaucsuk és guttapercha s azokból való áruk, 31. viaszos vászon és ebből való áruk, 32. bőr és bőrárúk, 33. szűcsárúk, 34. faárúk, áruk esztergályos és faanyagokból, 35. üveg és üvegárúk, 36. kőárúk, 37. agyagárúk, 38. vas és vasárúk, 39. nemtelen fémek és ezekből való áruk, 40. gépek, készülékek és ezek alkatrészei, fából, vashól, vagy nemtelen fémekből a következő két osztályba tartozók kivételével, 41. villamosgépek és készülékek, elektrotechnikai szükségleti tárgyak, 42. járművek, 43. nemesfémek, drága- és féldrágakövek és az ezekből

készült áruk, ércpénz, 44. mű és hangszerek, órák, 45. konyhasó, 46. vegyészeti segédanyagok és vegyészeti termékek, 47. firniszek (kencék), festő-, gyógy- és illatszerek, 48. gyertya, szappan és viaszárúk, 49. gyújtószerek, 50. irodalmi és műtárgyak, 51. hulladékok. Kiviteli vámtarifáknak csak egyetlen tétele van: rongyok és papirosgyártásra alkalmas egyéb hulladékok.

Amint említettük volt, a szisztematikus rendszer *Árúljajstrom*. nem nevez meg minden árut, amely a külforgalomnak tárgya lehet, hanem rendszerint csak árúnemeket foglal össze, úgy hogy az egyes árúfajok vámtétele csak a megfelelő árúnem vámtételének a kikeresése után lehetséges. Ezen a hiányon segít az a *hivatalos árúljajstrom*, amely a kereskedelembe szokásos elnevezése szerint betűrendben sorol fel valamennyi elképzelhető árut, mindezen kívül megjelölve, hogy a tarifának melyik száma alá tartozik. A hivatalos árúljajstrom fontossága gyakorlati használhatóságán kívül abban rejlik, hogy a vámtarifa hivatalos magyarázata gyanánt szolgál, amely felvilágosítást nyújt arra a kérdésre, hogy milyen vámtétel terhel bizonyos árukat, amelyek a vámtarifában külön megnevezve nincsenek. A betűsoros árúljajstrom rendeleti úton módosítható és kiegészíthető. Azonban ez sem történhetik meg mindig, mert idők folyamán állíthatnak elő olyan árukat, amelyeket az árúljajstrom összeállításakor még nem ismertek. Ezek természetesen (nálunk) nem vámmentes áruk, hanem azon áru vámjá alá esnek, amelyhez minőségüket tekintve legközelebb állanak. Azonban éppen ekkörül lehet nézeteltérés a vámhivatalok és felek között, amelyet nálunk mint a legtöbb államban bírói eljárás mellőzésével a felsőfokú vámhatóság határozatával döntenek el. A vámhivatalnak a megvámolásra vonatkozó határozatától számított 30 nap alatt ugyanis amiatt a pénzügyminiszterhez lehet felszólalni (*felszólamlási eljárás*), aki a vitás ügyben, amennyiben új, elvi jelentőségű kérdéssről kell döntenie, rendszerint a *vámügyi tanács* meghallgatása után határoz. A vámügyi tanácsot 1890-ben minisztertanácsi határozat alapján szervezték. Hiva- *Vámügyi tanács.*

tása véleményt adni azon vám és tarifaügyekben, melyeket a kereskedelmi miniszter az érdekelt miniszterekkel egyetértőleg tárgyalás végett hozzá utasít. Elnöke rendszerint a kereskedelmi miniszter, s kivüle és az általa kijelölendő egy vagy két helyettes elnökön kívül huszonegy tagból áll, akiket részint a kereskedelem-, a földmivelés- és pénzügyminiszter nevez ki, részint kereskedők, iparosok és mezőgazdák köréből a kereskedelemügyi és földmivelésügyi miniszter jelöl ki. Elvi kijelentései a vámhatóságok által követendők; ezek a pénzügyi közigazgatás hivatalos lapjában, a Pénzügyi Közlönyben jelennek meg, de újabban közli a kereskedelemügyi minisztérium szerkesztésében megjelenő Közgazdasági Értesítő is. Hasonló természetűek a kötelező erővel bíró *hivatalos felvilágosítások*, amelyek még az illető árú megvámolása előtt kérhetők. Másik alakja a vitás ügyek elintézésének az, amelyet a francia jog ismer, amely szerint az a vámigazgató, akinél e panaszt előterjesztették, gyakorlati szakemberek bevonásával *expertise-t* tart, amelynek véleménye alapján a pénzügyminiszter dönt, akinek határozata ellen bírói jogsegély vehető igénybe.

Hivatalos felvilágosítások.

Stat. árulajstrom. A betűsoros árulajstromtól meg kell különböztetnünk a *statisztikai árulajstromot*, amely a vámtarifa rendszerét követi, csak hogy éppen úgy mint a betűsoros, a tarifában megnevezett árúkat minőségi szempontból a lehető legnagyobb alapossággal részletezi, hogy lehetőleg minden egyes árú külforgalmi statisztikája megállapítható legyen.

Vámtarifa-rendszerek. E fejezet végén kell megemlékeznünk a különböző *vámtarifarendszerekről*. Vannak ugyanis államok, amelyeknek csak egy vámtarifájuk van és vannak olyanok, amelyeknek több. Az előbbiek közé tartozik pl. Anglia, amely vámtarifáját minden egyes országgal szemben egyenlően alkalmazza. Ebben áll az *egységes vámtarifa* elvének a lényege. E vámtarifát, amelyet a belső törvényhozás autonóm jogkörében alkot meg és bármikor bármilyen változtatást keresztül vihet rajta, éppen ezért *autonom vámtarifának* is nevezik. Viszont

Autonom vámtarifa.

vannak államok, amelyeknek autonóm vámtarifájukon kívül más vámtarifáik is vannak, amelyeket t. i. már nem autonóm módon, hanem a velük szerződő államokkal való kölcsönös megegyezés alapján készítenek, amelyeket az *általános-nak* is nevezett autonóm vámtarifával szemben *szerződésesnek* nevezünk. Így pl. Magyarországnak és Ausztriának autonóm vámtarifájukon kívül külön szerződéses vámtarifájuk is van az egymással kötött szerződésükben (amely azonban tökéletesen azonos az autonómval), továbbá a Németországgal, Olaszországgal, Belgiummal, Oroszországgal, Svájccal, Szerbiával, Romániával kötött szerződéseikben. A megkülönböztetés jelentősége abban áll, hogy az autonóm vámtarifa mindazokból az országokból jövő árúkra nyer alkalmazást, amelyek az illető állammal kereskedelmi szerződést nem kötöttek, míg a szerződéses tarifa azokkal az államokkal szemben, amelyekkel szerződéses viszony áll fenn. A gyakorlatban tehát a vámkezelés olyan vámtarifa alapján történik, amely mint ilyen jogilag ugyan nem létezik, de amelybe célszerűségi szempontból az autonóm tarifa és a szerződéses vámtarifák tételei is felvannak véve s ehhez képest az árúk mellett két vámtétel szerepel, az autonóm tarifáé és a szerződésé. Ezek bizonyos árúknál egyezhetnek is egymással, de rendszerint eltérnek, még pedig az utóbbiak a dolog természeténél fogva alacsonyabbak. A szerződő államnak fontos érdeke fűződhetik ahhoz, hogy ha már az autonóm vámtarifa bizonyos tételét a szerződésben nem tudta mérsékelni, legalább a szerződés tartama alatt a másik állam ne emelje, mert ennek a jogi lehetősége meg van, minthogy az autonóm vámtarifát az állam törvényhozása egyoldalulag is megváltoztathatja. Ha erre nézve megegyezés jött létre, azt mondjuk, hogy az illető vámtétel *lekötött* (kötött vámtétel), aminek következménye az, hogy a szerződéses vámtarifába is átmegy. A vámtétel megkötése rendszerint *felfelé* történik, azaz az államra az a kötelezettség hárul, hogy a szerződés tartama alatt a másik állammal szemben *feljebb* nem emeli; történhetik azonban *lefelé* is, amidőn

Szerződéses vámtarifa.

Vámlekötés.

a mérséklése lesz tilos. Ha pl. Németországgal szemben valamely iparcikk vámját felfelé megkötjük, Németországnak érdekében fog állani az is, hogy ez iparcikk nyersanyagainak a vámját viszont ne szállítsuk le, mert ez éppen úgy kárára volna az ő iparának és hasznára a mienknek, mintha a kész gyártmány vámját nem kötöttük volna meg felfelé. Az általános vámtarifának a jelentősége a nagyszámú szerződéses vámtarifák, főleg pedig a legtöbb kedvezmény elve mellett jórészt abban áll, hogy a szerződéses tárgyalások alapjául szolgál.

Maximális,
minimális
vámtarifa.

A kettős vámtarifának egy másik alakja az u. n. *maximális-minimális vámtarifa*, amelyet a törvényhozás egyoldalul autonóm módon állapít meg úgy, hogy egyetlen vámtarifában az árúkra nézve két vámtétel van felvéve: egy magasabb, amely azt a gondolatot fejezi ki, hogy az illető árúnak belföldi fogyasztói ekkora terhet még megbirnak és egy alacsonyabbat, amely a kormányra nézve tilalom gyanánt jelentkezik arra, hogy szerződésekben az árúk vámját a belföldi termelés veszélyeztetése nélkül ennél alacsonyabbra nem szállíthatja le. Ezt a rendszert követi pl. Franciaország, néhány gabonaneműre nézve Magyarország, Ausztria és Németország is. E vámtarifarendszernek az a kétségtelen jó oldala megvan, hogy a termelők számításait többé-kevésbé biztossá teszi, mert tudják, hogy a kormány, illetőleg a parlament a kereskedelmi szerződésekben a szerződő államnak adandó kedvezményekben milyen határig mehet le. Ellenben igen káros következményekkel járhat a szerződéses tárgyalásoknál, amikor taktikai szempontból nem helyes a másik államnak tudomására juttatni azt, hogy a legjobb esetben milyen engedményeket kaphat. A leghatásosabb fegyvert vesztí el a szerződéses tárgyalásokra az az állam, amelynek minimális tarifája van.

3. Adók és kiviteli jutalmak.

Az adópolitika összefüggéséről a vámpolitikával már fentebb röviden megemlékeztünk. Ennek a lénye-

gét abban jeleztük, hogy a vámpolitikának rá kell mutatnia arra az esetleges nagyobb teherre, amely a belföldi termelést a külföldével szemben adóban nyomja. Ezenkívül azonban a vámpolitikának az is a feladata, hogy ezeket az egyenlőtlenségeket mérsékelje, sőt a belföldi termelés versenyképességének a javára egészen meg is változtassa. Hogy ezt megtehesse, két fontos problémát kell megoldania: egyrészt milyen álláspontot foglaljon el azokkal a behozott külföldi árúkkal szemben, amelyek a belföldön adótárgyak, másrészt pedig milyen azokkal a belföldi, itt megadózottatott árúkkal szemben, amelyeket külföldre szállítanak. Az első könnyebb. Hiszen már maga a vám is, amelyet a belföldi és külföldi termelési viszonyok különbözősége alapján állapítanak meg, azt célozza, hogy az egyenlőtlenségeket kisimítsa. Abban az esetben pedig ha ezt nem tenné, nyilvánvaló az államnak az a joga, hogy a külföldről behozott olyan árúkat, amelyeket a belföldön fogyasztási adók (akcizák) terhelnek, ezekkel az adókkal, illetőleg a vám magasságához képest az adótétel egy részével megrójjon. Ezt a jogot kifejezi az állam autonóm vámtarifája is, de megerősítik a más államokkal kötött kereskedelmi szerződésai is. Ezek rendszerint csak a külföldi árúk belföldi megadóztatásának a korlátait írják körül, amikor csaknem valamennyi szerződésben majdnem egybehangzóan kimondják, hogy azon belső adók, amelyek akár az állam, akár helyhatóságok vagy területek javára az ország termékeinek előállítását, gyártását vagy fogyasztását terhelik, vagy terhelni fogják, semmi szín alatt sem terhelhetik nagyobb mértékben vagy súlyosabb módon a másik szerződő fél területeiről származó hasonló termékeket. Ha pedig a szerződő felek egyike szükségesnek találja azt, hogy a szerződéshez csatolt tarifákban foglalt valamely belföldi termelésű vagy gyártású árúkra új fogyasztási adót vagy pótagót vessen, a hasonló külföldi árú a bevitelnél azonnal ugyanolyan adóval terhelhető.

Akcizák.

Fontos kikötése azonban a szerződéseknek ezzel

kapcsolatban az, hogy a szerződő felek egyike sem sújthatja belső adó ürügye alatt a behozatalnál új vagy magasabb vámmal az oly árukat, amelyeket az ő területén nem termelnek. Ez önmagában véve természetes is, de kimondása nélkül nincs kizárva annak a lehetősége, hogy valamely állam fogyasztási adót hoz be olyan árukra, amelyeket nem állít elő, amely ennél fogva csakis külföldi árukat fog sújtani, tehát vámfeltemelés hatásával fog bírni. De nem elég ennek az elvnek a kifejezése, mert könnyen kijátszható és emellett is megteheti valamely állam, hogy belföldi adóval erősebben sújtsa a külföldi árút, mint a belföldit, akkor t. i., ha olyan árukra veti ki, amelyeknek belföldi termelése igen szűk keretű, úgy, hogy a szükségletet jórészt külföldi árú elégíti ki. Szerbia ezt tényleg meg is tette 1891-ben, amikor behozott egy fogyasztási adót, az u. n. *trosarina*-t, amely számos olyan árút is terhel, amelyet Szerbiában csak igen kis mértékben állítottak elő. Ezen a fennálló kereskedelmi szerződések sem tudtak segíteni, amért is a monarchiáknak és Szerbiának a következő évben kötött kereskedelmi szerződése megállapította azokat az árukat, amelyekre nézve a *trosarina* beszédhető, más árukra nézve pedig vagy mérsékelte, vagy megköthette.

Az állami adókon kívül egyéb adókra is figyelmet kell fordítani különösen olyan országokban, amelyeknek külkereskedelme felülmúlja a belkereskedelmet, úgy hogy a forgalmi adók az előbbi jobban érintik. Ide tartoznak pl. azok az adók (*oktroá-adók*), amelyeket bizonyos közjogi testületek, városok, községek, a területükre jutó árú után vetnek ki, amelyek egyes államokban, pl. Bulgáriában, a külföldi árú után a vámfizetéssel együtt kerülnek beszedésre. Elvileg ez sem engedhető meg, úgy hogy Bulgáriának is a berlini szerződést aláíró nagyhatalmak adtak külön felhatalmazást ennek az adónak a beszedésére, kikötve a legtöbb kedvezményes jognak a tiszteletben tartását és a bel- és külföldi gyártmányok egyenlő elbánását. Még kevésbé lehet jogosultnak tekinteni azt az eljárást, amely

Oktroá-adók.

más adóknak is a vámmal együtt való lefizetését követeli meg, mert hiszen már magának a vámnak a megállapításánál is figyelembe kell venni a belföldi adók terhét. Ennek dacára is ilyen természetű a szerbiai *obrt*-nak nevezett adó, amely a kereskedelmi és ipari vállalatokat terheli, az előbbieket a forgalmazott árú értékének 7 (készgyártmányok), illetve 1 (nyersanyagok) % -ával, az utóbbiakat pedig évi bérük nagysága szerint. A külföldi árú után az *obrt* szintén a vámmal egyidejűleg fizetendő.

Obrt.

Sokkal nehezebb feladat előtt áll az állam a fent jelzett második esetben, akkor t. i. amikor belföldön megadózott árukat külföldre szállítanak, amelyekre nézve tehát a fogyasztási adó kiviteli vám jellegével hatna. Azok az indokok, amelyek a kiviteli vám eltörlése mellett szólnak, egyszersmind azt is indokoltá és szükségessé teszik, hogy fogyasztási adó a külföldre kiveendő árúkat ne terhelje. Ezt azonban keresztülvinni nem lehet, mert hiszen a fogyasztási adóknak a beszedése nem akkor történik, amikor valamely árú fogyasztásra kerül, hanem a technikai keresztülvitel könnyebbégénél fogva rendszerint akkor, amikor előállítják, vagy amikor a termelő telepéről, vagy adómentes közraktárból a szabad forgalomba kijut. Ekkor pedig még legtöbbször nem ismeretes, hogy belföldön vagy külföldön kerül elfogyasztásra, tehát az adót minden körülmények között le kell fizetni. Az államok ezen úgy segítenek, hogy a lefizetett fogyasztási adót visszaszolgáltatják, ha az árú külföldre kerül (*adóvisszatérítés*, *adórestitució*). Elvileg nem nehéz megállapítani a visszatérítendő adó nagyságát: akkorának kell lennie, amennyit a lefizetett fogyasztási adó tett ki; kisebb azért nem lehet, mert ezzel az állam illetéktelen bevételhez jutna, minthogy a vissza nem térített adó kiviteli vám lenne, nagyobb pedig azért nem, mert ezzel a vissza fizetett összegnek a tényleg befizetettnél nagyobb része kiviteli kedvezményé, jutalomvá válnék. A gyakorlatban azonban ez az elv ritkán érvényesülhet teljesen, egyrészt azért, mert az államok esetleg tudatosan ke-

Adóvisszatérítés.

vesebbet vagy többet fizetnek vissza aszerint, amint az adóvisszatérítést bevételeik fokozására, vagy kivitelfejlesztő eszköz gyanánt akarják felhasználni, másrészt pedig mert, ha tényleg ugyanakkora összeget akarnának is visszatéríteni, ennek a pontos megállapítása már nagy nehézségekbe ütköznék. A fogyasztási adók jelentékeny részét ugyanis a felhasznált nyersanyag mennyisége, minősége alapján, de esetleg átalányösszegben is fizetik le, aminek következtében a kivitelre kerülő készgyártmányból már alig lehet teljes pontossággal megállapítani, hogy arra, illetőleg a benne levő nyersanyagra mekkora fogyasztási adó esett. Az adóvisszatérítést azonban e hiányai dacára is számos ország alkalmazza. Nálunk és Németországban a cukor-, szesz- és sörfogyasztási adó kerül kivitel esetén visszatérítésre.

Vámvisszatérítés.

Visszavám.

Az adóvisszatérítéssel rokon célt szolgál a *vámvisszatérítés* intézménye, amelynek lényege abban áll, hogy a behozott áru után fizetett vámot annak kivitele esetén visszafizetik (*visszavám, drawback*). Régebben nagyobb fontossága volt ennek az intézménynek, mert lehetővé tette a vám visszaszolgáltatását, ha az áru bármi okból nem maradhatott benn az országban. Ma már azonban ezekben az esetekben a vám előzetes lefizetésére nincsen szükség, mert a vám visszatérítéssel azonos eredményt lehet elérni egyrészt a közvetlen átvittel, amikor az áru vámhivatali zár és ellenőrzés alatt megy át az országon annélkül, hogy érte vámot kellene fizetni, vagy a közvetett átvitel esetén is, amikor t. i. az áru egyidőre vámhivatali raktárba kerül, ahonnan pedig annélkül, hogy vámkezelés alá jutna, újból külföldre szállítható. A vám visszatérítésének régebben feltétele volt, hogy az árut változatlan alakban, minőségben és mennyiségben szállítsák ki az országból. A ma uralkodó vámpolitikai felfogás azonban a vámot visszatéríthetőnek tartja akkor is, ha az áru megváltozva, nevezetesen átalakítva, feldolgozva kerül kivitelre. Ennek egyik fontos és jelentőségében mindinkább emelkedő esete az u. n. kikészítési eljárás, amelyről a következő fejezetben bővebben fogunk szólni. Volta-

képpen ma ezekben az esetekben sem lehet vámvisszatérítésről beszélni, hanem *vámelengedésről*, mert a vámot nem kell lefizetni, hanem csak biztosítani.

Említettük volt, hogy ha a visszatérített adó, vagy vám (mert itt is előfordulhat) nagyobb, mint amennyit lefizettek, vagy amennyit le kellett volna fizetni, akkor ebben titkolt, vagy közvetett *kiviteli jutalom* (prémium) rejlik. Az állam azonban közvetlenül, nyilván is előmozdíthatja jutalmakkal bizonyos árúk kivitelét, akkor t. i. amikor bizonyos árúk kivitelekor az exportőrnek az áru mennyiségével arányban álló jutalmat ad. Mind a kétféle kiviteli jutalom célja nyilvánvaló: nevezetesen bizonyos belföldi iparágak kiviteli törekvéseinek a támogatása. Ezt a célját a kiviteli jutalom el is éri, mert hathatósabb serkentőt a termelés növelésére alig lehet képzelni, mint az előállított és kivitt mennyiség tényleges jutalmazását. A kiviteli jutalmakat azonban rendszerint a belföldi fogyasztó érzi meg legkárosabban, mert a belföldi árak a forszírozott kivitel révén nagyon megdrágulhatnak. Az ugyanis nyilvánvaló, hogy a termelő csak akkor fogja árúját a belföldön eladni, ha a belföldi kereskedő neki az így elvesztett kiviteli prémiumot megadja, amit ez igyekezni fog a fogyasztóra áthárítani. A belföldi árak emelkedését azonban némileg mégis mérsékelni fogja a kiviteli jutalmak nyomában járó nagy termelés, amely a világpiacra az árúk kínálását növelni s ezzel a világpiaci árat csökkenteni fogja, ami kétségtelenül a belföldi árak alakulására is mérséklőleg fog hatni. Viszont figyelembe kell azt is vennünk, hogy egy államnak a példája a többi államokat is kiviteli jutalmak adományozására serkenti, úgy hogy valóságos verseny fog kifejlődni az államok között minél nagyobb kiviteli jutalom nyújtására, amelyben az az állam fog legrosszabbul járni, amelynek legkevésbé áll módjában nagy kiviteli jutalmakat adni. Mind ezek a körülmények a kiviteli jutalmak osztogatásában óvatosságra intenek. Jogosultságuk csak akkor egészen vitátlan, amikor céljuk a válságos helyzetbe sodródott,

Kiviteli jutalom.

kivitellel foglalkozó belföldi termelés segítése, vagy pedig a belföldi termelés versenyképességének fokozásával számára új piacok megszerzése és veszélyeztetett régióknak a megtartása.

Cukorkiviteli
prémiumok.

A kiviteli prémiumok között legnagyobb jelentősége a *cukorkiviteli prémiumoknak* volt. Addig, amíg az európai államok cukorszükségletüket nádcukorból fedezték, a cukoradót a nádcukorra kivetett behozatali (financiális) vámok alakjában szedték be. A Napoleon elrendelte szárazföldi zár a gyarmatokról megnehezítette a nádcukor behozatalát, úgy hogy az európai államok kénytelenek voltak gondoskodni szükségletüknek a belföldi termelés útján való ellátásáról. A szárazföldi zárlat megszűnése után a belföldi cukorgyárak már nem szívesen látták a nádcukor versenyét, ami az államokat arra indította, hogy ennek behozatali vámját felemeljék. A nádcukor versenye ezzel csakugyan megszűnt, de megcsappant egyidejűleg az államok bevétele is, amelynek a cukorvám igen jelentékeny részét tette. Így határozták el magukat az államok a belföldi cukoradó behozatalára. A cukorgyártó országok között kifejlődött erős verseny arra kényszerítette az államokat, hogy cukortermelésüket és ennek kiviteli törekvéseit mesterséges eszközökkel is előmozdítsák. Erre igen alkalmasnak látszott a cukoradó visszatérítése, sőt ezen túlmenve kiviteli prémiumok nyújtása. Megindult tehát a verseny az államok között a titkolt (adóvisszatérítésben rejlő) és a nyílt kiviteli prémiumok alkalmazása terén, amely végeredményében sem az államra, sem a termelésre üdvös hatással nem lehetett. A termelés óriási módon méginkább növekedett, úgy hogy voltak évek, amelyekben egyik-másik állam cukorprémium címén többet adott ki, mint amennyit egész cukoradó bevétele kitett. Természetes, hogy a cukorprémiumok egyoldalú megszüntetését egy állam sem merte elhatározni, ez csak a cukorexportáló államok megegyezése alapján volt remélhető. Ez a megegyezés hosszas tárgyalások után 1902-ben Brüsszelben létre is jött. Ebben Németország, Ausztria, Magyarország, Belgium, Spanyolország, Francia-

Brüsszeli
egyezmény.

ország, Nagybritannia, Olaszország, Németalföld, végül Svéd- és Norvégország kötelezőleg kijelentették, hogy a szerződés életbelépése napjától a cukorgyártására és kivitelére addig fennállott közvetlen és közvetett prémiumokat megszüntetik és a szerződés tartama alatt semmiféle ilyen prémiumot nem adnak. Egyszersmind kötelezték magukat arra is, hogy a finomított vagy a finomítottal egy tekintet alá vonható cukor után 100 kilogrammonként legfeljebb 6 frankra, másnemű cukor után pedig 100 kilogrammonként legfeljebb 5.50 frankra korlátozzák a *surtaxe*-ot, azaz azt a különbözetet, amely a külföldi származású cukrok után fizetendő vámok és adók tétele és a honi cukrok után fizetendő vámok vagy adók tétele között fennáll. Szükségképeni kiegészítő része a jutalmak eltörlésére irányuló rendelkezésnek az, amely szerint a szerződő felek arra is kötelezték magukat, hogy a területükre való behozatal alkalmával külön vámmal sújtják az olyan országokból származó cukrot, amely országok termelési vagy kiviteli jutalmakat nyújtanak. Ez a külön vám nem lehet alacsonyabb a származási országban nyújtott közvetlen vagy közvetett jutalmak mérvénél, sőt a felek mindegyike fenntartotta magának a jogot, hogy a maga részéről megtiltsa jutalmazott cukornak a behozatalát is. Az egyezményt, amelyet *brüsszeli cukoregyezménynek* (konvenciónak) nevezünk, öt évre kötötték; azóta kétszer megújított, miközben újabb országok is csatlakoztak hozzá, mások (Olasz-, Spanyol- és Angolország) viszont kiléptek belőle.

Surtaxe.

4. Forgalmi eszközök.

A vámvisszatérítés elve, amint láttuk, arra szolgál, hogy az országba behozott, de itt a szabad forgalomba nem kerülő, hanem innen újból külföldre szállított árúk után lefizetett behozatali vám térüljön vissza. Ez meglehetősen költséges és bonyolult eljárással volt kapcsolatban, mert szigorúan kellett azon őrködni, hogy

valóban a behozott áru vitessék ki ismét a külföldre. Sokkal egyszerűbben és lényegesen kevesebb költséggel teljesítik ugyanezt a feladatot a szárazföldi forgalomban a *vámmentes közraktárak*, a tengeri forgalomban pedig régebben a *szabad kikötők*, ma a *szabad területek*.

Vámmentes
közraktárak.

Vámmentes közraktárak alatt azokat a raktárakat, tárházakat értjük, amelyek szigorú vámhivatali ellenőrzés alatt állva azt a célt szolgálják, hogy a vámköteles áru tulajdonosa ezen árúját rendszerint mérsékelt díj ellenében még a vámkezelés előtt ott elhelyezze és addig tarthassa, amíg vagy vámkezelés alá akarja bocsátani, vagy enélkül más ilyen raktárba, vagy külföldre akarja szállítani. Az áru tulajdonosának hivatalos ellenőrzés mellett szabadságában áll árúit azok természetének megfelelő módon, annélkül azonban, hogy a kincstár érdeke ezzel sérelmet szenvedne, kezelni, osztályozni, átsomagolni, stb., sőt azokból mintát is venni. A mi vámkezelési szabályaink háromféle vámraktárt ismernek.

Hivatalos
raktárak.

1. *Hivatalos vámraktárak*: állami intézmények, amelyeket csak fővámhivatalokkal kapcsolatban állítanak fel vámkezelés alá tartozó árúk felvételére és hivatalos őrizetben tartására. A mérsékelt raktárdíj szabályszerű lefizetése esetén rendszerint nincsen korlátozva az az idő, ameddig az áru a hivatalos raktárban maradhat. — A kereskedelmi forgalom könnyítése céljából a belföldi ipar és a kincstár érdekeinek biztosítása mellett szabályaink megengedik azt is, hogy külföldi meg-

Nem hivata-
los raktárak.

vámolatlan árúkat *nem hivatalos raktárakba* is elhelyezzenek és csak innen való kiszállításuk esetén kerüljenek vámkezelés alá aszerint, amint végleges behozatalra, *utalásra*, (egyik vámhivataltól a másikhoz való továbbításra) vagy az országon való átvitelre vannak szánva. A nem hivatalos vámraktárak felállítását megfelelő biztosíték mellett a pénzügyminiszter engedélyezi. Kétfélek lehetnek: 2. nem hivatalos *magán-* és 3. nem hivatalos *közraktárak*. Zár alá nem helyezett magánvámraktár olyan kereskedőknek engedélyezhető, akik külföldi meg nem vámolt nyers terményekkel oly mérvű kereskedést üznek, hogy azok mennyiségük és minőségük szerint

a hivatalos raktárakba fel nem vehetők. Ezek mindazonáltal igen szigorú vámhivatali ellenőrzés és felügyelet alatt állanak. Köz- vagy szabadraktárak felállítását magánosok részére szintén a pénzügyminiszter engedélyezi; ezek a kereskedelmi forgalom könnyítése és az áruüzlet és kereskedelmi hitel fejlesztését célozzák azzal, hogy a külföldi megvámolatlan vagy általában jövedék-hivatali kezelés alá eső árúk elhelyezésére szolgálnak.

Szabad kikötő (porto franco) alatt az olyan kikötőt értjük, amely nem tartozik annak az államnak a vámterületéhez, amelynek egyébként politikailag alkotó része. Vámkülföldnek tekinthető, amelybe külföldi árúk vámmentesen szállíthatók és az ott levő tárházakban vámmentesen helyezhetők el. Ilyen lett pl. Németországban Lübeck, Bréma, Hamburg a német Zollverein megalkotása következtében (mint politikailag önálló államok kereskedelmi szerződéseket is külön kötöttek); ilyen volt továbbá Ausztriában Triest, nálunk Fiume. A szabad kikötőkkel azonban idők folyamán az államok kellemetlen tapasztalatokat szereztek. Igaz, hogy e szabad kikötőknek a külfölddel való forgalma erősen fellendült, viszont azonban a belföldi kereskedelem és ipar sok hasznukat nem látta, mert a külföldi árúkat a szabad kikötőn keresztül is vámmal megterhelve kapta, mivel a szabad kikötőt az állam többi részétől vámhátár zárta el. A belföldi ipar fejlődése szempontjából különösen károsnak tartották azt, hogy a szabad kikötők területén levő iparvállalatok a külföldi nyersanyagot vámmentesen kapták és így a belföldi vállalatoknál jelentékenyen kedvezőbb helyzetben voltak. A szabad kikötő és az államterületnek ezzel szomszédos részei között igen nagymértékű csempészet kapott lábra, amelyet nagyfokú ellenőrzés dacára sem lehetett elnyomni. Ez azután arra kényszerítette az államokat, hogy a szabad kikötőket szüntessék meg és azokat a vámterülethez csatolják, ami Fiumére és Triestre nézve 1891-ben következett be. A szabadkikötők hasznát, azok káros következményei nélkül ma a *szabad területek*, vagy *szabad kerületek* (punti franchi) nyújtják,

Szabad ki-
kötő.

Szabad te-
rületek.

amelyek alatt a kikötőknek azt a részét értjük, amelyben a hajók vámhivatali vizsgálat nélkül köthetnek ki, a külföldi árúk az ott levő, de vámhivatali ellenőrzés alatt álló raktárakban vámmentesen helyezhetők el, ott kezelhetők, átcsomagolhatók, szétszthatók, és onnan ismét külföldre szállíthatók. Tekintve azt, hogy ezek a területek a kikötőknek aránylag csak csekély részét teszik, ellenőrzésük és a csempészet megakadályozása könnyebb, mintha az egész kikötő, sőt maga a kikötőváros is szabad terület volna.

Annak az elvnek a következetes keresztül vitele, amely szerint minden áru után, amely a vámtarifában vámköteleseknek van jelezve, a vámvonalon való átlépése esetén vám fizetendő, nem csak akkor helytelen és indokolatlan, ha az árut ismét külföldre szállítják, hanem bizonyos olyan esetekben is, amikor az belföldi fogyasztásra kerül. A vámvonalnak gazdasági szempontból való elválasztó hatása csak két szomszédos államnak egymástól távolfekvő területei között érezhető, ellenben nem láthatnak abban mereven elkülönítő falat azok, akik gazdasági tevékenységüket az ország határa mentén esetleg mindkét állam területére kiterjesztve üzik. Pl. nem látszik indokoltnak vámmal sújtani azt a gazdasági terményt, amelyet a határszéli birtokos birtokának a másik állam területén levő részéről a határon áthoz. Ezért az államok autonóm vámtarifáikban és más államokkal kötött szerződéseikben a vámvonaltól befelé bizonyos távolságban, az u. n. *határkerületben* lakók számára a határon átmenő forgalomban, az u. n. *határforgalomban* bizonyos kedvezményeket biztosítanak. Vámtarifánk szerint a határszéleken vámmentesen kezelendők: a vámhatár által átszelt földbirtokok gazdasági forgalmában az e birtokokhoz tartozó gazdasági állatok és gazdasági eszközök, valamint a vetőmag, továbbá az e birtokokon nyert földmívelési és állattenyésztési termények; a behozatali vám alól mentes továbbá a legelő és igavonó marha, vagyis oly állat, amelyet átmeneti legeltetés (téli etetés) vagy mezőgazdasági munkáknak időleges végzése céljából a vám-

Határforgalom.

határon áthoznak vagy kivisznek (*legeltetési forgalom*); ^{Legeltetési forgalom.} úgyszintén azok a termények is, amelyeket a külföldi legelőre hajtott belföldi állatoktól nyernek (tej, vaj, sajt), továbbá az időközben megsaporodott állatok a vámterületre vámmentesen hozhatók be.*) A határszéli forgalom kedvezményében a tengerpart mentén lakók is részesülhetnek; ezt fejezi ki vámtarifánk, amikor kimondja, hogy a belföldi halászok által a magyar szent korona országainak, valamint a birodalmi tanácsban képviselt királyságoknak és országoknak parti és határvizeiben fogott halak és egyéb víziállatok az azokból nyert termékekkel együtt vámmentesen kezelendők.

A határszéli forgalomnak most körülírt terjedelme a kereskedelmi szerződésekben kibővíthető. Lehetséges ugyanis, hogy a kedvezmény nemcsak a határmenti birtokosoknak saját termékeire adatik meg, hanem mindazokra az árúkra, amelyekre gazdaságukban szükségük van. Sőt a kedvezmény kiterjedhet a határkerületben lakó kereskedőkre és iparosokra az általuk forgalomba hozott és előállított valamennyi áruira vagy ennek egy részére, vagy a határkerületben lakó egész népesség valamennyi szükségletére is. Még nagyobb fokú kiterjedést nyerhet a határforgalom kedvezménye akkor, ha nemcsak a néhány kilométer széles határkerületre, hanem egész országrészre, sőt amire a vámpolitika történetében szintén van példa, egész országra nyer alkalmazást. A legszűkebb értelemben vett határforgalmat *kisebb*, az utóbbiakat *nagyobb határforgalomnak* nevezik. Ez utóbbira vonatkozólag a Balkán-államokkal való kereskedelmi

Nagyobb határforgalom.

*) A legeltetési forgalmat az 1910. VI. t.-c. a román és szerb határon egyelőre megtiltotta.

évi balta-limani angol-török kereskedelmi egyezményben Anglia számára biztosított kedvezményeket Ausztria nem tudván a maga számára biztosítani, Törökországgal olyan megegyezést kötött, amely Törökország fenti határtartományai és Ausztria és Magyarország között a régi állapot fenntartását biztosította, míg Törökország többi részével való forgalomban a balta-limani egyezmény határozmányai nyertek alkalmazást. Később, amidőn e tartományok Törökországtól elszakadtak és kisebb-nagyobb politikai függetlenségre jutottak, bár nem voltak már Törökország határtartományai, Ausztria mégis igyekezett a Törökországgal kötött egyezmények rendelkezéseinek érvényt szerezni és a régi kedvezményeket élvezni. Ez államok teljes politikai függetlenségre jutásával e nagymértékű „határforgalmi” kedvezmények mindinkább csökkentek, úgy, hogy a legutolsó szerződések szerint már csak a szűkebb értelemben vett határforgalom kedvezményei vannak életben. Bosznia és Hercegovina azonban végleg Ausztria és Magyarország közös vámterületéhez csatolódtott.

Előjegyzési
eljárás.

A vámokkal az államok rendszerint a külföldi áruk megterhelését célozzák, ellenben általánosan méltánylásra talál az a törekvés, hogy ha belföldi áruk külföldre jutnak és bizonyos idő múlva onnan visszajönnek, a behozatali vámkötelezettség alól mentesüljenek. Alapja ennek a törekvésnek az a megfontolás, hogy az államnak minden eszközzel elő kell segítenie készítményeinek a külföldi piacokon való térfoglalását, ha pedig ez bizonyos esetekben nem sikerül, vagy ha a kivitelnek egyelőre csupán az áruknak a külföldi érdekkeltséggel való megismertetése volt a célja, a behozatalt nem szabad megnehezíteni. Ebből fejlődött ki a külföldi piacokra, vásárookra, kiállításokra kivitt áruknak és mintáknak visszahozatal esetén való vámmentessége, amelyet a legtöbb állam vámtarifája biztosít. Vámtarifánk XIV. cikke a behozatali vám alól mentességet biztosít olyan áruknak, amelyeket a vámterületről vámhivatali ellenőrzés (*előjegyzési eljárás*) mellett kivisznek és változatlanul visszahoznak; továbbá olyan áruknak

is, amelyeket az előjegyzési eljárás alkalmazása nélkül küldöttek ki a külföldre, ha ott szabad forgalomba nem kerültek. Ha azonban a gyárjegyekből, jelekből és efélékből, vagy ilyenek hiányában az áruk külsejéből minden kételyt kizáró módon kitűnik az, hogy a külföldről visszaérkező áru a vámterületen előállított cikk, és ha a kivitt és visszahozott áru *azonosságát* okmányilag hitelesen igazolják, a vámmentes visszahozatalnak akkor is helye van, ha az áru a külföldön a szabad forgalomba került. A vámterületen való megvámolás útján nemzetiesített (honosított) áruk ezen elvámolásból szintén nincsenek kizárva.

Hasonló célt szolgálnak a vámtarifáknak azok a *Retourárúk* rendelkezései, amelyek a *vissz- (retour) áruk* vámmentességére vonatkoznak. Ezek a rendelkezések az áruk burkolatának, tartályainak vámmentes behozatalát engedik meg azokban az esetekben, amelyekben egyrészt áruval együtt mennek ki és üresen jönnek vissza, másrészt pedig üresen jutnak a külföldre és áruval megtöltve kerülnek vissza a belföldre. Ez utóbbi esetben természetesen maga az áru nem vámmentes. A burkolatok, stb. visszahozatalánál az azonosságot rendszerint nem vizsgálják, csak a mennyiség azonosságát tartják számon, ami lehetővé teszi azt, hogy jobb minőségű tárgyak jöjjenek vámmentesen a belföldre, ami ha nagy mérvet ölt, az ilyen burkolatokat stb. előállító belföldi gyárakat érzékenyen megkárosíthatja. Vámtarifánk vámmentességet biztosít a visszaérkező üres, használt bőröndöknek, útikosaraknak stb., amelyekben utasok használati tárgyait külföldre viszik; továbbá burkolatoknak és tartályoknak, amelyekben a megvámolandó áru csomagolva van, kivéve: a) ha azok a göngysúlyról szóló határozatok szerint az áruval együtt vámolandók el; és ha b) valamely áru oly burkolatban vagy tartályban kerül behozatalra, aminőben alakjánál és minőségénél fogva nem szokott csomagolva lenni és amely nagyobb vám alá esik, mint maga az áru. A fából való üres, használt petroleum-hordók vámkezelésére nézve az 1888. évi XIII. t.-c. határozatait a vámtarifa érvényben hagyta.

Musta-
forgalom.

Másrészt az államok nemcsak külföldről visszahozott, hanem eredeti külföldi árúk vámmentes behozatalát is megengedik bizonyos esetekben és bizonyos feltételek mellett. Így pl. vámmentesen behozhatók *musta lapok* és *mustrák* oly darabokban vagy próbákban, amelyek csak mint ilyenek használhatók, de az egyedi-árúsági tárgyakból és a fogyasztási cikkekből való bármilyen próbák kivételével. Ez utóbbiakra nézve különben, ha póstán érkeznek, vámmentesség engedélyezhető. Ide tartozik vámtarifánknak az a rendelkezése is, amely szerint belföldi *tárlatokra*, versenyekre és pályázatokra továbbá kipróbálás végett kísérleti célokra, vagy *ideiglenes használatra* behozott tárgyak, ismét kivételük feltétele mellett, ideiglenes vámmentességben részesíthetők.

5. A kikészítési eljárás.

A most tárgyalt vámmenteségekkel hasonló természetű, jelentőségében azonban ezeket messze felülmúló és mindinkább növekedő az, amelyben az árúk Alakjai: az u. n. *kikészítési eljárás* során részesülnek.*) Ez az intézmény, amint már röviden jeleztük, a vámviszátérítésből fejlődött ki. Míg ugyanis a pusztán vámviszátérítés annyit jelent, hogy az árú kivitelénél visszatérítik az abban foglalt nyersanyag vagy félgyártmány vámját, addig a kikészítési eljárás lényege abban áll, hogy a nyersanyag vagy félgyártmány behozatalát a vámhivatalok előjegyzésbe veszik és a behozatali vámot csak akkor kell lefizetni, ha az árút bizonyos idő alatt *nem* szállítják ki külföldre. A kikészítési eljárásnak két fő alakja

aktiv és passzív kikészítési eljárás,

ismeretes: az *aktív* és *passzív* kikészítési eljárás. Az előbbiről akkor beszélünk, amikor külföldi nyersanyagok és félgyártmányok jönnek vámmentesen az országba, itt a hazai ipar azokat feldolgozza, átalakítja és ismét külföldre szállítja; az utóbbi alatt pedig azt

*) Lásd a Magyar Vámpolitikai Központnak a Kikészítési eljárás reformja című kiadványát (Budapest 1914.), továbbá: F. Lusensky: Der zollfreie Veredlungsverkehr. Berlin 1903.

értjük, amidőn hazai nyersanyagokat, vagy félgyártmányokat azért szállítanak a külföldre, hogy a külföldi ipar azokon bizonyos további kikészítést (finomítást, festést, belehimzést, appretálást) végezzen, amely után vámmentesen az országba visszajöjjen. Az előbbi esetben, ha külföldről behozott árú belföldi feldolgozása után a származási országba megy vissza, a kikészítési forgalmat *retour*-forgalomnak ha pedig egy másik külföldi államba szállítják, a kikészítési eljárást *átviteli*-nek, transitónak nevezik.

retour-kikészítési eljárás,
átviteli-kikészítési eljárás,

A kikészítési eljárást még egyéb szempontok szerint is lehet osztályozni. Így pl. az aktív kikészítésnél a szerint amint a kikészítés művelete üzletileg a külföldi vagy a belföldi termelő számlájára történik, a kikészítés vagy *bérikikészítés* (Lohnveredlung), vagy *saját számlára történő kikészítés*. Tulajdonképpen exportnak csak az utóbbi eljárásban résztvevő árúnak a kivitele tekinthető, bár az előbbi is annak a jellegével bír. Míg ugyanis a bérikikészítési eljárásban az árú a kikészítés alatt sőt azután is a külföldre és mint külföldi gazdasághoz tartozó árú szállítatik ki, addig a saját számlára történő kikészítési forgalomban a behozott árú mint a belföldi termelő gazdaság nyersanyaga vagy félgyártmánya jön be, és a kikészítés után mint ennek a készgyártmánya kerül exportra. Kereskedelempolitikai szempontból azonban ennek a megkülönböztetésnek kevés gyakorlati értéke van. Ellenben ebből a szempontból is nagy jelentőséggel bír az a megkülönböztetés, amely a kikészítési eljárást *szerződéses* és *autonom kikészítési eljárásra* osztja. A kikészítési eljárás kedvezménye ugyanis nem csupán autonom módon, a vámtarifatörvény által, hanem más államokkal kötött kereskedelmi szerződésekben is biztosítható. A szerződésekben biztosított kikészítési eljárás azután kiterjedhet vagy csupán a határforgalomban résztvevő árúkra, vagy pedig a szerződő államok egész területére. Az előbbire példa Olaszországgal kötött kereskedelmi szerződésünk, amely szerint egyrészt Olaszországból hozható be vámmentesen évenként legfeljebb 3000 métermázsza mennyiségű

bér-kikészítés,
saját számlára történő kikészítés,

szerződéses,
autonom kikészítés.

vashulladék és ócskavas, továbbá legfeljebb 2000 métermázsa nyersvas a Condino és Tione déltiroli kerületek valamint a Ledro völgye vasműveiben való feldolgozás végett, másrészt pedig Olaszország megengedi, hogy e vasanyagból készült s a behozott vasmenyiségek bizonyos százaléka arányában megállapított gyártmányok (rúdvas, tengely, vasabroncs, ekevas, olló, fejsze, fűrész, stb.) Olaszországba vámmentesen bevihetők legyenek. Az utóbbira példát a Németország és Svájc között 1891-ben, illetőleg 1904-ben kötött kereskedelmi szerződés szolgáltat.

Jelentősége.

A kikészítő eljárás úgy jelentkezik mint a védővamos politika korrektívuma és ezért természetes, hogy az exporttörekvések hívei annak kifejtését és megkönnyítését minden erejükkel előmozdítani igyekeznek. Ezt annyival könnyebben tehetik, mert a védővamos rendszer hívei is belátják a kikészítő eljárás nagy jelentőségét, amellyel mindkét fő alakjában a hazai iparnak nem annyira védelmét, mint inkább megerősítését, piacszélesítését és kiviteli törekvéseit mozditja elő. Hiszen az aktív alakja a kikészítés minden nyereségét a belföldi iparnak biztosítja és olyan piacok meghódítását segíti elő, amelyeken, ha a nyersanyagot és félkészgyártmányt nem kapná a külföldről vámmentesen, nem tudna versenyképes lenni. A belföldi árakra sem képes a külföldi áruk vámmentes behozatala nyomástólag hatni, ha a kivitt árukban foglalt nyersanyagok mennyisége azonos a vámmentesen behozott nyersanyagéval s még kevésbé képes erre, ha azt a készgyártmányoknak előzetes kivitelétől teszik függővé. A passzív kikészítési eljárás csak a belföldi fogyasztás javát szolgálja. Lényegében a nemzetközi munkamegosztáson alapszik. Lehet ugyanis, hogy a belföldi ipar félkészgyártmányokat igen kedvező körülmények között tud előállítani, azonban azok a feltételek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a világpiac versenyképes készgyártmányai-
val árban is versenyezzen, hiányzanak, megteremtésük pedig sokkal nagyobb áldozattal járna, mintha ezt a külföldnek a tökéletesedés magas fokán álló iparára bizná.

A kikészítő eljárás azonban a hozzáfűzött vára-
kozásokat csak bizonyos kautélák mellett elégítheti ki. Így különösen fontos annak a biztosítása, hogy az aktív eljárásban a vámmentesen behozott nyersanyaggal és félgyártmánnyal a kivitt készgyártmány, a passzív eljárásban pedig kivitt nyersanyaggal és félgyártmánnyal a vámmentesen behozatalra kerülő kikészített áru minőségben és mennyiségben egyenlő legyen. Az „egyenlő“ alatt régebben kizárólag, ma is rendszerint az azonosságot értették, azt t. i. hogy a kikészített áru tényleg abból a nyersanyagból és félgyártmányból állítatott legyen elő, amelyet behoztak, illetőleg kivittek. Ennek az ellenőrzése azonban igen nehéz, sőt talán a legtöbb árunál egyenesen lehetetlen is, emellett pedig ez a szigorúság legtöbbször céltalan is. A kikészítő eljárás kiterjesztésére irányuló törekvések kapcsolatban voltak azzal a kívánsággal, hogy az azonosság szigorú elvét módosítsák és helyében elégedjenek meg az egyértékűség elvének az alkalmazásával. Ez annyit jelent, hogy a vámigazgatás, illetőleg a törvényhozás ne követelje a kikészített árunak a behozott, illetve a kivitt nyersanyaggal vagy félgyártmánnyal való azonosságát, hanem elégedjék meg azzal a bizonyítással, hogy annak a mennyisége megfelel emezek mennyiségének, amennyiben pedig nem felelne meg, ahhoz képest, hogy több vagy kevesebb volna, a többlet után vámot kellene fizetni, a még hátra levő rész pedig később pótolható volna. Egy példa meg fogja világítani a most mondottakat. Ha gabona volna vámmentesen behozható azon feltétel mellett, hogy bizonyos idő alatt (az azonossági elv szerint az abból előállított, az egyenlőségi elv szerint pedig az annak megfelelő mennyiségű) lisztet szállítsák ki, akkor ha kevesebb lisztet exportálnának, a különbözetnek megfelelő gabona mennyisége után a vám lefizetendő, ha pedig többet, akkor e többletnek megfelelő gabonamennyiség még pótlólag vámmentesen volna behozható. Ugyanígy a passzív kikészítési eljárásban is. Ha pl. vászon kiszállítása esetén annak megfelelő mennyiségű himzett vászon vámmen-

Azonossági elv.

Egyértékűség elve.

tesen volna behozható, akkor behozatali többlet esetén e többlet vámja lefizetendő, kevesebb behozatala esetén pedig, még hátralevő vászonnak megfelelő mennyiségű himzett vászon volna vámmentesen behozható.

Behozatali
jegyek.

E rendszer gyakorlati megvalósítása a *behozatali jegyek* meghonosításával is történhetik, amelyek bizonyos mennyiségű nyersanyagnak, (vagy készgyártmánynak) vámmentes behozatalára jogosítanak, feltételezve ennek megfelelő mennyiségű készgyártmány (illetőleg a második esetben nyersanyag) kivitelét.*) A kikészítési eljárásnak nálunk honos alakja és a behozatali jegyek rendszere között főleg a következőkben van különbség: A kikészítési eljárásnál a behozatali vám alól való végleges mentesítés csak akkor következik be, ha a kedvezményezett olyan árut exportál, amelyben a kikészítési kedvezménytel behozott nyersanyagot vagy félgyártmányt dolgozta fel. Az azonosságnak e szigorú igazolásától némely kivételes esetekben eltérnek ugyan, de ekkor is a kivitelnél igazolni kell azt, hogy a kivitt árúban az előzőleg behozott nyersanyaggal vagy félgyártmánnyal azonos fajú és megfelelő mennyiségű nyersanyag vagy félgyártmány van feldolgozva. A behozatali jegyrendszerrel azonban teljesen közbűs, hogy az exportcikk belöldi vagy külföldi anyagból készült, csak az a fontos, hogy a kedvezményezett a kivitel alkalmával utalványt (behozatali jegyet) kapjon, amely feljogosítja a kivitt árúban feldolgozott nyersanyag vagy félgyártmánynak megfelelő mennyiség *utólagos* vámmentes behozatalára. A behozatali jegyek átruházhatók is lehetnek, azaz annak mindenkori birtokosa lehet jogosított a nyersanyagok utólagos vámmentes behozatalára; lehetséges az is, hogy nem csupán az exportált cikkben feldolgozott anyagok vámmentes behozatalára jogosítanak fel, hanem más külön megnevezett árúkra (pl. régebben Németországban a gabonabehozatali jegyek

*) Lásd a Magyar Vámpolitikai Központnak a Gabonabehozatali jegyek intézményének meghonosítására vonatkozó elaborátumát (Budapest, 1914). Továbbá: F. Beckmann, *Einfuhrscheinsysteme* Karlsruhe 1911. és Rubinek Gy., *Örtési engedély és beviteli jegyek* Budapest, 1913.

kávé- és petroleum vámmentes bevitelére) is. A behozatali jegyrendszernek az az alakja azonban, amely-nél e jegyek más árúk vámmentes behozatalára is jogosítanak, illetőleg velük más árúk vámja is fizethető, kereskedelempolitikai és állampénzügyi szempontból is egyaránt aggodalmas. — A behozatali jegyek ugyanis ilyenkor kiviteli jutalom hatásával bírnak, mert az exportőr, akinek a feldolgozott anyagot nem is kell okvetlenül a külföldről beszereznie, a kivitel alkalmával kapott behozatali jegyben olyan értékkel bír, mint amekkora a behozható nyersanyag vagy félgyártmány vámja, minthogy a behozatali jegyet ilyen áron másra átruházhatja. Ez a burkolt kiviteli jutalom más államok részéről represszáliákra vezethet. Az államkincstár érzékeny megkárosítását is maga után vonhatja, ha a behozatali jeggyel nemcsak a kivitt árú nyersanyaga volna vámmentesen behozható, hanem egyéb árúk vámja is lenne velük fizethető. A behozatali jegyrendszer helyes meghonosításának élv alapjai tehát abban foglalhatók össze, hogy csakis az előre kivitt készgyártmányban feldolgozott nyersanyag vagy félgyártmány utólagos vámmentes behozatalára szorítkozzék, feltételezve természetesen még akkor is, hogy a hazai nyersanyag vagy félgyártmány-termelők érdekeit nem veszélyezteti. Lényeges feltétel továbbá, hogy a készgyártmány nyersanyaga biztosan megállapítható legyen.

Vámtarifánk a kikészítési eljárást egyrészt a tulajdonképeni *kikészítésre*, másrészt pedig a *kijavításra* nézve szabályozza. Az előbbinél az aktív eljárás igénybevételét elvben meglehetősen tág körben engedi meg, ellenben a passzív eljárást csak nagyon szűk térre szorítja. Az egész szabályozáson az azonosság elve vonul végig, amely alól csak igen kivételes esetekben enged eltérést. A vámtarifa XIII. cikke szerint nyers anyagoknak (gabona kivételével), félgyártmányoknak és ipari termékeknek a vámterületre további kikészítés végett való időleges vámmentes behozatala (aktív kikészítés) megengedhető: 1. mindazon esetekben, melyekben a további kikészítés végett behozott árúnak a visszkivi-

Vámtarifánk
szabályai a
kikészítési el-
járásról.

telre kerülő kikészített áruval való azonossága megállapítható; 2. azon esetekben, melyekben egyes gazdasági vagy ipari érdekekben kívánatos kikészítés, vagy feldolgozási eljárásoknál az azonosság biztosítása a nyújtandó kedvezmény előnyeit veszélyeztető nehézségeket okozna, a kormány fel van hatalmazva, hogy megfelelő ellenőrző intézkedések megállapítása mellett az azonosság szigorú igazolásától kivételesen eltekintessen. Az ezek szerint megengedhető kikészítési nemek, valamint az ellenőrzés tekintetében azokhoz alkalmazott szabályok rendeleti úton nyernek megállapítást. *) A vámterületen előállított valamely árúnak kikészítése a külföldön vámkedvezményes visszbehozatal mellett (passzív kikészítés), amennyiben a tarifa e részben külön határozatot nem tartalmaz, csak kivételesen engedhető meg oly esetekben, midőn a kisebb határszéli forgalomnak a gyakorlati életbe már átment ilyenmű könnyítéseiről van szó. A kijavításra kerülő árúk forgalmáról a tarifatörvény XIV. cikke rendelkezik, amely szerint a behozatali vám alól mentesek a) az olyan árúk, amelyek a vámterületre kijavítás végett hozatnak be, azon feltétel mellett, hogy a kijavított árúk és tárgyak újbóli kivitele előre meghatározott idő alatt történjék és hogy a behozott és ismét kivitt árúk azonossága biztosítható legyen; b) árúk és tárgyak, melyek javítás végett a külföldre vitettek ki, kijavított állapotban való visszbehozataluknál, amennyiben azok azonossága biztosítható; a külföldön hozzáadott részek azonban a tarifa szerint megvámolandók. Ez a kedvezmény oly állammal való forgalomban, mely viszonyosságot nem nyújt, rendeleti úton felfüggeszthető. A vámtarifa ugyanezen cikke olyan árúk és tárgyak vámmentességét is biztosítja, amelyeket a szabadterületekre vagy vámkülzetekre visznek ki ott leendő kikészítés, kijavítás vagy feldolgozás végett és onnan kikészítve, kijavítva vagy feldolgozva a vámterületre ismét behoznak. Az autonóm vámtarifának ezen rendelkezéseivel

*) Az itt kilátásba vett rendelet azonban mindezeig még nem volt kibocsátható.

természetesen azonosak az Ausztriával kötött kereskedelmi szerződésünkbe foglalt vámtarifának erre vonatkozó rendelkezései, úgy hogy a kikészítési eljárást közelebbről szabályozó rendeleteket a két kormány egyetértő megállapodása után azonos szövegben adják ki. A kikészítő eljárásra a kereskedelmi szerződések is tartalmazznak megállapodásokat.

Vámtarifánk, amint a fenti szövegből is kitűnik, határozottan kizárja a kikészítő eljárásból a gabonát, azaz az *örlési forgalmat*, amely abban állott, hogy megfelelő mennyiségű liszt kivitelétől feltételezetten gabona vámmentesen volt behozható 1900. január 1-ig. *) Az *örlési forgalom* intézménye ma nemcsak történeti jelentőséggel bír, hanem figyelmet érdemel azért is, mert megszüntetése óta visszaállításának szükségét alig érezték annyira, mint éppen napjainkban, amikor a Balkán-államokkal kötendő kereskedelmi szerződések szempontjából is nagy jelentősége volna. Az *örlési forgalom* intézménye az 1882. évi új szabályozás után abban állott, hogy a malmoknak 100 kg. búza vámmentes behozatala engedtetett meg 70 kg. búzaliszt, és 100 kg. rozs vámmentes behozatala 65 kg. rozsliszt kivitele céljából. Az *örlési forgalmat* malmaink eleinte nem igen vették igénybe: csak 1891-ben emelkedett a vámmentesen behozott búza mennyisége egy millió métermázsára, a következő évben pedig 132 millióra. Ezekben az években a búza ára rendkívüli módon esett, főleg az amerikai és oroszországi termésök következtében, amelyeknek árcsökkenő hatását az olcsó tengeri fuvardíjak is erősítették. Az olcsó búzaárak következtében leszálló lisztárak, valamint az amerikai malmok részéről megindított erős verseny exportmalmainknak a helyzetét külföldi piacaikon rendkívül megnehezítette, úgy hogy mind gyakrabban voltak kénytelenek a lisztkivitelre megállapított egy évi határidő meghosszabbítását kérni, mert ez idő alatt ritkán tudtak exportkötelezettségüknek eleget tenni. A mező-

Örlési forgalom.

*) Lásd a Magy. Vámpolitikai Központ Emlékiratát a gabonabehozatali jegyek meghonosítása ügyében. (Budapest, 1914.)

gazdák ennek tulajdonították a búza áresését, amiért heves mozgalmat indítottak az őrlési forgalom ellen, ami az osztrák malmok egy részénél is helyeslésre és támogatásra talált.

A két oldalról felmerült panaszok bizonyos korlátok felállítására indították a két kormányt. Ezek a következők voltak: a gabona vámmentes behozatalától a liszt kiviteléig megszabott 1 évi határidőt egy fél évre redukálták; 100 kg. behozott búza ellenében 100 kg. lisztet kellett kivinni; végül a vámelengedés helyébe a vámvisszatérítést hozták be, tehát a vámot nem csak biztosítani, hanem tényleg lefizetni is kellett, amelyet csak megfelelő kivitel esetében térítettek vissza. Az ezután sem szünetelő agitáció végre is oda vezetett, hogy 1900. év első napja után az őrlési forgalom kedvezményét rendeleti úton megszüntették. Ennek egyik minden kétséget kizárólag megállapítható következménye: vámkülföldi liszt kivitelünk nagymértékű visszaesése volt. Ez nem következett be mindjárt 1900. után, hanem főleg 1906. óta tapasztalható, amikor egyrészt az őrlési forgalom megszüntetése törvényes szankciót nyert, úgy, hogy a megszüntető rendelet visszavonásának a reménye teljesen megghiúsult, másfelől pedig a csaknem kétszeresére felemelt búzavám és a külföldi magas lisztvámok az export-malmok helyzetét még súlyosabbá tették. A kivitel hanyatlását élénken bizonyítják a külforgalmi statisztika adatai, amelyek szerint 1900. előtt csaknem mindig egy millió métermázsán felül volt a liszt kivitel, ellenben 1906. után nemcsak ezt nem értük el, de több éven át félmilliónál is kevesebbet exportáltunk. A másik következménye az őrlési forgalom megszüntetésének az volt, hogy liszt kivitelünk Ausztriába rendkívüli módon megnövekedett; míg ugyanis azelőtt csak a legnagyobb búzaterméseket követő években emelkedett ausztriai kivitelünk 5 millió métermázsán felüli mennyiségre, addig azóta ez a mennyiség soha sem volt 5¹/₂ millió métermázsánál alacsonyabb, sőt 1912-ben a 7¹/₂ millió métermázsát is felülmúlta. Ez azonban malmainkra nem kedvező helyzet,

mert Ausztriában a fuvar költséggel terheltlen kell versenyezniök az ottani malmoknak olcsóbb árakon beszerzett búzából őrlött és a helyszínén olcsóbban is eladható lisztjeivel. Ez nem következett volna be akkor, ha malmaink nem kénytelenek súlyos áldozatok után visszavonulni külföldi piacaikról és helyeiket ott átengedni a burkolt kiviteli prémiummal támogatott német lisztiparnak. Malmaink, amelyek 6-30 koronás vámmal terhelt nyersanyaggal kénytelenek dolgozni, nem vehetik fel sikeresen a versenyt olyan országok malmaival, amelyekben búzavám nincsen, vagy ha van is, azt liszt kivitel esetén a malmoknak visszatérítik. Ilyen körülmények között természetesen kell találnunk azt a törekvést, amely malomiparunk helyzetének a megjavítása végett a gabonakikészítési eljárásnak valamely, a mi viszonyainknak leginkább megfelelő alakban való megteremtését célozza. Erre igen alkalmasnak és állampénzügyi, mezőgazdasági, valamint kereskedelempolitikai szempontból is egyaránt minden aggodalom nélkülinek látszik az olyan megoldás, amely szerint előzetes liszt kivitel fejében kapott behozatali jegyek, amelyek más malmokra is átruházhatók volnának, megfelelő mennyiségű vámmentes búza behozatalára adnának jogot.

5. A kereskedelmi szerződések.

A kereskedelmi szerződések alatt olyan nemzetközi szerződéseket értünk, amelyekben két vagy több állam az egymás közt lebonyolítandó kereskedelmi forgalmat szabályozza, szemben a nemzetközi szerződések ama csoportjával, amely a szerződő államoknak egymással és más államokkal szemben tanusítandó politikai vagy más irányú magatartására tartalmaz megállapodásokat. A kereskedelmi szerződéseket lehet szűkebb és tágabb értelemben felfogni. Ha a két állam gazdasági összefüggésének csak bizonyos részét (pl. állategészségügyi, hajózási, vasúti stb. egyezmények) ölelik fel, épügy kereskedelmi szerződések, mintha ezt az összefüggést a maga egészében veszik rendezés alá. Nem is mindig egyedüli tárgyai a

Kereskedelmi szerződések.

két állam között létrejött nemzetközi szerződésnek, mert az is lehetséges, hogy a politikai szerződéseknek egy részét alkotják, pl. az 1871-ben Frankfurtban kötött német-francia békeszerződésnek a legtöbb kedvezményt biztosító része.

Mint minden szerződés, úgy ezek is két állam kölcsönös megállapodásának az eredményei. Kivételt tesznek azok a régi kapitulációk, amelyeket az európai hatalmak a keleti államok uralkodóitól úgyszólván kikényszerítettek és amelyekben ezek az európai államok számára egyoldalulag biztosítottak kedvezményeket. A kapitulációknak eredetileg az volt a céljuk, megelőzve itt azoknak politikai céljait, hogy az illető európai állam az ott élő honpolgárait lehetőleg teljesen kivonja a keleti állam igazságszolgáltató hatóságainak illetékessége alól és saját követéinek vagy konzulainak bírói hatósága alá vonja; továbbá biztosították ezeknek az alattvalóknak az illető keleti országban való békés megélhetését és minden üldöztetés s jogtalan háborgatás elleni védelmét. Ezen kívül határozmányokat tartalmaztak a behozatali és kiviteli vámokról, valamint, amiről e fejezet végén részletesebben fogunk megemlékezni, a legtöbb kedvezmény élvezetéről is. Az első ilyen országok közé, amelyek nemzetközi egyezményekben kereskedelmi és vámpolitikájuk irányítása valamint igazságszolgáltató hatóságuk tekintetében hosszabb időre nagyfokú megkötöttséget szenvedtek, tartozott Törökország számos tartományával együtt. Ezeket az országokat a *nyitott kapu területeinek*, azt a törekvést pedig, amely ilyen területek létesítésére irányul, a *nyitott kapu politikájának* nevezik.*) Hasonló módon sikerült később még számos főleg afrikai és ázsiai mohamedán ország akcióképességét vám- és kereskedelmi politikája irányításában megkötni; így pl. Marokko, Perzsia, Algir, Tunis, Egyiptom, Oman, Zanzibar, stb. Ilyen terület volt Törökországtól való végleges elszakadásáig Románia, Bulgária, Szerbia és Bosznia-Hercegovina is. A nyitott kapu területeinek legujabbkori csoportjába az

*) Lásd S. Seidler, *Entwicklungstendenzen der Weltwirtschaft*. Berlin, 1912.

átmenetet a múlt század negyvenes éveitől Chinával, Annam-mal, Siam-mal, Birmával, Japánnal és Koreával kötött szerződések alkotják, amelyek csupán ez államok viszonyaihoz alkalmazva, még a régi kapitulációkban megállapított elvek alapján állanak. A múlt század 80-as éveiben Bismarck vetette fel azt a gondolatot, hogy az európai és amerikai hatalmak meghódított területeit is be kellene kapcsolni a kulturálmok gazdasági forgalmába, még pedig oly módon, hogy vámpolitikájuk tekintetében ugyanolyan korlátok közé szoríttassanak, helyesebben a hatalmaknak erre nézve ugyanolyan befolyás biztosíttassék, mint a nyitott kapu egyéb területein. Az 1885. évi berlini Kongo-konferencia óta sikerült is ezt az elvet számos afrikai gyarmattal szemben biztosítani. Az erre vonatkozó megállapodások azonban már főleg a minél nagyobb vám- és kereskedelempolitikai előnyök elérésére és biztosítására fordítanak gondot. Idők folyamán számos új terület vonatott a nyitott kapu területei sorába, mások viszont (pl. Románia, Bulgária, Szerbia, Bosznia és Hercegovina, Kréta, Japán stb.) megszűntek a nyitott kapu területei lenni és vagy önálló rendelkezési jogot nyertek, vagy teljesen egy másik állam vámterületéhez kapcsolódtak. Általában az a törekvés észlelhető, hogy a nyitott kapu területeinek a száma minél kisebbre szoríttassék, ami oly módon megy végbe, hogy e terület politikailag teljesen függetlenné válik, vagy pedig egy másik állam gyarmatává lesz, esetleg egészen annak vámterületéhez csatolódik (Bosznia és Hercegovina). Ez természetesen számos ország érdekeit sérti, mert megszűnnek azok az előnyök, amelyeket addig élveztek, úgy hogy ez az átalakulás nem ritkán komoly nemzetközi bonyodalmakra vezet. Kétségtelen azonban, hogy a világgazdaság szempontjából ez az átalakulás csak örvendetes, mert ez vezet ezeknek a területeknek a gazdasági fellendülésére, ami nem következhetik be addig, amíg a nagyhatalmak gyámkodása alatt állanak.

Míg a nemzetközi jog szabályai szerint politikai szerződéseket csak szuverén államok köthetnek, addig keres-

kedelmi szerződések megkötésére az e téren uralkodó szabadabb felfogás szerint félszuverén államok is jogosultaknak tekintendők. Románia, Szerbia, Bulgária szuverénitásuk teljes birtoka nélkül is szerepeltek régebben mint szerződő felek, Egyiptom, az angol s más gyarmatok ma is kötnek kereskedelmi szerződéseket. Viszont vannak teljes szuverénitással bíró államok, amelyek nem veszik igénybe e jogukat, hanem egy másik állam kereskedelmi szerződéseit magukra nézve is kötelezőnek jelentik ki. Ilyen a viszony, amint már említettük Liechtenstein és az Osztrák-Magyar Monarchia, valamint Luxemburg és Németország között.

A keresk.
szerződések
megkötése.

A kereskedelmi szerződések megkötésének jogát, valamint azt a módot, amellyel azok az illető államra nézve kötelező erőt nyernek, az egyes államok alkotmánya határozza meg. A kezdeményezés joga az államfőé, voltaképpen ő „indítja meg” a tárgyalásokat a kereskedelmi szerződések megkötése iránt és ő nevezi ki a *kiküldötteket*, akik az ő, illetőleg az állam képviseletében a tárgyalásokat folytatják és a szerződésre nézve megbízatásuk keretein belül a többi kiküldöttekkel megállapodnak. Kiküldöttek gyanánt rendszerint annak a miniszteriumnak vezetői szoktak szerepelni, amelynek ügykörébe a kereskedelmi szerződés végrehajtása tartozik. Ujabban azonban nemcsak ministeriális hivatalnokok, hanem ezek mellett, vagy egészen önállóan mások is (érdekképviselői megbízottak, nagyiparosok stb.) funkcionálnak kiküldöttek gyanánt. Így pl. a legutóbbi svéd-német kereskedelmi szerződés tárgyalásain három nagyiparos és két képviselő szerepelt. A tárgyalások eredménye szerződés alakjába foglalva és a kiküldöttek által aláírva, az államok törvényhozó testületei elé kerül, amelyek azt nem módosíthatják, hanem vagy teljes egészében elfogadják, vagy egészen elvetik, mert a módosítások újabb tárgyalásokat igényelnének, amelyek a legkritikább esetben vezetnének eredményre. Az így törvénybefoglalt szerződést az államfő jóváhagyása, *ratifikációja* alá bocsátják. A ratifikálás okiratainak kölcsönös kicserélése után lépnek a szerződések a bennük megállapított napon érvénybe.

Ratifikáció.

Ezek a szabályok állanak fenn nálunk is olyan szerződések kötésére, amelyekben szabályozott ügyek nem olyan természetűek, mint amelyek Ausztriával közös egyetértéssel volnának intézendők. Ellenben az utóbbiakra nézve némileg eltérő szabályok vannak érvényben. Ausztriával kötött kereskedelmi szerződésünk (1908 : XII. t. c.) második cikke kimondván azt, hogy az idegen államokkal (már meg)kötött olyan szerződések, amelyek a közgazdasági viszonyok szabályozását célozzák, jelesen: kereskedelmi-, vám-, hajózási- és konzulátusi szerződések a magyar szent korona országaira és a birodalmi tanácsban képviselt királyságokra és országokra nézve egyaránt kötelező erővel bírnak, a harmadik cikk megállapítja, hogy olyan új szerződéseknek tárgyalását és megkötését, amelyek a második cikkben említvük, a két államra való joghatállyal, a két törvényhozás alkotmányos jóváhagyásának fenntartásával, a két állam kormányának közt létesítendő megállapodások alapján, a közös külügyminiszter eszközli.

A kereskedelmi szerződések *tartama* igen különböző. Régebben kötöttek olyan szerződéseket is, amelyek „örök időkre” szóltak, újabban azonban érvényük rendszerint bizonyos meghatározott időre van korlátozva, ha pedig határozatlan időtartamra szólna a szerződés, akkor rendszerint fél- vagy egész évi felmondásra ad jogot, vagy esetleg bizonyos idő múlva revíziójának a kérését engedi meg. A gazdasági élet szempontjából a szerződések időtartamát célszerű úgy megállapítani, hogy ne legyen olyan rövid, amely a termelést és forgalmat gyors változásoknak teszi ki és a biztos kalkuláció lehetőségétől megfosztja, másrészt pedig ne legyen olyan hosszú, hogy a tartósan kedvező konjunkturák kihasználását lehetetlenné tegye és megállapításai az ország közgazdaságának fejlődésével később ellentétbe kerüljenek. A főbb államokkal kötött legutolsó szerződéseink 12 évre szólanak és 1917. évi december 31-ig maradnak érvényben. Bennük a szerződő felek mindegyike azonban fenntartotta magának azt a jogot, hogy a szerződést tizenkét hó-

A keresk.
szerződések
időtartama.

nappal 1915. évi december hó 31. előtt felmondja azzal az érvennyel, hogy az ezen időponttal hatályon kívül lépjen. Ha a felek egyike sem élne ezzel a joggal és tizenkét hónappal 1917. évi december hó 31. előtt sem nyilvánítja a szerződés hatályának ezen nappal való megszüntetése iránti szándékát, a szerződés 1917. évi december hó 31-én túl is érvényben marad egy év lefolytáig attól a naptól számítva, amelyen azt az egyik vagy másik szerződő fél felmondja. Hogy pedig a kereskedelmi szerződések felmondására nézve is az Ausztriával való egyetértő eljárás biztosítva legyen, a vele kötött szerződésünk IV. cikke úgy rendelkezik, hogy ha az előbbi két cikkben említett valamely szerződés lejártával az egyik szerződő fél abban kikötött felmondási jogát az idegen állammal szemben igénybevétele akarja, erről a másik szerződő felet legkésőbb 6 hónál a felmondási határidő lejárta előtt értesítenie kell. Ha ezen idő alatt megegyezés nem jön létre, a közös külügyminiszternek a felmondást közölnie kell, mielőbb azt a szerződő feleknek csak egyike is kívánja. Lejárati határidővel nem bíró szerződések az egyik szerződő fél kívánságára legkésőbb e kívánságnak a másik szerződő féllel való közlését követő hat hónap múlva felmondandók; erre nézve azonban megegyezés jött létre, amely szerint e felmondást a két fél egyike sem fogja a két állam között kötött kereskedelmi szerződés lejárata megelőző valamely időpontra követelni. Úgyszintén megegyezett a két fél arra nézve is, hogy a Németbirodalommal, Belgiummal, Olaszországgal, Oroszországgal és Svájjal kötött kereskedelmi szerződésekben 1915. december hó 31-ikére biztosított felmondási joggal egyoldalul élni nem fognak, úgy hogy előbb fognak megindulni a szerződéses tárgyalások Ausztriával és csak azután a most megnevezett államokkal.

Zárójegyző-
könyv.

Ez utóbbi megállapodások már nem a szerződés szövegébe, hanem az ahhoz csatolt és ugyancsak törvénybe iktatott *zárójegyzőkönyv*be vannak felvéve, amely a szerződés kiegészítője gyanánt tekintendő és más

szerződéseink mellett is előfordul. Úgy ezeket, mint a szerződéseket rendszerint francia nyelven kötik, illetőleg szövegezik meg, ha pedig nem kizárólag francia nyelven történik, akkor egyaránt magyar és német nyelven is kiállítandók és mindkettő eredeti szöveg gyanánt irandó alá, még pedig a közös külügyminiszter, illetőleg egy közös képviselő és a két kormány egy-egy képviselője által.

A kereskedelmi szerződések *hatálya* a szerződő államok területére terjed ki. Ha ez a terület a szerződés megkötése után akár egy másik államnak békés csatlakozása, akár meghódítása révén megnagyobbodik, a már megkötött szerződések hatálya autonóm törvénnyel kiterjeszthető az új területekre is. A területváltozás azonban az állam gazdasági szervezetének a megváltozását is maga után vonja, úgy hogy az az egyensúly, amelyet a más államokkal kötött kereskedelmi szerződések kifejeznek, felbomlik és csak új, a változott viszonyoknak megfelelő szerződés állíthatja helyre. Ezért helyesnek kell tartanunk azt a felfogást, amely ilyen esetekben az illető állammal kötött szerződéseket megszünteknek tekinti és revideálandóknak tartja, hacsak a szerződő felek akár hallgatólagosan, akár kifejezetten azok változatlan fenntartása mellett nem nyilatkoznak. Pl. Olaszországgal kötött kereskedelmi szerződésünk 28. cikke kimondja, hogy a szerződés kiterjed azon országokra is, amelyek a szerződő felek egyikének vámterületéhez jelenleg tartoznak vagy jövőben tartozni fognak. Hasonlóképpen rendelkezik a Japánnal kötött 1913. évi szerződésünk is. Szerbiával kötött kereskedelmi szerződésünk viszont, egyezően a német-szerb szerződéssel, csupán úgy rendelkezik, hogy „a jelen szerződés kiterjed mind azon országokra, amelyek az osztrák-magyar monarchia két államának szerződéses vámterületéhez jelenleg tartoznak, vagy a jövőben tartozni fognak.”

A kereskedelmi szerződések *tartalma* természetesen igen különböző; azok a rendelkezések, amelyeket rendszerint felölelnek, röviden érintve a következők.

A szerződé-
sek nyelve.

A keresk.
szerződések
területi
hatálya.

A keresk.
szerződések
tartalma.

Kereskedés,
hajózás, le-
telepedés
szabadsága.

A *kereskedés, hajózás és letelepedés szabadsága*: a szerződő felek állampolgárai között a kereskedés és hajózás teljesen és egészen szabad és mindegyik szerződő fél állampolgárai a másik fél területein szabadon letelepedhetnek; kereskedésük és iparuk tekintetében, ha akár telepednek, akár csak ideiglenesen tartózkodnak, nem vonhatók más vagy magasabb illetékek, díjak, adók, stb. alá, mint a melyeket a saját (egyik-másik szerződésben: „más” az előbbi az erősebb kedvezmény) nemzetbeliektől szednek és azon jogosítványok, kiváltságok, mentességek, stb., melyeket a felek egyikének állampolgárai a kereskedés és ipar tekintetében élveznek, a másik fél állampolgárait is kiterjednek. Kereskedők, gyárosok és iparosok általában, akik ki tudják mutatni, hogy a szerződő felek egyikének területein laknak és hogy ott az általuk üzemeltetett kereskedés és ipar után a törvényes illetékeket és adókat fizetik, e címen a másik fél területein semminemű további illeték vagy adó fizetésére nem köteleztetnek akkor, mikor csupán kereskedésük vagy iparüzésük érdekében, mustrákkal vagy ezek nélkül, vásárlások céljából vagy megrendelések keresése végett akár személyesen utaznak, akár utazóikat vagy ügynökeiket utaztatják. A szerződő felek állampolgárai, kik kereskedésük üzése és termékeik elárúsítása végett az egyik fél területeiről a másikéira *vásárokrá* és *sokadalmakra* mennek, ott kölcsönösen ugyanazon bánásmód alá esnek mint a saját (ritkán: más) nemzetbeliek. A kereskedelmi *utazók*, akik erre vonatkozó igazolvánnyal vannak ellátva, mintáikat vámmentesen vihetik a szerződő országokba. *Kereskedelmi társaságok*, amelyek az egyik szerződő fél területein székelnek, ott a törvényeknek és szabályoknak megfelelően jogérvényesen megalakultak, törvényesen létezőknek ismertetnek el a másik szerződő fél területein is; természetesen üzletük vagy iparuk gyakorlásának a másik szerződő fél területein való megkezdésére nézve az illető területeken érvényes törvények és szabályok mérvadók. E társaságok ugyanazon jogokat fogják élvezni, melyek valamely harmadik hatalom hasonló, törvényesen elismert társaságainak vannak megadva vagy fognak megadni.

Kereskedelmi
társaságok.

A *birtokszerzés szabadsága*: a szerződő felek mindegyikének állampolgárai a másik fél területein jogosítottak mindennemű ingó vagy ingatlan vagyont megszerezni és birtokolni, amennyiben erre az ország törvényei értelmében bármely más idegen nemzet állampolgárai jogosítva vannak vagy lesznek.

Birtokszerzés
szabadsága.

Megállapodás arra nézve, hogy a felek a kölcsönös forgalmat semmiféle beviteli, kiviteli vagy átviteli *tílalommal* nem fogják gátolni. Ez alól kivételnek rendszerint csak a következő esetekben lehet helye: a) a fennálló vagy létesítendő állami egyedárúsági tárgyakra; b) közbiztonsági és egészségügyi tekintetektől; c) hadi-szükségletekre nézve.

Tílalmak.

Megállapodás a *vámokra* nézve, amelyek a szerződő államokra külön-külön rendszerint a szerződés függelékében vannak összeállítva, a másik államból jövő áruk belső megadóztatására, kiviteli jutalmak engedélyezhetőségére, azokra a különös kedvezményekre nézve, amelyeket a felek saját polgáraiknak a határforgalomban, piaci (vásári) forgalomban és a kikészítési eljárásban nyújtani kívánnak, amelyekről már másutt megemléztünk.

Vámok.

Rendelkezések a szerződő felek között lebonyolítandó szárazföldi (vasúti, folyamhajózási) és tengeri forgalom zavartalanságára nézve: a közforgalomra és közhasználatra szánt *közlekedésügyi* berendezkedések (közutak, csatornák, zsilipek, kompok, hidak, kikötők stb.) használata a másik szerződő fél állampolgárainak ugyanazon feltételek mellett és ugyanazon illetékek fizetése ellenében engedtetik meg, mint saját (vagy: bármely más) állambelieknek; a kikötői szolgálatok (tonna- és kezelési illetékek, világítási, kalauzolási, vontatási, vesztegzári szolgálatok) után járó illetékek szabályozása; a szerződő felek hajói és azok rakományai kölcsönösen ugyanazon bánásmódban részesülnek, mint a saját (vagy bármely más) nemzetbeli hajók és rakományaik; a felek hajóinak nemzetisége azon állam törvényei és rendeletei szerint ítélendő meg, amelyhez tartoznak; stb. A tengerhajózásra nézve felállított szabályok alól rendszerint ki szokták

Közlekedés-
ügyi megál-
lapodások.

venni a parti halászatot és parti hajózást (cabotage), amelyekre nézve csak ugyanazokat az engedményeket teszik, amelyeket általában bármely más államnak nyújtanak.

Vasúti for-
galom.

A vasúti forgalom szabályozása különösen a szomszéd államok között igen nagy fontosságú, de igen nagy nehézségekkel is jár. Megállapodás szokott e tekintetben létrejönni arra, hogy a szerződő felek területeinek lakói és ezeknek áruai mind a viteldíjakra és a fuvarozás módjára, mind a szállítás idejére és a közterhekre nézve egyenlő bánásmódban fognak részesülni. A szerződő felek kötelezik magukat arra, hogy a személy- és áruforgalomban közvetlen feladásokat és tarifákat és különösen az élő állatok és a gyors romlásnak kitett árúk közvetlen szállításának biztosítása céljából közvetlen csatlakozásokat léptetnek életbe, mihelyt azok kívánatosaknak látszanak; és általában kötelezettséget vállalnak arra, hogy területeik között a vasúti forgalmat mindennemű akadály és zavar ellen biztosítani fogják.

Convention
à quatre.

Ezenkívül a vasúti forgalom bizonyos részletkérdéseinek a rendezése külön szerződésekből, egyezményekben is történhetik. Ilyen pl. a vasúti vámkezelésre vonatkozó megállapodások (Ausztria, Magyarország és Németország között), ilyen továbbá a *convention à quatre* néven ismeretes szerződés, amelyet Ausztria-Magyarország, Szerbia, Bulgária és Törökország kötött 1883. év május 23-án a belgrád—nis—üsküb—salonikii, üsküb—mitrovitzai és a nis—sofia—philippopol—drinápoly—konstantinápolyi vonalakon való forgalom szabályozása céljából. Ennek a szerződésnek a jelentősége különösen a balkán-háborúk lezajlása óta lép előtérbe, annak következtében, hogy egyrészt a monarchia, másrészt a Balkánon gazdaságilag érdekelt többi nagyhatalmak az Aegei- és a Fekete-tenger felé ezeken a vonalakon exportjuk számára kedvezményeket kívánnak elérni. Ausztriának és Magyarországnak különös fontosságú érdeke az, hogy szemben azzal a törekvéssel, amely főleg Szerbiában és Görögországban a saloniki—üsküb—

mitrovitzai vasúti vonalnak államosítását célozza, e vonal továbbra is a nemzetközi jellegű Keleti Vasútak tulajdonában maradjon, sőt a boszniai vasúti hálózattal összeköttetést is nyerjen, hogy ezzel Saloniki felé a Balkán államok befolyásától mentes vasúti vonallal birjon.

A szerződő államok ezenkívül megállapodni szoktak arra nézve, hogy milyen *állategészségügyi* rendszabályokat fognak állatállományuk megvédésére alkalmazni; ez iránt külön egyezményeket is kötnek. Ezenkívül megegyezhetnek arra nézve, hogy állampolgáraik szabadalmainak, kereskedelmi és gyári védőjegyeinek, mustráinak és mintáinak, neveinek és cégeinek, irodalmi, művészeti és fényképészeti szerzői jogainak kölcsönös oltalmát külön egyezményekben fogják szabályozni.

Állategészségügyi rendszabályok.

Kötelezettséget vállalhatnak a szerződő felek arra is, hogy a területeik közötti *csempészkedés* meggátlására és megszüntetésére kellő eszközök által közreműködni, hogy e célból a másik szerződő fél felügyelő közegeinek minden törvényes segítyt megadni és nekik pénzügyi és rendőrközegeik, valamint a helyi hatóságok útján általában minden felvilágosítást és segítséget, amelyre hivatalos eljárásukban szükségük van, nyújtani fognak (*vámkartell*). Az erre vonatkozó részletes szabályokat külön egyezmények vagy a szerződés egyik függeléke (zárójegyzőkönyve) tartalmazza.

Csempészet megakadályozása.

A szerződő felek kölcsönösen megengedhetik egymásnak, hogy a másik fél mindazon kikötőiben és kereskedelmi piacain, ahol valamely más hatalom *konzulai* működésre bocsáttatnak, ilyeneket szintén kinevezhessenek. A felek egyikének a konzulai a kölcsönösség feltétele mellett a másik fél területein ugyanazon előjogokat, jogosítványokat és mentességeket élvezik, amelyekkel bármely más hatalom konzulai birnak vagy birni fognak. Az egyenes adók alól való mentességet azonban csak a hivatásos konzulok élvezik és csakis abban az esetben, ha nem állampolgárai azon félnek, amelynek területén működésüket kifejtik. A Németországgal kötött kereskedelmi szerződésünk a kölcsönös *konzuli segítyt* is biztosítja, amikor kimondja, hogy a

Vámkartell.

Konzuli egyezmények. szerződő felek konzulainak ott, ahol a másik félnek nincs konzula, ennek a polgárait is ugyanúgy védelemben és támogatásban kell részesíteniök, mint a saját államuknak polgárait. Az államok külön konzuli egyezményeket is szoktak egymással kötni.

Szorosan véve nem tartozik tárgyunkra, de a teljesség kedvéért megemlékezünk azokról a nemzetközi szerződéses megállapodásokról is, amelyeknek célja az, hogy a szerződő felek bíróságai igazságszolgáltató működésükben egymást támogassák (nemzetközi jogsegélyegyezmények). A polgári jogsegély nyújtásának biztosítására nézve legfontosabb nemzetközi megállapodás a hágai egyezmény, amelyet Magyarország és Ausztria 1905-ben kötött meg a következő államokkal: Belgium, Dánia, Franciaország, Németalföld, Németország, Olaszország, Oroszország, Portugália, Románia, Svájc, Spanyolország, továbbá Svéd- és Norvégország. Ez a polgári perjognak csak egyszerűbb kérdéseit szabályozza; van azonban két, a polgári jogsegély egész területére kiterjedő szerződésünk, nevezetesen Szerbiával (1912. III. t.-c.) és Bulgáriával (1912. XXVIII t.-c.). A nemzetközi jogsegélynyújtásnak a büntetőjogban, illetőleg a bűnvádi eljárásban is nagy jelentősége van.

Munkásvédelmi megállapodások.

Ujabban a szerződésekben kölcsönös munkásvédelmi megállapodások is helyt foglalnak. Ezekkel a felek kötelezik magukat, hogy azt az elbánást, amelyben az egyik fél munkásai a másik fél területein a munkásvédelem és munkásbiztosítás tekintetében részesülnek, barátságos közös egyetértésben megvizsgálják abból a célból, hogy megfelelő megállapodások útján ezen munkásoknak kölcsönösen oly bánásmód biztosítsák, amely nekik, amennyire csak lehet, egyenértékű előnyöket nyújt. E megállapodásokat külön egyezményekbe is foglalják, mint pl. mi Olaszországgal.

Szintén csak az újabb kereskedelmi szerződésekben történtek megállapodások arra nézve, hogy milyen módon nyerjenek eldöntést azok a nézeteltérések, amelyek a szerződések és bennük foglalt vámtarifák alkalmazása terén a szerződő államok között felmerülhetnek.

Választott bíróságok. Erre a célra a választott bíróságok intézményét gondolták legmegfelelőbbnek, úgy hogy az újabb szerződések ki is mondják, hogy ha a szerződő felek között nézeteltérés támadna az ahhoz csatolt tarifák, valamint e tarifákra vonatkozó kiegészítő határozmányok értelmezése és alkalmazása, vagy a legnagyobb kedvezmény záradékának más szerződéses tarifák tekintetében való alkalmazására nézve, akkor a vitás ügy, ha az egyik szerződő fél kívánja, választott bíróság döntése alá bocsátatik. Választott bíróság által való eldöntésre utalhatók azok a vitás ügyek is, amelyek a felek között a szerződés egyéb határozmányainak értelmezése és alkalmazása tekintetében felmerülhetnek. A választott bíróság megalakítását és működését a szerződések és a hozzájuk csatolt zárójegyzőkönyvek részletesen szabályozzák.*)

A kereskedelmi szerződések ezeken kívül még számos más megállapodást is tartalmazhatnak, amelyek közül különösen kettőt kívánunk még itt kissé behatóbban tárgyalni, amelyek jelentőségükben messze felülmúlják a többieket. Ezeknek egyike az a megállapodás, amely visszatükrözteti azt az álláspontot, amelyet az állam elfoglal vámtarifájának alkalmazása tekintetében. Nevezetesen akár belefoglal az állam más államokkal kötött kereskedelmi szerződéseibe kölcsönös megállapodások alapján kidolgozott tarifát (tarifaszerződések), akár pedig nem, úgy, hogy szerződéseiben csak a fent felsorolt ügyeket szabályozza és más államokkal szemben autonóm vámtarifáját (illetőleg ennek a minimális tételeket tartalmazó részét) alkalmazza, a kedvezmények nyújtása szempontjából kétféle álláspontot foglalhat el: vagy attól teszi függővé a kedvezményes bánásmódot,

Tarifaszerződések.

*) Ujabban több oldalról felmerült a jelenlegi kereskedelmi szerződések ellen az a kifogás, hogy számos olyan kérdés szabályozását is felölelik, amelyek már tárgyunknál fogva sem tartoznának a kereskedelmi szerződésekbe és amelyek a rendszerint nem nagy terjedelmű kereskedelmi szerződésekben kimerítő szabályozást nem is nyerhetnek. Ide tartoznak főleg a kereskedelmi szerződések közjogi, magánjogi és perjogi vonatkozású megállapodásai, amelyek külön egyezményekben kimerítőbben volnának szabályozhatók. L. erre vonatkozólag a közép-európai Közgazdasági Egyesületek 1914. évi budapesti konferenciájára készült referátumokat (F. László, dr. R. Kobatsch és dr. Polner Ödön).

Viszonosság elve. hogy ugyanolyan értékű kedvezményt nyújtsanak ez államok neki is, ez a *viszonosság* (reciprocitás) elve, vagy pedig a vele szerződő állammal szemben arra kötelezi magát, hogy ennek minden ellenszolgáltatás nélkül megadja és meg fogja adni mindazokat a kedvezményeket, amelyeket akár szerződésből kötelezve, akár önként bármely más államnak eddig adott vagy ezután adni fog; ez a *legtöbb kedvezményre való jog*, amely az azt nyújtó állam részéről kötelezettséget, a vele ezen az alapon szerződő államok részéről pedig követelésre való jogosultságot jelent. A szerint, hogy a szerződések tartalmazzanak-e tarifát és hogy e két elv közül melyik jut uralomra bennük, a kereskedelmi szerződések a következő 5 osztályba sorozhatók: 1. viszonság alapján álló szerződések; a szerződések eme csoportjával szemben állanak a legtöbb kedvezményes záradékú szerződések, amelyek lehetnek 2. szerződések tarifával és a legtöbb kedvezmény jogát biztosító záradékkal (klauzulával); 3. szerződések csak tarifával; 4. szerződések csak a legtöbb kedvezményi záradékkal; végül 5. szerződések, amelyek sem tarifát, sem a legtöbb kedvezményi záradékot nem tartalmazzák.*) Ez a felosztás elméleti alapon történt, mert pl. csak tarifát magában foglaló szerződésről nincs tudomásunk, de lehetséges ilyen is.

Viszonossági szerződések A régi kereskedelmi szerződésekben többször jutott kifejezésre a reciprocitás elve, ma azonban csak egyetlen állam, az Északamerikai Egyesült Államok, alkalmazza azt, amely a vele szerződő államnak egy harmadik államnak nyújtott kedvezményt viszonsszolgáltatás nélkül, ingyen csak akkor ad, ha már annak a harmadik államnak is így adta, ellenkező esetben azonban csak azon feltétel alatt, illetőleg csak olyan viszonstengedmények árán, mint aminőket a szerződéskötő államtól kapott. Az európai államok által nyújtott legtöbb kedvezményi jogot pedig nem tekinti olyan engedménynak, amelynek ellenében külön kedvezményeket adna, úgy,

*) Ez osztályozás szerint csoportosított szerződéseinket munkánk végén közöljük

hogy a vele kötött szerződésekben a reciprocitás elve jut kifejezésre, de az európai államok önként, autonom elhatározásukból biztosítják számára a legtöbb kedvezményre való jogot, ami Németországban erős támadásokra is adott alkalmat.

Ezzel szemben a legtöbb kedvezménynek a joga Legtöbb kedvezményes szerződések. mindazoknak az országoknak, amelyek ezt szerződésekben maguk számára biztosították (legtöbb kedvezményű országok), azonnal, ipso jure nyújtja mindazokat a kedvezményeket, amelyeket a velük szerződő állam bármely másik államnak ad, még pedig ellenszolgáltatás nélkül akkor is, ha ez az állam áldozatok, különös engedmények árán kapta. Eredete visszanyúlik a kapitulációk korába, amelyekben — mint már említettük is — az európai nyugati országok a keleti államoktól, főleg Törökországtól egyoldalú kedvezményeket csikartak ki, egyszersmind biztosítván maguk számára mindazokat az engedményeket, amelyeket ez államok a velük szerződő nyugati államoknak később fognak adni. A legtöbb kedvezmény jogának a terjedelme nem egyforma; korlátolva lehet az árúk szempontjából, oly módon, hogy bizonyos árúkat kivesznek alóla; jelentheti csak bizonyos államoknak adott kedvezmények biztosítását; pl. a többször említett frankfurti béke 11. §-a szerint a német és francia kormányok kereskedelmi összeköttetések alapjául elfogadják ugyan a legtöbb kedvezményi elvet, de e szabály alól kivételt tesznek azok a kedvezmények, amelyeket a szerződő felek egyike kereskedelmi szerződésben Anglián, Belgiumon, Németalföldön, Svájcban, Ausztrián (s Magyarországon) és Oroszországon kívül más államoknak nyújt, — aminek természetesen kevés gyakorlati jelentősége van. Kiterjedhet csak a vámtételekre, de emellett felöllelheti az idegen árúkkal és állampolgárokkal való egész bánásmódot és a vámkezelést is. Vonatkozhatik a szerződő államból eredő árúkra, de kiterjeszthető az olyan harmadik államból származó árúkra is, amelyek a szerződő államban szabad forgalomba jutnak és innen viszik a kedvezményt nyújtó államba. Ezt azonban nem célszerű meg-

engedni olyan államnak, amelynek vámtarifái általában alacsonyabbak, mint a vele szerződött államéi, mert ennek a révén olyan államok termelése is részesülhet a legtöbb kedvezményi jogban, amely azt nem szerezte meg.

Legtöbb kedvezményes
klauzula.

Az újabbi kereskedelmi szerződésekben még főleg két kivétel szerepel állandóan: egyrészt a határforgalom kedvezménye, másrészt a szerződő féllel vámunióba lépő harmadik államnak éppen emiatt jutó kedvezmények, úgy hogy az újabbi szerződések legtöbb kedvezményes záradékának sémája rendszerint a következő: „A (belga) föld- és ipartermékek, amelyek (Ausztria-Magyarország)-ba fognak bevitetni, valamint (Ausztria és Magyarország) föld- és ipari termékei, amelyek (Belgium)-ba fognak bevitetni, akár fogyasztásra, akár borkészítésre, akár visszkivitelre vagy átvitelre legyenek is szánva, ugyanazon bánásmódban fognak részesülni, mint az e tekintetben legnagyobb kedvezményt élvező nemzet termékei és ezeknél sem magasabb sem más illetékekkel nem sújthatók. Nevezetesen minden kedvezmény, mentesség és minden beviteli vámtarifamérséklés, melyet az egyik szerződő fél valamely harmadik hatalomnak adni fog, azonnal és minden föltétel nélkül kiterjesztetik a másik szerződő fél föld- és ipari termékeire. Az előző bekezdés határozmányai mindazonáltal nem alkalmaztatnak: 1. azon kedvezményekre, amelyek szomszéd államoknak a határszéli forgalom könnyítésére engedélyeztetettek vagy jövőben engedélyeztetni fognak, sem azon vámkedvezményekre, vagy vámentességekre, amelyek csak bizonyos meghatározott határvonalakra, vagy bizonyos területrészek lakosai számára engedélyeztetnek; 2. azon kötelezettségekre, amelyeket az egyik szerződő fél már létesített, vagy jövőben létesítendő vámegylet alapján vállalt.“ A második pontban említett kötelezettségek alatt voltaképpen a vámegylet másik tagjának engedélyezett kedvezmények értendők, amelyeket természetesen nem lehet megadni mindazoknak az államoknak, amelyekkel csak legtöbb kedvezményes szerződés áll fenn.

A legtöbb kedvezményes szerződések hasznos és káros oldalairól sokat vitatkoztak és a vélemények ma is eltérők. A kérdést helytelen volna úgy feltenni, hogy mik a legtöbb kedvezményes jognak jó és rossz hatásai, mert a vita lényegileg a körül forog, hogy az államra nézve mi helyesebb, ha a többi államokkal legtöbb kedvezményű, vagy tarifa-szerződéseket köt? Az előbbi szerződések ellen azt hozzák fel, hogy az általa nyújtott kedvezmény értéke nagyot csökken az által, hogy az több államnak is jut, mert ha valamely állam tudja azt, hogy bizonyos kedvezményt csak az ő kivitele élvez, akkor annak megszerzéséért sokkal többet áldoz, mintha abban más államok is részesednek; az állam akciószabadságát vámpolitikájának intézésében erősen megbénítja az, hogy nem képes a vele szerződő államnak olyan kedvezményeket nyújtani, amelyek épen azzal az állammal szemben az ő érdekeit nemcsak hogy nem sértenék, hanem ezek ellenében ő igen becses engedményekhez jutna, mert a vele szerződő államnak adandó kedvezményeket eo ipso olyan államok is kapják, amelyek ezt a maguk kiviteli érdekeinek előmozdítására és ezzel éppen a kedvezményt adó állam megkárosítására használhatják fel (gesztenyekikaparás mások részére). Ezzel szemben a reciprocitási szerződések nem bonyolítják annyira össze az állam külkereskedelempolitikai összefüggéseit, úgy hogy vámpolitikájának irányát minden egyes állammal szemben külön-külön szabhatja meg.

A legtöbb kedvezményes szerződések hívei pedig arra hivatkoznak, hogy ez, mivel különösebb előkészületet nem igényel, megkönnyíti a kereskedelmi szerződések kötését; a kereskedelem szabad mozgását segíti elő, mert nem kell minden állammal szemben külön-külön vámtételekkel számolnia; a hazai termelés és kereskedelem versenyképességét a külföldön erősen előmozdítja az, hogy nincsen kedvezőtlenebb helyzetben, t. i. nem kell magasabb vámot fizetnie, mint a konkurrens országoknak, ha pedig céljait még így sem érhetné el, az államnak módjában áll a versenyképességet egyéb eszközökkel is még jobban fokozni; a leg-

több kedvezményű szerződés nyújtotta előnyök állandóbbak és biztosabbak mint azok, amelyeket a viszonyossági szerződések adnak, mert ez utóbbiak rendszere mellett az állam nincs megvédve az ellen, hogy ha talán áldozatok árán sikerült engedményeket kapnia valamely államtól, ez nem fogja-e ezeknek a hatását más államoknak adandó még nagyobb engedményekkel egészen lerontani. Mindkét álláspont híveinek az érvelésében van némi igazság. A gyakorlat azt mutatja, hogy az ország érdekei olyan országokkal szemben, amelyekkel élénk kereskedelmi összeköttetésben áll, a legtöbb kedvezmény jogát biztosító, de egyszersmind bizonyos árukra nézve tarifát is magában tartalmazó szerződések által különösen akkor védhetők meg és mozgathatók elő legcéltudatosabban, ha a tarifában egymásnak kölcsönösen tett engedmények egymás érdektestére vannak szabva. A többi országokkal szemben a legtöbb kedvezmény jogának a biztosítása is igen hasznos és kielégítő lehet.

Differenciáció a tarifákban.

A legtöbb kedvezményes szerződéseknek kétségkívül az a leggyöngébb oldaluk, hogy olyan államoknak is juttatnak kedvezményeket, amelyek azért semmi viszontszolgáltatást nem nyújtanak. A legtöbb kedvezményes záradékkal ellátott tarifaszerződések azonban módot nyújtanak arra, hogy bizonyos árukra nézve egy államnak adott kedvezmények csakis erre az államra nézve birjanak értékkel, ellenben más államok, a velük kötött legtöbb kedvezményes szerződés ellenére se részesülhessenek abban. Ez az árúnemek nagyfokú differenciációja segítségével lehetséges, nevezetesen oly módon, hogy a kedvezményes vámtételt és a vámmentességet az állam bizonyos árúnemnek csak olyan, pontosan körülírt fajára, vagy magára az illető árúnemre ugyan, de olyan feltételek mellett adja, hogy kizárólag csak az az állam veheti igénybe, amelynek éppen adni akarja. A legújabb tarifaszerződésekben vett néhány példa könnyen megérthetővé teszi ezt az eljárást. Olaszországgal kötött kereskedelmi szerződésünk számos olyan kedvezményt nyújt, amelyet más államnak

a legtöbb kedvezményre való joga ellenére sem áll módjában igénybe venni. Így pl. a stracchino, gorgonzola, fontina, montasio és grana (parmigiano, lodigiano, reggiano) nevű sajtokra megállapított 12 koronás, a Velencéből és a szomszédos tartományból, Bresciából behozott talpbőr 19 koronás, a velencei contériák 28 koronás kedvezményes vámja mind olyan, amelyet — bár a jogi lehetősége a legtöbb kedvezmény elve alapján fennáll — más állam tényleg igénybe nem vehet. Ilyen természetű kedvezmények azok, amelyeket Németország a monarchiának nyújtott azzal, hogy a besztercei szilvának, almának, körtének, birsnek szeptember 1-től november hó 30-ig terjedő időközben való bevitele esetén vámmentességet biztosított, továbbá azzal, hogy a nóri fajtához tartozó (tisza hidegvérű) lovakra 1000 márká értékig 50 márkás, a közönséges znaimi fazekas edényre 1 márkás, a znaimi uborkára 4 márkás kedvezményes vámot adott; a stracchino, gorgonzola, fontina és parmezánsajtok 20 márkás vámja csak Olaszországra és Portugáliára, a malomkőalakú darabokban forgalomba hozott legalább 40 kg. súlyú keménysajtok 15 márkás vámja csak Svájcra nézve bir értékkel. Igen érdekes ebből a szempontból az a kedvezmény, amelyet Szerbia nyújtott Franciaországnak a cognac, armagnac és más természetes borpálinkák elvámolására nézve, amely a legtöbb kedvezmény jogán általunk is igénybevehető volna, de a kedvezményes vámtétel alkalmazását olyan feltételekhez köti, amelyet mi teljesíteni nem tudunk. Ezeknek az italoknak a szerb autonóm maximális vámja hordókban 200, más tartályokban 300 dinár; a 60 és 80 dináros minimális vám azonban csak akkor nyer alkalmazást, ha olyan kísérőlevelek nyújthatnak be, amelyeket Franciaországban a közvetett adók kezelősege állított ki, és amelyek azonosítás céljából a kiviteli vámhivatal által láttamoztatnak. Ezekhez hasonló módon biztosíthatunk mi is néhány fontos kiviteli cikkünknek kedvezményes vámelbánást anélkül, hogy ebben más államok is részesednének. Így pl. keserűvíz-exportunk érdekében a velünk szerződő állam-

mal megállapított szerződéses vámtarifában az illető állam autonóm vámtarifájának az ásványvizekre megállapított vámját a keserűvizekre nézve leszállítjuk.

Vámunió. Kereskedelmi szerződések, esetleg politikai vonatkozású nemzetközi szerződések arra nézve is tartalmazhatnak megállapodást, hogy két vagy több állam vámpolitikájukban és vámigazgatásukban a többi államokkal szemben ugyanazon elveket fogják követni és alkalmazni. Két vagy több politikai önállósággal bíró államnak ezt a kapcsolatát *vámunió*nak (vám szövetségnek, vámegetletnek) nevezzük, amely az alkotó államok egymással való szerződéseiben a fentebbiekben tárgyalattól némileg eltérő megállapodások felvételét teszi szükségessé. A vámunióra vonatkozó szerződések több tekintetben hasonlatosak azokhoz, amelyekben egyik állam egy másiknak a vámterületéhez csatlakozik (Liechtenstein, Luxemburg), lényegében azonban attól igen különbözik. Míg ugyanis ez a vámkapcsolat azt jelenti, hogy egy állam egy bizonyos időre, vagy örökre lemond arról a jogról, hogy vámpolitikáját önállóan intézze és teljesen aláveti magát a másik állam vámpolitikájának, addig a vámunióban egyesült államok e jogukról nem mondanak le, hanem mint teljesen egyenlő rangú felek azt egymással közös egyetértésben, kifelé mint egyetlen személyiség akarják gyakorolni. Meg kell különböztetnünk a vámuniót attól a viszonytól is, amelyben valamely állam az általa meghódított más állammal vagy ennek egy területével van, ez t. i. nem vámunió, hanem egyszerűen a hódító állam vámterületének kiterjesztése. Előfordulhat az is, hogy ilyen módon már vámunióban levő országok közös vámterülete növekszik meg, pl. Ausztria és Magyarország vámterülete Bosznia és Herzegovináéval.

A vámunióban levő államoknak egymáshoz való kapcsolata igen különböző erejű lehet, az egyszerű szerződéses állapottól a legszorosabb vámszövetségi viszonyig. Az alapszerződés állapítja meg, hogy a vámunióval célzott eredményt milyen ügyeknek együttes elintézésével kívánják elérni, és milyen

módon biztosítandó ez az együttműködés. Az a megállapodás, hogy a két állam parlamentjének, vagy kormányának a felsorolt ügyekben egymással egyetértőleg kell eljárnia, megnehezíti sőt lehetetlenné is teheti a megegyezést, ezért célszerűnek látszik olyan közös szerveknek a megalkotása, amelyek a tárgyalásokat közvetítik. Ez a közös szerv azonban nemcsak a közvetítést végezheti, hanem lehet úgy is megalkotva, hogy az államok mindamaz ügyek végső eldöntésének a jogát ruházzák erre, amelyeknek együttes elintézését szükségesnek látják (*vámparlament*). Az alapszerződések egyik legfontosabb rendelkezése az, amely megállapítja a vámbevételekben való részesedés arányát. Ez igen különböző módon történhetik: lehet, hogy mindegyik fél megtartja azt, amit a területén levő vámhivatalok bevesznek, lehet, hogy a vámbevételek a lakosság száma szerinti arányban oszlanak meg, hogy előre fix arányszámok állapíttatnak meg, stb. A vámunió szükségessé teszi a pénz- és valutaügy egységesítését és a fogyasztási adók terhének a kiegyenlítését és általában a fogyasztási adókra, valamint az állami monopóliumokra vonatkozó törvényes rendelkezések összhangba hozását is. A vámunió balépő államok között előbb fennállott *köz-* Vámparlament.
benső tarifa megszüntetésének nem kell okvetlenül bekövetkeznie, ha azonban a vámunióval ennek eltörlését is célba vennék, ez a legtöbbször nem történhetik egyszerűen, hanem bizonyos átmenettel. A vámunió azonban nem zárja ki a közbenső tarifa fenntartását, sőt ilyennek meghonosítását sem, azonban ennek a közös *külső* Közbenső tarifa.
tarifával összhangban kell lennie. Ennek a felállítására, valamint általában a követendő vámpolitika irányának a többi államokkal szemben való megállapítása a vámunió legnehezebb feladatai közé tartozik, amelynek megoldása annál nagyobb nehézségekbe ütközik és annál kevésbé fogja a szerződő államokat kielégíteni, mennél nagyobbak az ellentétek gazdasági törekvéseik között. Éppen ezek a nehézségek akadályozták meg azoknak a sokszor felmerült törekvéseknek a megvalósítását, amelyek különböző államok vámunióit célozták. E törekvések közül

Külső tarifa.

nevezetesebbek a következők: belga-holland vámunió, (Belgium és Németalföld között), skandináv vámunió (Svédország, Norvégia és Dánország között), hármasszövetségi vámunió (Németország, Ausztria-Magyarország és Olaszország között), közép-európai vámunió (valamennyi európai állam között kivéve Angliát, Oroszországot és a Balkán-államokat), német-osztrák-magyar vámunió, Balkán-vámunió, stb. A vámpolitika történetében legismertesebb az a vámunió, amely a különböző német államok között állott fenn (*Zollverein*), amely 1834-ben alakult végleg meg, miután egyrészt Bajorország és Württemberg, másrészt Poroszország és Hessen között vámunió állott fenn. Jelentősége Németország gazdasági fejlődésére gyakorolt nagy befolyásán kívül abban áll, hogy Németország politikai egységének megteremtésére vezetett. Reánk nézve annak a vámuniónak az ismerete bir legnagyobb fontossággal, amelyben Ausztria és Magyarország áll; ezért munkánk következő fejezetében ezzel fogunk behatóbban foglalkozni.

Gyarmatok. Itt még röviden vázolnunk kell azt a viszonyt, amely az anyaország és *gyarmatai* között fennáll, illetőleg azt a kereskedelmi politikát, amelyet a gyarmatokkal bíró hatalmak ezekkel szemben követnek. Legszorosabb a kapocs az Északamerikai Egyesült Államok és gyarmatai között: Portorico és Hawaii vámunióban vannak az anyaországgal; Kuba és a Philippini szigetek csak kedvezményes vámelbánásból élveznek és egyzersmind nyújtanak az anyaországgal szemben. Ezzel szemben Belgium, Hollandia és Németország semmiféle vámkedvezményes elbánásban nem részesítik gyarmataikat. Az önkormányzati joggal bíró angol gyarmatok, mint Kanada, Délafrika, Ausztrália és Új-Seeland az angolországi árukhoz adnak kedvezményeket, de a maguk áruin Angliában semmi különösebb kedvezményt nem élveznek. A korona-gyarmatok nem adnak az angliai eredetű árukhoz vámmérséklést, mégis az angol ipar gyarmati kivitelének $\frac{3}{5}$ része ezekbe a gyarmatokba kerül. A gyarmatok fejlődésére nézve kedvezőbbnek látszik az, ha nem osztogatják a ked-

vezményeket az anyaországnak, hanem a vámok védelme mellett igyekezzenek ott található nyersanyagokat feldolgozó iparágakat teremteni; a gyarmatok iparosodása azoknak fogyasztó és vásárló képességét fogja növelni, amit azután az anyaország a maga számára ügyis kihasználhat. Ezt igazolja az is, hogy a francia és északamerikai gyarmatok ipara nem fejlődik éppen annál a rossz viszonytól fogva, amelyben anyaországaikkal vannak; a tőke ugyanis az olyan gyarmatokba nem szívesen megy, ahol az ipar a külföldi verseny folytán nem képes kifejlődni.

IV. Kereskedelmi szerződésünk Ausztriával.*)

Magyarország és Ausztria között vámunió alkotását az u. n. kiegyezési törvény teszi lehetővé. Az 1867. évi XII. törvénycikk ugyanis, amint már fentebb az autonóm vámtarifával kapcsolatban mondtuk volt, előre bocsátva azt, hogy a kereskedelmi ügyek közösége nem folyik a *pragmatica sancti*óból, mert annak értelmében a magyar korona országai, mint a fejedelemségek többi országaitól jogilag különálló országok, saját felelős kormányuk és törvényhozásuk által intézkedhetnek a vámvonalak által szabályozhatnák kereskedelmi ügyei-

Kiegyezési
törvény.

*) Lásd Matlekovits Sándornak főleg a következő munkáit: Az osztrák-magyar monarchia vámpolitikája 1850-től kezdve napjainkig. 2. kiadás. Budapest 1877. (Német nyelven is) — Die Zollpolitik der öst-ung. Monarchie und des Deutschen Reiches seit 1868 und deren nächste Zukunft. Leipzig 1891. — A vámpolitika mai helyzete. Budapest 1905. — A közös vámterület és a gazdasági elválás Ausztriától. Budapest 1905.

Lásd továbbá: Hertzka Tivadar: Vájlunk el. Budapest, 1905. — Katona Sándor. A közös vámterület. U. o. 1905. — Vámpolitikai nehézségek az önálló vámterületen. U. o. 1905. — A koalíciós kiegyezés mértéke. U. o. 1911. — Kossuth F., A kiegyezésről. U. o. 1907. — Loós A., Közös vagy önálló vámterület? U. o. 1906. — Lukács J., A vámkérdés. A budapesti kereskedelmi és iparkamara elé terjesztett jelentés. U. o. 1905. — Pap Dávid, Magyar vámterület. U. o. 1904. — Rácz Gyula, Gazdasági önállóság alkotja meg nemzeti és világgazdasági önállóságunkat. U. o. 1905. — Schwartz Lajos, Előterjesztés az önálló vámterület ügyében. U. o. 1905. — Szende Pál, Önálló vámterület és osztálybanc. U. o. 1906. — A Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesületének emlékirata az Ausztriával fennálló vámközösség és az önálló vámterületre való áttérés kérdésében. U. o. 1905. — Vas Ferenc, Az új kiegyezés előtt. Magyar Gyáripar. 1913. — Gruzel J., Handelspolitik und Ausgleich in Österreich-Ungarn. Wien 1912. — Michels E., Die Zolltrennung Österreich-Ungarns in handelspolitischer und wirtschaftlicher Beleuchtung. Wien 1908. stb.

ket, kijelenti, hogy miután azonban Magyarország és Ő Felsége többi országai között az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak: kész az országgyűlés arra, hogy a kereskedelmi ügyekre nézve egyrészt a magyar korona országai, másrészt Ő Felségének többi országai között időnként vám- és kereskedelmi szövetség köttessék. A szövetség megkötése — mondja tovább a törvény 61. §-a — kölcsönös alkú által történék oly módon, mint két egymástól jogilag független ország hasonló egyezkedései történnek. Ha azonban a törvényben elsorolt tárgyak felett az egyezkedés nem sikerülne, az ország önálló törvényes intézkedési jogát magának fenntartja s minden jogai e részben is sértetlenek maradnak.

Az első vám- és keresk. szövetség.

E törvény nyújtotta lehetőség alapján a két ország a vám- és kereskedelmi szövetséget még 1867-ben megkötötte 10 évre, 1877. év végéig (1867. évi XVI. t. c.). A tárgyalások során nehezen ment a szövetség tartamára nézve a megegyezés. Az osztrákok biztosítani kívánták a szövetségnek esetleg már három év múlva való módosítását, mert attól tartottak, hogy Magyarország a fogyasztási adókra vonatkozó megállapodásokat Ausztria károsításával fogja végrehajtani. A tárgyalások arra az eredményre vezettek, hogy a szövetség 10 évre szól, ha pedig közben fel nem mondják, további 10 évre és így tovább 10 évről 10 évre; a felmondás mindenkor csak a 9. év végén történhetik, de a szerződési idő öt első évének elteltével mindenik félnek szabadságában áll a megváltoztatásra tárgyalást indítványozni, amelyet a másik nem utasíthat vissza.

A második vám- és keresk. szövetség.

Az első öt év elteltével az országos iparegyesület csakugyan felvetette a szövetség felmondásának a gondolatát és követelte az önálló vámterületre való átterést. Szükségesnek látta ezt egyrészt a magyar ipar fejlesztése érdekében, amelyet az osztrákok versenye nyomott, másrészt az állam bevételeinek az emelése szempontjából is; kifogásolták magyar részről a fogyasztási adókra vonatkozó megállapodásokat is, amelyek szerint az adót a termelés helyén, tehát jórészt

Ausztriában kellett fizetni; ez tehát Ausztria jövedelmét szaporította, pedig az osztrák gyárak az adóterhet a magyar fogyasztókkal fizettették meg. Nehézséget okozott a két állam vámpolitikai elveinek a különbözősége is: Magyarország még a szabadkereskedelmi iránynak volt a híve, mert elsőrendű érdeke volt, hogy mezőgazdasági terményeit minél könnyebben elhelyezze, Ausztria azonban a már Nyugat-Európában népszerűvé váló védővamos politika felé hajlott. A keleti bonyodalmak hatása alatt azonban a vámszövetség újabb 10 évre megkötött (1878. évi XX. t. c.).

Ez az ellentét nem tartott sokáig, mert a magyar mezőgazdaság is védelemért sóvárgott, főleg a tengerentúli államok versenyével szemben, ami méltánylásra is talált, úgy, hogy még az 1878-as vámtarifában, majd ennek 1882-es és 1887-es novelláiban az osztrák ipar és a magyar mezőgazdaság érdekei megfelelő kielégítést találtak. Ez a közeledés tette lehetővé, hogy a vámszövetséget az 1887. évi XXIV. t. c.-ben lényegtelen módosításokkal újabb 10 évre meghosszabbították.

Az 1897. évi december hó 31-ig érvényes vámszövetséget a magyar kormány 1896. decemberében felmondotta, mivel azonban a vámszövetség, főleg az osztrák belpolitikai viszonyok folytán sem 1897. év végéig, sőt a két ízben történt meghosszabbítás dacára az 1899. év végéig sem volt megköthető, illetőleg a törvényhozó testületek által elfogadtatható, a kiegyezési törvénynek fentidézett szakaszára való hivatkozással az 1899. évi XXX. t.-c. kimondta, hogy a magyar korona országaira nézve az önálló vámterület jogállapota állott elő, egyszersmind azonban ugyancsak a kiegyezési törvényben erre az esetre fenntartott önrendelkezési joga alapján a viszonyosságnak Ausztria részéről való feltételezése mellett az eddigi állapotot 1907. évi december hó 31-ig fenntartotta; az 1903-ban lejáró nemzetközi szerződésekre vonatkozólag pedig úgy rendelkezett, hogy azok, ha a vám- és kereskedelmi szövetség 1903-ig nem köthető meg, 1907-en túl terjedő időre nem köthetők. 1902-ben tényleg újból megindultak a

A harmadik vám- és keresk. szövetség.

Az önálló vámterület jogállapota.

tárgyalások a két kormány között, amire főleg azért is szükség volt, mert a következő évben kereskedelmi szerződéseink legfontosabbjai lejártak, ezt megelőzőleg pedig az 1899-es törvény a kormányt új vámtarifa alkotására kötelezte. A kormányok között a tárgyalások mind a vám- és kereskedelmi szövetségre, mind az új vámtarifára nézve hamarosan eredményre vezettek, azonban most a magyar politikai viszonyok akadályozták meg az erre vonatkozó törvényjavaslat elintézését. A lejáró kereskedelmi szerződések azonban 1906-ban a két kormány elkészítette vámtarifajavaslat figyelembevételével kötöttek meg és léptek életbe, Ausztriában törvényes felhatalmazás alapján, nálunk pedig kormányrendelettel, még pedig az 1899-es törvény ellenére 1917. év végéig terjedő hatálylyal.

A szerződéses állapot megteremtése.

Az 1906-ban kinevezett új magyar kormány az önálló vámterület jogi állapotára és az országnak ez esetre biztosított önrendelkezési jogára való tekintettel a megelőző kiegyezési tárgyalások során megállapított vámtarifát mint autonóm magyar vámtarifát bocsátotta a törvényhozás elé, amely ahhoz hozzá is járult. Ennek az állapotnak természetes folyománya volt, hogy most a két ország nem léphetett egymással vám-szövetségbe, hanem, amint a szerződést becikkelyező törvény javaslatának indokolása mondja, „a két állam egymáshoz való gazdasági viszonyai az adott helyzet által felállított korlátok között úgy voltak rendezendők, mint két szuverén állam között, tehát szerződés által.” Ezt a szerződést az 1908. évi XII. törvény cikkelyezte be, függelékébe felvéve teljes egészében az autonóm vámtarifát, amely ilyenképpen a két állam szerződéses, tehát egyoldalulag már ezért sem megváltoztatható tarifája lett. E tarifa alapján még előbb megkötött és rendelettel életbeléptetett kereskedelmi szerződéseket a törvényhozás jóváhagyta, majd később törvénybe is cikkelyezte.

A jelenlegi szerződés tartalma.

E szerződés szerint a két állam területeit a szerződés tartama alatt egységes vámhatár veszi körül. Mindkét fél kötelezettséget vállalt arra, hogy azokat a

forgalmi tárgyakat, amelyeket az egyik állam területéről a másikba visznek, semmiféle beviteli, kiviteli vagy átviteli illetékekkel meg nem terhelik és evégből köz-benső vámvonalat nem állítanak. Adókkal a másik fél területéről bevitt cikkeket a felek csak oly mérvben terhelhetik, amilyenben saját területüknek hasonló készítményeit. A vámok szedése és igazgatása az illető állam határain belül a két szerződő fél kormányainak a hatáskörébe tartozik. Az egyiknek a területén beszedett vámok ennek a hozzájárulása nélkül a másiknak területén nem téríthetők vissza. A vámok kezelésében és szedésében követendő összhangzatos eljárás betartása végett felügyelőkkel egymást ellenőriztetik.

A szerződésben szabályozott ügyek négy csoportra oszthatók, a szerint, amint kereskedelmi, ipari, pénzügyi és közlekedésügyi vonatkozásuk. A következőkben röviden ismertetjük ezek közül a fontosabbakat, kihagyván természetesen azokat, amelyeket eddigi fejtegetéseink során már említettünk.

a) *Kereskedelmi ügyek.* A már másutt kimerítően ismertetett *örlési forgalom* a szerződés szerint továbbra is megszüntetve marad, újra való behozatala tehát csakis e szerződés megváltoztatásával lehetséges.

A magyar mezőgazdaságnak s malomiparnak régi idő óta két régi sérelme volt: egyrészt a *dalmáciai lisztfogyasztási* adó, a másik az u. n. *tirol-i gabonavám*. Az előbbire nézve a szerződés kimondja, hogy Dalmáciának dazio-consumo-köteles helyiségeibe bevitt liszt után szedett fogyasztási adó 1910. év végével meg fog szünni, vagy pedig akkép fogják szabályozni, hogy a Dalmáciában előállított liszt után is ugyanolyan összegben fogják beszedni. Ennek végrehajtása érdekében a magyar kormány 1910. év márciusában átiratot intézett az osztrák kormányhoz, amelynek erre adott válasza szerint a liszt bevitelét Dalmácia dazio-consumo köteles helyiségeibe az osztrák kormány olyképp szándékozik szabályozni, hogy az említett fogyasztási adót 1911. év január 1-től kezdődőleg minden liszt után, a származási helyre való tekintet nélkül tehát a Dalmáciában elő-

Dalmáciai lisztfogyasztási adó.

Tiroli gabonavám.

állított liszt után is befogja szedni. A tiroli gabonavám régi kiváltságok alapján minden (tehát Ausztria más tartományaiból is) Tirolba bevitt gabona után szedett belső adó, amelynek évi összege kb. 1 millió korona. Mivel Magyarország sokkal több gabonát szállít Tirolba mint Ausztria, ez az adó leginkább őt sújtotta, amiért is többször történt felszólalás az eltörlése érdekében. Ausztria azonban ebbe nem volt hajlandó bele menni. Az 1896.-i tárgyalások alkalmával létre jött ugyan olyan megállapodás, hogy 1903-ig vagy meg fog szünni ez az adó, vagy a Tirolban termesztett gabona után is be fogják szedni, ezt azonban egyelőre elejtették, úgy hogy a legutolsó szerződés erre vonatkozólag nem is tartalmaz intézkedést. A magyar kormány ugyanis méltányolva azt, hogy ennek eltörlése Tirolra s illetve egész Ausztriára érzékeny károsodással járt volna, elvi álláspontjának fenntartásával a szerződéshez tartozó parafálási jegyzőkönyvben hozzájárult ahhoz, hogy ez az u. n. tiroli gabonavám a szerződés tartama alatt az eddigi módon és az eddigi mérvben szedhető legyen.

Állatforgalom.

Magyarország állattenyésztésére és állatkereskedelmére nézve igen nagy jelentőségűek a két állam között az állatforgalomra nézve létrejött megállapodások. A szerződés XX. cikke erre vonatkozólag úgy rendelkezik, hogy az egyik államból származó állatok, állati nyerstermények és ragályfogó tárgyak a másik államban általában elvileg nem fognak másképpen kezeltetni, mint a saját állambeli hasonló szállítmányok. Ehhez képest olyan szállítmányok, amelyek vészmentes vidékekről származnak és a rendeltetési helyre egészségesen érkeznek meg, a másik államban szabad forgalomba juthatnak. Ha valamely beérkezett szállítmányban ragadós állatbetegség jelenléte állapítható meg, az ilyen szállítmány visszaküldhető; ilyen betegség behurcolása vagy annak különösen valamely határmenti területben való fennállása esetén a betegség iránt fogékony állatfaj bevitele korlátozható vagy tilalmazható. A szerződés e cikkéhez kimerítő végrehajtási módokatban állapodott meg a két kormány, amelyeknek

11. §-a azt a fontos kötelezettséget tartalmazza, hogy ezt a megállapodást a legloyálisabb módon kell kezelni, úgy hogy egyrészt a betegség hurcolások a leghathatósabban meggátoltassanak, másrészt pedig, hogy megokolatlan nehézségek ne támadhassanak. A 12. §. szerint a két kormánynak egyetértőleg kell eljárni avégből, hogy állatok, hús és állati nyersanyagok behozatalát és átvitelét megakadályozza azokból az államokból, amelyekből ilyen árúk behozatala és átvitele állategészségrendőri szempontból veszélyekkel jár. A magyar kormány ilyennek találta az argentinai fagyasztott húst, amelyet a húsdrágaság enyhítése végett Ausztriába bevitték és támaszkodva arra a titkos egyezményre, amely az osztrák kormánnyal annak idején a most említett 12. §. alkalmazására nézve létrejött, amely szerint véleményeltérés esetén a szigorúbb álláspontot kell érvényre juttatni, tiltakozott a fagyasztott hús nagyobb mennyiségű további behozatala ellen.

A fennálló métermérték- és súlyrendszer, valamint Mértékügy. az arany- és ezüstárúk finomsági tartalmára vonatkozó szabályok csak közös egyetértéssel változtathatók meg.

A bortermelés és borforgalom védelme érdeké- Borkereskedelem. ben megegyezés jött létre, hogy: a) a magyar szent korona országaiban új bortörvény alkotandó, (ez meg is történt), amely legalább is olyan szigorú rendelkezéseket tartalmazzon, mint az 1907-es osztrák törvény*); b) hogy Ausztriában nem fognak olyan törvényt alkotni, amely kevésbé szigorú rendelkezéseket tartalmaz, mint az 1907-i. — A tokaji bor védelmét célozta Tokaji bor. a szerződésnek az a rendelkezése, amely szerint hamis jelzésnek tekintendő az 1896. évi (osztrák) élelmiszer-törvény értelmében, ha bor, amely nem a tokaji borvidékről származik, a tokaji borvidékről való származásra utaló bármely jelzéssel jelöltetik meg; nem szabad különben így megnevezni az édes (csemege) borokat sem, amelyek mazsola vagy aprószőlő felhasználásával készültek. Egyébként a két kormány arra

*) Ez is megtörtént, csak hogy a mi bortörvényünk szigor dolgában túltett az osztrákon.

nézve is megegyezett, hogy a két szerződő államban más fontosabb mezőgazdasági termények s a mezőgazdasági termelés céljaira szolgáló cikkek hamisításának megakadályozása tekintetében is lehetőleg azonos alapelvek érvényesüljenek. (Ez még nem történt meg.)

Budapesti
tőzsde
reformja.

A magyar kormány kötelezettséget vállalt, hogy a törvényhozás elé mielőbb törvényjavaslatot fog terjeszteni a *budapesti tőzsde* üzleti forgalmának szabályozása tárgyában. A szabályozás módjára nézve a zárójegyzőkönyv kijelenti, hogy ennél a reformnál a kormány abból a szempontból fog kiindulni, hogy az irreális jellegű, különösen pedig a játékügylet jellegével bíró tőzsdeügyletek megakadályoztassanak és hogy a tőzsdeügyletek kötése (lajstromozási kényszer behozatala nélkül) az erre hivatottak körére szoríttassék. Az indoklás ehhez hangsúlyozza, hogy a kötelezettség nem általános tőzsdetörvény megalkotására, hanem csakis a budapesti árutőzsde reformjára vonatkozik.

Tisztességtelen
verseny.

A kereskedelemre vonatkozó megállapodások közül még fontos az, amely szerint az egyik állam polgárai a másiknak a területén a *tisztességtelen verseny* elleni védekezés tekintetében mindenben ugyanazon jogokat élvezik, mint az utóbbi állam saját polgárai; evégből a két kormánynak gondoskodnia kell arról, hogy a tisztességtelen verseny megakadályozása céljából a két államban lényegileg összehangzatos elvek lépjenek életbe. Ez azonban, éppen úgy, mint az előbbi bekezdésben foglalt kötelezettség beváltása, ezideig még nem történt meg.

Konzuli ügy.

A külkereskedelmi vonatkozású megegyezések legfontosabbjáról, amely t. i. a kereskedelmi szerződések megkötésére vonatkoznak, már megemlékeztünk. Itt különösen a *konzuli és szaktudósítói* intézményre vonatkozó megállapodásokra hívjuk fel a figyelmet. Ezek szerint az egész konzulátusi ügyet a közös külügyminiszter vezeti, azonban konzuli hivatalok felállításánál és megszüntetésénél, vagy akkor, ha valamely konzuli hivatalnak magasabb vagy alacsonyabb osztályba való besorolásáról vagy arról van szó, hogy hosszabb időn át

betöltetlenül hagyassék, valamint a konzuloknak kereskedelmi ügyekben adandó utasítások megállapításánál, a két kereskedelemügyi miniszterrel egyetértést kell létrehozni. A két állam kereskedelemügyi és földmívelésügyi minisztere a konzulokkal közvetlenül levelez. A közös külügyminiszter köteles a konzulok időszaki kereskedelmi jelentéseit velük egyidejűleg közölni. A konzuli illetékekre, azoknak kivetésére és beszedésére, valamint az ellenők támasztott felfolyamodásokra vonatkozó összes ügyekben végső fokon a külügyminiszter dönt, még pedig ha szükséges, az érdekelt miniszterekkel egyetértőleg. A szakminisztereknek jogukban áll, hogy a Szaktudósítók. külügyminiszterrel egyetértőleg kereskedelmi, mezőgazdasági vagy műszaki kérdések tanulmányozása céljából költségükön a külföldre szaktudósítókat küldjenek, akik a követségek és konzulátusok oltalmában és támogatásában részesülnek. Idegen konzuli hivataloknak a belföldön való felállításánál a külügyminiszter az illető állam kormányával egyetértőleg fog eljárni.

b) *Iparjogi ügyek.* Ezek között legfontosabbak az iparjogi ügyek. azok a megállapodások, amelyek a két állam iparosainak (kereskedőinek, keresk. társaságainak) az egyenlő elbánást biztosítja. Az erre vonatkozó általános szabály úgy szól, hogy az egyik állam polgárai, akik a másik állam területén *kereskedést* vagy *ipart akarnak üzni*, Iparüzés szabadsága. vagy munkát keresnek, az iparüzlet megkezdése és folytatása, valamint a fizetendő adók és egyéb közterhek tekintetében a belföldiekkel egyenlő bánásmódban fognak részesíttetni. Ezt azután a szerződés XV. és XIX. cikke részletezi. Így: az egyik állam iparosai és kereskedői a másik állam területén a belföldiekkel egyenlő feltételek mellett jogosítottak ott iparcikkeiket bizonymányba adni, fióktelepeket és raktárakat felállítani, megrendelésre dolgozni és árút megrendelésre szállítani, megrendelt munkát mindenütt végezni, megrendeléseket és aláírásokat gyűjteni és vételeket eszközölni. A kereskedelmi utazók üzletüket a másik állam területén épúgy mint a belföldi kereskedelmi utazók, az illető államban érvényes szabályokhoz mértén folytat-

hatják. A részükre kiállított utazói igazolványok a másik állam területén is érvényesek s az utóbbi állam külön igazolványok beszerzését nem követelheti. A két állam polgárai a *vásárforgalomra* nézve is teljes egyenjogúságot élveznek. A most említett határozmányok azonban a *vándoriparra*, ideértve a *házalást* is, valamint a *gyógyszerüzletre* és a kereskedelmi (tőzsdei) *ügynökök* üzletére nem vonatkoznak, ezekre nézve tehát a két állam teljesen önállóan járhat el. (Ezek szerint tehát nyilvánvaló, hogy amikor az új vándoripari törvényjavaslat a magánosoknál való megrendelés gyűjtést belföldi kereskedelmi üzlet, vagy ipartelep feltételéhez kötötte, — akár beleértendő ez a tevékenység a szerződés „vándoripar” szavába, akár nem — nem sértette meg a szerződést, amint az osztrákok állították, mert ezt a feltételt a javaslat bel- és külfölditől egyaránt megkövetelte.)

Kereskedelmi
társaságok.

Az egyik állam területén törvényesen megalakult *részvénytársaságok* (részvényekre alakult betéti társaságok), korlátolt felelősségű társaságok, *biztosító társaságok*, közkereseti és ipari *szövetkezetek* működésüket a másik állam területére az ott megengedett üzletekre nézve, kiterjeszthetik és ott fióktelepeket állíthatnak. Ilyen esetekben a belföldi társaságokkal és intézetekkel egyenlőknek tekintetnek és a másik állam területén folytatott üzleteikre nézve csupán azoknak a szabályoknak vannak alávetve, amelyek a belföldi vállalatok hasonló mű üzleteinek folytatására nézve érvényesek. Az egyik állam társaságai a másik államban tiltott üzleteket nem folytathatnak, még ha hazájukban ilyen tilalom nem is áll fenn. A társaságok kölcsönös bebocsátása és üzletük folytatása iránt létesült addigi külön megállapodások azonban a szerződés tartama alatt is hatályban maradnak.

Szabadalmi,
védőjegy- és
mintaoltalmi
ügyek.

Igen fontosak azok a megállapodások, amelyek a *szabadalmakra*, *mintákra*, *védőjegyekre* és egyéb *árú megjelölésekre* vonatkoznak. Szabadalmi ügyünk már 1893-ban függetlenné vált Ausztriától; ezt a függetlenséget e szerződés még tovább fejleszti. Az erre vonatkozó fontos elvek a XVI. cikkben vannak lefektetve.

Ezek közül ki kell emelnünk az első kettőt, amelyek szerint egyrészt az egyik állam polgárai (ügyszintén azok a személyek, akik abban laknak vagy teleppel bírnak) a másik állam területén mindenben, ami a találmányok oltalmát illeti, ugyanazokat a jogokat élvezik, mint az utóbbinak állampolgárai, — másrészt pedig az iparilag alkalmazható új találmányok (eltekinthetve a két fél területein ezidőszerint érvényes törvények által tett kivételektől, amelyeknek megszüntetése vagy megszorítása mindegyik félnek szabadságában áll) a két államban az ipar minden terén teljes törvényes oltalomban részesülnek. Ha a most említett valamelyik személy vagy jogutóda az általa az egyik bejelentett találmányt három hónapon belül a másik államban is bejelenti, ez a bejelentés megelőzi az ugyanazon találmányra vonatkozó mindazon bejelentéseket, amelyek a hazai államban tett bejelentés után nyújtattak be a másik államban. A két állam egyikének területéről származó olyan szabadalmazható találmányok, amelyek hatósági vagy más közgazdasági érdekeknek szolgáló kiállításokon a másik állam területén kiállítatnak, ott ezen állam törvényeihez képest ideiglenes oltalomban részesülnek.

Hasonlóan a szabadalmakhoz, a szerződés az egyenlő elbánást biztosítja a *védőjegy*, *mustra* és *minta*, az üzleti név, a cég, címer és a telephely megnevezések kölcsönös oltalma tekintetében, amikor kimondja, hogy mindezek a két államban teljes törvényes oltalomban részesülnek és hogy az egyik állam polgárai, valamint azok a személyek, akik ezen állam területén laknak vagy ott ipari teleppel bírnak, a másik állam területén a most említett árúmegjelölések oltalma tekintetében ugyanazon jogokat élvezik mint az utóbbi állam polgárai. A további rendelkezések a magyar törvényhozásnak a védőjegy-, mustra- és mintaoltalmi ügy szabályozására nézve teljes önállóságot biztosítanak és ez ügyekben gyakorlandó jurisdictiot is elválasztják. A szerződést megelőző jogforrások szerint ugyanis lehetséges volt, hogy az egyik állam hatósága az ott belajstromozott védőjegy hasonlósága, érvényes-

sége vagy törlése felett a másik állam területére való hatállyal is dönthetett. Ezen a szerződés változtat és bár az egyik államban belajstromozott védőjegy és letett minta a másik államban is oltalmat élvez, mégis mindkét államnak a védőjegyügy kezelésére illetékes központi hatósága egy éven belül jogosított kijelenteni, hogy a másik állam hatósága által vele közölt árújegy, mustra, minta az ő törvényei alapján oltalomra igényt nem tarthat. A törlési kereseteket is mindegyik állam a maga joga szerint fogja elbírálni. Az oltalom meg- és meg nem tagadásának eseteire a szerződés kimerítő útmutatásokat tartalmaz, amelyek közül reánk különösen azok bírnak fontossággal, amelyek biztosítják a megtagadhatóságot olyan árú megjelölésekkel szemben, amelyek alkalmasak arra, hogy az árú származása tekintetében a közönséget félrevezessék.

A magyar kormány által a szabadalmi, védőjegy- és mintaoltalmi jogra vonatkozólag készített törvényjavaslat-tervezetek még ezideig nem jutottak a parlament elé.

Állampénz-
ügyi meg-
állapodások.

c) *Állampénzügyi megállapodások.* Ezek két részre oszthatók: egyrészt a fogyasztási adókra és monopoli-umokra, másrészt bizonyos adóalanyoknak egyenes adókkal való megrovására vonatkozó megállapodásokra. Az előbbieket a szerződés tartalmazza, az utóbbiakra nézve a két állam külön egyezményt kötött (a kétszeres megadóztatás kikerüléséről).

Monopoli-
umok.

A *monopoliumok* közül a só- és dohánymonopoliumot a szerződés tartama alatt a két államban egyenlő törvények és igazgatási rendszabályok szerint kell kezelni, amelyek csakis közös egyetértéssel változtathatók meg.

Közvetett
adók.

Ez a megkötöttség állott fenn eddig az ipari termékkel szoros összefüggésben álló *közvetett adók*, nevezetesen a sör, szesz-, ásványolaj- és cukoradó terén is, amit azonban a szerződés megszüntetett és az önnálló rendezés lehetőségét nyújtotta a két államnak. A két szerződő fél mindegyikének azonban kerülnie kell az olyan intézkedéseket, amelyeknek következtében a másik fél

iparának versenyképessége csökkenthető lenne, ha pedig ez mégis bekövetkeznék, a sértett fél jogosítva van arra, hogy az illető forgalmi tárgyakra a másik állam területéről, esetleg Bosznia és Hercegovina területéről való behozatala alkalmával is, azok után megfelelő *kiegyenlítő adót* szedhessen. E megállapodás betartása felett mindegyik fél a másik területére küldött tisztviselők útján gyakorolhat ellenőrzést. Mindazonáltal a most említett négy adónemre nézve a következő megállapodásokat közös egyetértéssel kell végrehajtani: 1. A *söradó* te- Söradó.
rén: az érvényben levő adórendszer, valamint az egységes vámhatáron át kivitt sör után járó adóvisszatérítésre vonatkozó határozmányok, amelyek csak közös egyetértéssel változtathatók meg. 2. A *szeszadó* terén: Szeszadó.
csakis közös egyetértéssel tehetők intézkedések, amelyek a megadóztatás közvetlen tárgyára, a fokozatos adó rendszerére (kontingentálásra), a kiviteli jutalmakra és az egységes vámhatáron át való kivitel esetén történő adóvisszatérítés elvére, végül a szesznek adómentes vagy adókedvezményes felhasználására vonatkoznak, mely utóbbiak alatt azonban nem érthetők azok az adómentességek vagy kedvezmények, melyek a netán létező adókülönbözet (pótlék) alapján engedélyeztetnek; termelési jutalmak sem engedélyezhetők egyoldalul a jelenleginél sem nagyobb terjedelemben sem nagyobb mértékben. 3. Az *ásványolajadó* terén: Ez adó rendszere, az adó- Ásványolaj-
tárgy meghatározása és a meg nem adóztatott ásvány-
olajnak a két állam területe közötti kötött forgalmára vonatkozó határozmányok szintén csak közös egyetértéssel változtathatók meg. A szerződő felek jogot nyertek egyszersmind arra, hogy az ásványolaj egyedárúságát saját területükön életbeléptessék; az a fél, amely ezt megteszi, köteles egyedárúsága számára szükséges ásványolajat, kivéve a vámkedvezményes beszerzésre engedélyezett nyers ásványolaj mennyiségét, mindaddig és oly mérvben a szerződő államok beszerzési forrásaiból beszerezni, míg a beszerzési ár a hasonló értékű nyers külföldi ásványolajnak a behozatali vámdíjjal felemelt áránál nem nagyobb. 4. A *cukoradó* terén: Azok a Cukoradó.

határozatok, amelyek a megadóztatás rendszerére, a cukornak az egységes vámhatáron át való kivitelére, valamint adómentes vagy adókedvezményes felhasználására vonatkoznak, csak egyetértő megállapodással változtathatók meg, amely utóbbiak alatt szintén nem érthetők azok a mentességek vagy kedvezmények, amelyek ugyanazon célból engedélyeztetnek mint a szesznél.

Átutaló eljárás.

A két szerződő fél egyetértésével változtathatók meg azok a törvények és rendeletek is, amelyek az u. n. *átutaló eljárást*, vagyis a már megadóztatott szesz-, sör-, ásványolaj- és cukornak a két állam területe között való forgalma lebonyolítását szabályozzák. Az átutaló eljárást megelőzőleg e cikkek adóját, tekintet nélkül arra, hogy mely államban kerültek fogyasztásra, a termelés helyén szedték be, tehát főleg Ausztriában, ami a magyar államkincstár érzékeny károsodását jelentette, mert Magyarország főleg az osztrák sörnek és cukornak igen nagy fogyasztója volt. Mivel e cikkek vételárában természetesen az adó is benne volt, a magyar fogyasztók voltaképpen Ausztriának adóztak. Ez az igazságtalan állapot 1894-től 1900-ig mind a négy cikk adójára nézve fokozatosan megszűnt, úgy hogy ez adók most már annak az államnak a kincstárába jutnak, amelyben a fogyasztásuk történik. E cikkek fogyasztása szempontjából az egységes vámterület három fogyasztó területből áll: Magyarországból, Ausztriából és Bosznia-Hercegovinából. Az átutaló eljárásnak a lényege már most abban áll, hogy e területek valamelyikén már megadóztatott sör, szesz, ásványolaj és cukor után lefizetett adót az a terület, amely azt kapta, megtéríti annak, amelyikbe e cikkek átszállítatnak, illetőleg amelyikben fogyasztásra kerülnek. Erre az eljárásra vonatkozó szabályokat a szerződés azzal módosítja, illetőleg egészíti ki, hogy ha az adótétel a két államban nem volna egyenlő, az adónak kölcsönös megtérítése annak az államnak az adótétele szerint történik, amelyben a kisebbik tételű adó van érvényben.

Cukorsurtaxe. A bruxellesi cukoregyezményhez, amelyről már

szólottunk, a magyar kormány csak oly feltétel alatt akart hozzájárulni, ha a cukormennyiségek kontingentálása útján biztosítható lenne az, hogy a magyar cukorfogyasztást lehetőleg a belföldi termelés fedezze. Ez azonban nem volt keresztülvihető, mert a kontingentálás végső eredményében nem lett volna egyéb, mint a belföldi termelésnek adott igen nagy jutalom, holott a bruxellesi egyezménynek éppen e jutalmak eltörlése volt a célja. A magyar kormány, hogy célját mégis elérje, megegyezést kötött az osztrák kormánnyal, amelyet a szerződés zárójegyzőkönyve fel is vett, amely szerint a két állam, valamint Bosznia és Hercegovina élni fog a nemzetközi egyezmény biztosította azon jogával, hogy a behozott cukor után a fogyasztási adón felül *legfeljebb* 6, illetőleg 5.50 frank surtaxe-ot szedhet. Ez a *cukorsurtaxe* a két állam és Bosznia-Hercegovina irányában a nemzetközi cukoregyezmény tartamára a finomított cukor 100 kg. tiszta súlya után 3.50 koronában, a nyerscukor után pedig 3.20 koronában van megállapítva, amely tehát mintegy tiltó vámgyanánt szerepel. A surtaxe-ot a küldő állam szedi be az átutaláskor, amely évenkénti leszámolás alapján térítendő meg a másik területnek. Megállapodás jött létre arra nézve is, hogy évenként mennyi cukormennyiség mentesül e surtaxe alól.

A két állam pénzügymisztère által kötött és az Egyenesadó-1908. évi XIV. t. c.-be iktatott *egyeneseadó-egyezmény* egyezmény. szerint azon vállalatoknál, amelyek üzemüket az egyik állam területén fekvő üzlettelepeikről a másik állam területére is kiterjesztik anélkül, hogy ott üzlettelepet létesítenének, adózásnak csakis ott lehet helye, ahol az üzlettelep van. Ha pedig valamely vállalatnak mindkét állam területén vannak üzlettelepei, ezek általában önállóan és az üzlet helyén érvényes adótörvények szerint, és ennek folytán, hasonló körülmények között, a belföldi üzleteknél sohasem magasabban adóztatandók meg; e célból ez üzlet ismerető jeleit, illetőleg ez üzlettelepek bevételeit és kiadásait lehetőségig elkülönítve kell kimutatni. Az egyez-

mény ezenkívül részletes rendelkezéseket állít fel a kétszeres megadóztatás elkerülése érdekében.

Közlekedési
ügyek.

d) *Közlekedési ügyek.* Ezek a vasúti, folyam- és tengerhajózási forgalomra vonatkoznak. A *vasútakra* vonatkozó megállapodások szerint amennyiben katonai vagy általános forgalmi érdekek kívánják, a fővasútat mind a két állam területén egyenlő elvek szerint kell építeni, üzemben tartani és igazgatni. Az alsóbbrendű vasútak építésének és üzemének szabályozása azonban, ha az egyik állam területének határain túl nem terjednek, a két állam mindegyikének fenntartva marad. A fővasútakra vonatkozó forgalmi szabályzatok alapelvei, a vasúti jelzések, a személy- és áruforgalmi díjszabások és díjszabási kedvezmények kihirdetésére és a robbanó tárgyak szállítására vonatkozó szabályzatok, továbbá a *vasúti üzletszabályzat* mindkét állam területén, valamint azok kölcsönös forgalmában mindaddig változatlanul megtartandók, míg közös egyetértéssel meg nem változtatják. Az 1910. évi január hó 1-én hatályba lépett, jelenleg is érvényes új vasúti üzletszabályzat a két kormány kölcsönös megállapodásának eredménye. Ha valamelyik állam törvényhozása a fuvarozási jogot olyképpen szabályozná, hogy ez az üzletszabályzat átalakítását igényelné, az erre vonatkozó tárgyalásokat azonnal meg kell indítani.

Vasúti üzlet-
szabályzat.

Vasúti díj-
szabások.

A *vasúti díjszabások* tekintetében olyan meg-egyezés jött létre, hogy a Németbirodalommal kötött szerződés erre vonatkozó határozmányait a két állam területeinek vasúti forgalmában is teljes mértékben alkalmazni kell. Azaz sem a személy-, sem a teherfor-
galomban, sem a szállítás ideje, sem módja tekintetében a szerződő országok lakószai és szállítmányai között különbséget tenni nem szabad. Mindazok a tarifák, tarifamérséklések és kedvezmények, amelyeket az egyik állam saját termékeinek nyújt, érvényesek mindazokra a szállítmányokra, amelyek ugyanazon az útvonalon, ugyanazon irányban, akár az egyik országból a má-
sikba, akár az utóbbin keresztül szállítatnak. Ezen-
kívül mindkét fél hozzájárulását jelentette közvetlen

személy- és teherárú díjszabások készítéséhez. Ezek a rendelkezések azonban nem zárják ki annak a le-
hetőségét, hogy az egyik állam olyan tarifális intéz-
kedéseket léptessen életbe, amelyek jogilag nem sértik
ugyan a szerződésben létrejött megállapodást, tényleg
azonban csak az egyik államnak kedveznek és csak a
másiknak ártanak. Ha pl. bizonyos útirányban felemelt
díjtételeket állapít meg, ezek természetesen mindkét
állam szállítmányaira érvényesek, azonban ez az útirány
olyan lehet, hogy a rendelkezést életbeléptető állam
küldeményeit nem igen érinti, ellenben a másik álla-
méit igen súlyosan megterheli. Természetes viszont, hogy
a másik állam is hasonló eszközökhöz fordulhat.

Itt kell megemlékeznünk a magyar kormánynak
két olyan kívánságáról, amelyek hosszú idő óta állan-
dóan szerepelnek a kiegyezési tárgyalások napirendjén,
de véglegesen megoldani nem sikerült. Magyarorszá-
nak igen nagy érdeke fűződik ahhoz, hogy Németor-
szággal való áruforgalma minél könnyebben bonyolód-
jék le. Ennek azonban igen nagy akadálya az, hogy a
magyar állam vasútainak a német vasúttal közvetlen
összeköttetése nincsen. Még a Kassa-Oderbergi Vasút
vonala nyomul legközelebb a német vasútak végső
állomásaihoz, azonban bár díjszabási politikájával a ma-
gyar közgazdaság érdekeit védi és támogatja, e törek-
vése jórészt megghiúsul amiatt, hogy a porosz állam-
vasúttal nincs közvetlen összeköttetése. A helyzet
ugyanis Oderbergnél az (ahol egyrészt a Kassa-Oder-
bergi vasútnak, másrészt a porosz államvasútnak van
a végső állomása), hogy e két vasút forgalmát az osztrák
államvasútak közvetítik, amelyek ennek következtében
olyan nehézségeket gördíthetnek a német-magyar árú-
forgalom lebonyolítása elé, hogy a kedvezményes tari-
fák minden haszna hatástalanná válhatik. Ezért a ma-
gyar közgazdaságnak igen fontos érdeke fűződik ahhoz,
hogy a Kassa-Oderbergi vasút Oderbergnél az oszt-
rák államvasútak elkerülésével közvetlen összeköttetést
nyerjen a porosz államvasúttal. Ez úgy volna
elérhető, ha a Kassa-Oderbergi vasútnak egyik alkal-

Annabergi
csatlakozás.

mas pontjából a porosz államvasútnak Oderberghez legközelebb eső állomásához, Annaberghez közvetlen összekötő vonal épülhetne (*Annabergi csatlakozás*). Ehhez azonban az osztrák kormány még ezideig nem adta hozzájárulását. Ausztria a legutóbbi szerződéses tárgyalásokig a magyar kormánynak egy másik kívánságát is, a Kassa-Oderbergi vasút második vágányának a kiépítését is ellenezte, ami pedig e nagyfontosságú vasúti vonal teljesítőképességének fokozása szempontjából előrendű követelés. A legutolsó szerződéses tárgyalások alkalmával azonban a két kormány között olyan megállapodás jött létre, hogy e második vágány létesítése nem történhetik előbb, mint az osztrák határszállón levő Rudolfsort és Károlyváros közötti vonalnak és a magyar királyi államvasútak Károlyváros—fiumei vonalán fekvő Ogulin állomástól vagy egy másik alkalmas ponttól a dalmáciai Knin felé a dalmát országhatárig vezető vonalnak a kiépítése (*Dalmát vasútak*). Ezzel ugyanis Ausztria lényegesen közelebb jutna Dalmáciához és Boszniához. Ennek a vasúti vonalnak a kiépítését a magyar kormány már megkezdte.

Kassa-Oderbergi második vágány.

Dalmát vasútak.

Folyamhajózás.

A *folyamhajózásra* vonatkozólag a szerződés úgy intézkedik, hogy mindazon belső vizeket illetőleg, amelyek folyásukban mind a két állam területeit érintik, a szerződő felek a hajózás üzésére, a folyamrendőrségre, javításra és jókarbantartásra vonatkozó ügyekben egyetértőleg fognak eljárni. Valamennyi belső víznek a használatára nézve pedig a két állam polgárai teljesen egyenlő bánásmódban részesülnek. Szabályozza a folyamhajók zászlóügyét is, még pedig oly módon, hogy minden hajó a másik állam területén is saját államának lobogója alatt közlekedik és csak ha a másik államban kiköt, tartozik árbócán az illető állam lobogóját kitűzni.

Tengerhajózás.

A *tengerhajózásra* vonatkozó megállapodások a teljesen egyenlő elbánás elvét mondják ki a két szerződő fél hajói és polgárai, valamint maga a két állam között. Ez az egyenlő elbánás vonatkozik a hajózáson

kívül a tengeri halászatra, a kikötők használatára, a hajózási illetékekre és a tengerészek minősítésére. Ez azonban szükségessé teszi, hogy a kikötőügyi és a tengeri egészségügyi közigazgatást, a tengeri hajózás üzésére, a tengeri egészségügyre és a tengeri halászatra vonatkozólag mindkét szerződő fél területén a két kormány egyenlő szabályok szerint és lehetőleg összhangzatosan intézze.

A közlekedésügyre vonatkozó megegyezések közé tartozik a *pósta, távirda és távbeszélő* szabályozására és igazgatására vonatkozó megállapodás is, amely kimondja, hogy az a két állam mindegyike által saját területére nézve önállóan történik. A két szerződő fél területei között a forgalmat külön egyezmények állapítják meg; ha pedig ilyenek nem jöhetnének létre, az egyetemes postaszerződés és a nemzetközi távirdaszerződés határozatai nyerne alkalmazást.

Megállapodás jött létre a vámvonalat érintő belföldi forgalom (*Streckenzugsverkehr*) szabályozására nézve is. Ugyanis a vámkezelési szabályok szerint a vámterületről külföldön keresztül ismét a vámterületre szállított áruk, ha a megfelelő utalási eljárásban szállítatnak, a vámterületre való behozatalkor a vám alól mentesek. Így vámmentesen volt utalható pl. a magyar liszt Fiuméből Velenczén és Álán keresztül Tirolba 1904. év végéig. Ettől kezdve azonban megszűnt ez a vámmentes forgalom, úgy, hogy ez időponttól fogva az Álán át a vámterületre behozott lisztmenntényiségek — ha Fiuméből jönnek is — a behozatalnál elvámolandók. A magyar kormány, hogy az ezen intézkedés által erősen sújtott hazai malomipart valamiképpen kompenzálja, elrendelte az 1905. január 1-je óta az említett útvonalon behozott liszt után beszedett vámnak a közösvám bevételekből való visszatérítését. Az osztrák kormány ebben a rendelkezésben a viszonyosság elvének megsértését látva, szükségesnek tartotta ez ellen határozott megállapodás útján biztosítékot szerezni, ami a szerződés VI. cikkében meg is történt. Ezenkívül a zárójegyzőkönyv kimondja, hogy a vám-

Pósta, távirda távbeszélő.

Vámvonalat érintő belföldi forgalom.

vonalat érintő belföldi forgalomnak a két szerződő állam határszéli vámhivatalai között való engedélyezéséhez vagy ilyennek beszüntetéséhez a két kormány előzetes megegyezése szükséges. A parafálási jegyzőkönyv pedig határozottan kimondja, hogy a két kormány megegyezik abban, hogy örleményekkel nem lesz helye vámvonalat érintő belföldi forgalomnak Fiumén és Velenczén át Alába.

Az eddigiekben a rendelkezésünkre álló korlátok megengedte módon ismertettük Ausztria és Magyarország utolsó kereskedelmi szerződésének főbb határozmányait. Befejezésül még igen röviden megemlékezünk azokról, amelyek az államadóssági kötvényeknek biztosítékul való elfogadására, a vám- és kereskedelmi értekezletre, Bosznia és Hercegovinára, valamint a választott bíróságra vonatkoznak.

Államadóssági
kötvények.

Az elsőre nézve a két kormány abban egyezett meg, hogy egyrészt a budapesti tőzsdén jegyzett osztrák államadóssági kötvények, másrészt az osztrák tőzsdéken jegyzett magyar államadóssági kötvények (kivéve a jövőben kibocsátandó nyereség-kölcsönöket) kölcsönösen a másik szerződő állam területén is a takarékpénztárak és biztosító intézetek pénzeinek befektetésére, — amennyiben nem pupillaris biztosításhoz kötött befektetésekről van szó — valamint az állami igazgatás minden ágaiban üzleti biztosítékul leteendő felhasználására és a bírói eljárásban biztosíték nyújtására alkalmasnak tekintendők.

Vám- és ke-
reskedelmi
értekezletek.

A vám- és kereskedelmi értekezletek feladataul tette a szerződés a két fél által megkötendő nemzetközi kereskedelmi szerződések számára, a vámokra és e szerződésben érintett egyéb tárgyakra vonatkozó törvényhozás és közigazgatás előkészítését és közvetítését. Tagjai a két fél kereskedelemügyi, pénzügyi és földmívelésügyi és esetleg többi szakminiszterei, valamint — ha a tanácskozás idegen államokhoz való viszonyt érint — a külügyminiszter is, illetőleg ezek képviselői. Ha a tárgyalás alatt levő ügy megkívánja, szakférfiak, különösen pedig a Kereskedelmi és Iparkamarák vala-

mint a mezőgazdasági testületek tagjai is meghivandók. Az értekezletet bármely szakminiszter és a külügyminiszter összehívhatja, ezenkívül azonban minden hónapban egyszer, lehetőleg felváltva Budapesten és Wienben ülést kell tartania.

Boszniára és Hercegovinára nézve egyszerűen úgy Bosznia és Hercegovina.
intézkedik a szerződés, hogy az 1878-as vám- és kereskedelmi szövetségnek határozmányai helyett ennek a szerződésnek a megfelelő határozmányait kell alkalmazni.

Hasonlóan más államokkal kötött szerződésekhez, Választott bíróság.
választottbírói döntést tesz lehetővé ez is azokban az esetekben, ha a két állam kormányai között e szerződés és az ahhoz mellékelt határozatok értelmezése vagy alkalmazása tekintetében netán olyan nézeteltérés merülne fel, amelyet a két kormány közvetlen tárgyalás útján nem volna képes megszüntetni. Mégis nem bocsáthatók választott bírói döntés alá a szerződésnek ama rendelkezéseire vonatkozólag felmerülő nézeteltérések, amelyek a külállamokkal kötendő szerződésekre, azok formájára, konzuli ügyekre, állategészségügyi határozmányokra, a vám- és kereskedelmi értekezletre vonatkoznak, részben azért, mert közjogi tartalmuak, részben mert tárgyuknál fogva alkalmatlanok az ilyen eldöntésre. A választott bíróság megalakulását és eljárását kimerítő megállapodások szabályozzák.

A fentiekben azokat az ügyeket soroltuk fel amelyekre nézve a két ország között a vám- és kereskedelmi szerződésben történt megállapodás. Ezekkel azonban koránt sincsen kimerítve annak a gazdasági kapocsnak minden vonatkozása, amely a két állam között fennáll. Számos igen nagy jelentőségű ügynek közös, vagy közös egyetértéssel való elintézésének a módja nyert külön megállapodások alapján törvényes szabályozást. Ezek között vannak olyanok, amelyekre nézve a szabályozás egyszersmindenkorra történt; vannak viszont olyanok, amelyeknek rendezése csak bizonyos időtartamra nézve fogantatosított, amelynek

Egyéb közö-
sen intézen-
dő ügyek.

letelte előtt a szabályozás iránt újból megindulnak a tárgyalások. Ez az időtartam összeesik a vám- és kereskedelmi szerződés időbeli hatályával, úgy hogy ennek a megújítása iránti tárgyalásokkal egyidejűleg az Ausztria és Magyarország közötti viszonyból eredő csaknem összes gazdasági és politikai kérdések komplexuma kerül tárgyalás és eldöntés alá. Részben a kereskedelem-politikai tárgyalásokkal való emez időbeli összefüggés, részben pedig a kereskedelem-politikai kérdésekkel való több-kevesebb tárgyi összefüggés is késztet bennünket arra, hogy az eddigiek kiegészítése gyanánt ezekre az ügyekre is röviden kiterjeszkedjünk.

Kvótaügy.

Ezek között mindenekelőtt elsőrendű fontossággal birnak azok a megállapodások, amelyek a két ország közös ügyeinek a költségeihez való hozzájárulás arányát szabják meg. Ez a hozzájárulási arány $\%$ -ban kifejezve, a kvóta, amelynek helyes megállapítása a két állam teherviselő képességének a legalaposabb ismeretét igényli. Azt a módot, ahogyan ez történni szokott, még az 1867. évi u. n. kiegyezési törvény állapította meg. Ennek értelmében a kvótát rendszerint a két állam törvényhozása állapítja meg oly módon, hogy mindegyik egy-egy egyenlő számú tagokból álló (eddig 15 tagból, akik közül 10 a képviselőháznak, 5 a főrendiháznak tagja) bizottságot, u. n. kvóta-deputációt választ, amely a kvótára nézve javaslatot dolgoz ki s ezt mind két minisztérium az illető országgyűlés elé terjeszti letárgyalás és elfogadás végett. A két országgyűlés a minisztériumok útján közli egymással határozatát, amely ha egyező, királyi szentesítés alá kerül. Ha pedig a két kvóta-deputáció nem tudna egymással megegyezni, mindegyiknek a javaslata mindkét országgyűlés elé kerül; ha a két országgyűlés sem tudna egymással megegyezésre jutni, akkor a kvótát az előterjesztett adatok alapján az uralkodó állapítja meg, rendszerint egy évre. Az első három, 10 évről 10 évre szóló kvótatörvény Magyarország hozzájárulási arányát 30% -ban, Ausztriáét 70% -ban állapította meg. Közben azonban 1872-ben, a magyar katonai határőrvidék polgárosítása

Kvóta-deputáció.

után, ami ugyanis azzal a következménnyel is járt, hogy az onnan befolyó közjövedelmek most már a magyar államkincstárba jutottak, Ausztriával egyesség jött létre arra nézve, hogy a közös költségeknek évről-évre megállapítandó összegéből 2% előre Magyarország terhére fog kirovatni, úgy hogy csak ennek a 2% -nak a levonása után fennmaradó összeg lesz $30 : 70$ arányban felosztandó. Ezzel a 2% -os előre levont járulékkal, amelyet *határőrvidéki praecipuumnak* neveznek, Magyarország kvótája már tulajdonképpen $31\frac{4}{10}\%$ -ot tett ki. 1898-ban lejárván az utolsó kvótatörvény hatálya, mivel a két országgyűlés megegyezésre nem tudott jutni, az uralkodó döntése folytán Magyarország hozzájárulási aránya $33\frac{8}{10}\%$ -ban, Ausztriáé pedig $66\frac{4}{10}\%$ -ban nyert megállapítást. A magyar kvótához hozzáadva a 2% -os határőrvidéki praecipuumot, az voltaképpen $34\frac{4}{10}\%$ -ot tett ki. Ez volt a helyzet 1907. év végéig, amely évben a két kvótadeputáció, illetőleg a két országgyűlés között megegyezés jött létre, amely szerint, amint az ezt törvénybeiktató 1907. évi LV. t. c. mondja, „az az arány, amelyben az 1867. évi XII. törvénycikkben közösöknek elismert állami ügyek költségei a magyar szent korona országai és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok által viselendők, az idézett törvénycikk 19. és 20. szakaszában körülírt módon kölcsönös egyezmény útján a magyar szent korona országaira nézve $36\frac{4}{10}$, a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országokra nézve $63\frac{6}{10}$ százalékban állapítatik meg.“*) A törvény határozmányai 10 év tartamára, vagyis 1908. évi január hó 1-től 1917. év december hó 31-ig érvényesek. A törvény életbeléptének napjával a határőrvidéki praecipuum megszűnt.

A két ország közös költségeinek a fedezésére, mindaddig míg a két ország között a vámunió fennáll,

Vámbevétel, vámkezelési átalány.

*) Érdekesnek tartjuk itt megemlíteni, hogy dr. Fellner Frigyes „Ausztria és Magyarország nemzeti vagyona“ című munkájában (Budapest 1913.) Magyarország nemzeti vagyonát 41.520.589,373 koronára, Ausztriáét pedig 84.730.282,054 koronára becsüli; a két ország nemzeti vagyona tehát úgy viszonylik egymáshoz, mint $32\frac{89}{100}$ aránylik a $67\frac{11}{100}$ -hoz.

elsősorban a határvámjövedék tiszta jövedelme szolgál, úgy hogy csak az ennek levonása után fennmaradó összeg az, amelyet a kvóta arányában fel kell osztani. Fontos tehát annak a megállapítása, hogy mi tekintendő a vámok tiszta jövedelmének. Erre nézve ugyancsak a legutolsó kvóta-törvény úgy rendelkezik, hogy a vámjövedék tiszta jövedelme az, ami a vámbevételekből a határvámjövedéki visszatérítések, valamint a határvámjövedéki biztosítékok visszafizetése, nemkülönben az ugyanezen törvényben megállapított vámkezelési költségátalány és végre az 1879. évi LIII. t.-c. 13. §-a értelmében Bosznia és Hercegovina országos kormányának járó (600.000 aranyforint) vámtalány (vámaversum) levonása után fennmarad. A vámbevételekből levonandó költségátalányt az 1908. évre a törvény Magyarországra nézve 1,600.000 koronában, Ausztriára nézve pedig 5,500.000 koronában állapította meg; az 1909. évtől kezdve ezek a vámkezelési költségátalányok évenként egy százalékkal emelkednek.

A két állam közös kiadásainak szükséglete, a tiszta vámbevételek valamint a két állam által a kvóta arányában fizetett hozzájárulás nagysága az utóbbi években a következő volt:

	Közös nettó- szükséglet	Vámbevétel	Magyar hozzájárulás	Ausztrák hozzájárulás
	e z e r	k o r o n á k b a n		
1906-ban	419.594	154.578	91.166	173.850
1907-ben	433.529	162.032	98.826	172.673
1908-ban	514.376	169.931	99.269	173.449
1909-ben	432.373	151.338	93.003	162.499
1910-ben	423.459	160.912	95.567	166.980
1911-ben	448.589	171.960	100.791	176.108

Hozzájárulás
az osztr. ál-
lamadósság-
hoz.

Fontos ügye a két államnak annak a hozzájárulásnak a megállapítása, amelyet az osztrák államadósság évi terhéhez Magyarország tisztán politikai okokból, minden jogi kötelezettség nélkül az 1867. évi XV. törvényekben magára vállalt. Tette ezt Magyarország „méltányosság alapján, politikai tekintetből és hogy azon súlyos terhek alatt, miket az abszolút rendszer eljárása összehalmozott, Öfelsége többi országainak jóléte, azzal együtt Magyarországa is össze ne roskadjon...”

A most említett törvény szerint, amely tulajdonképpen a két állam kormányai között létrejött egyezmény becikelyezése, Magyarország hozzájárulása az addigi osztrák államadósság kamatainak fedezéséhez évi 29,188.000 forintban állapított meg (az 1868. évi tiszta kamatszükséglet 30%-ában). Megegyezés jött létre arra nézve is, hogy Ausztriának kötelessége a különféle címletű régi adósságokat egységes járadékadóssággá átváltoztatni, az erre nem alkalmas adósságok visszafizetésére pedig azt határozták, hogy az erre évente szükséges összegek egységes járadékadóssági kötvények kibocsátásával szereztesse be. Az ebből eredő teherbőbblet Ausztriát terheli ugyan, de ehhez a magyar állam még évenként 1,150.000 forintnyi összeggel járul. Az egységes járadékadóssággá való átalakítást Ausztria keresztül is vitte, 5%-os járadékok kibocsátásával, amelyek a 16%-os adóteher folytán tényleg csak 4,20%-ot kamatoztak. Még ugyancsak az 1867.-i törvény engedte meg, hogy mind Magyarország mind Ausztria államadóssági kamatjárulékukat adóssági kötvények törlesztése vagy készpénzbeli töke-visszafizetés által csökkentsék; a törlesztett tőke kamatainak megfelelő összeg azután a törlesztő állam járulékából levonatik. Ausztria 1902-ben felvetette az egységes járadék konverziójának a kérdését, ami több körülmény találkozása folytán időszerű is volt, de az Ausztria által e célból igénybe venni óhajtott eljárási mód Magyarországon nem talált helyeslésre. Ausztria magának vindikálta az egész járadékadósság konvertálásának a jogát, a magyar álláspont ezzel szemben szükségesnek tartotta ehhez Magyarország hozzájárulását is; Ausztria a tőkésítést a 4,2 %-os kamatozás alapján, Magyarország azonban az 5%-os alapon akarta keresztül vinni. Végre is az osztrák kormány 1903-ban törvényjavaslatot terjesztett be, amelyben az egységes államadósságnak 5 milliárd koronát meghaladó névértékéből kerekben 3,6 milliárd korona névértékű egységes járadék konverziójára kért felhatalmazást, vagyis annak a névértéknek a konverziójára, amelyet nem a magyar járul-

„Magyar
block“

lékből kamatoztatott. Az osztrák parlament ugyan az egészre megadta a felhatalmazást, de az osztrák kormány csak erre a részre vette igénybe, azzal, hogy 4°/o-os járadékká konvertálta, míg a maradék (az u. n. *magyar block*: kereken 1·4 milliárd) továbbra is forgalomban maradt. Ez volt a helyzet a legutolsó kiegyezési tárgyalások megindításáig. Ekkor az osztrák kormány a még nem konvertált egységes járadék kérdését újból felvetette. A megindult tárgyalások folyamán, amelyeknek eredménye az 1908. évi XVI. törvénycikkben nyert kifejezést, Ausztria jogot nyert arra, hogy a még fennálló 4·2 százalékos egységes járadékot bármikor és a magyar kormánnyal való minden további érintkezés nélkül alacsonyabb kamatozású adóságra konvertálhassa vagy visszafizethesse; ezzel Magyarország évi járuléka változás alá nem esik és a konverzióból eredő egész kamatmegtakarítás Ausztria javára jut. Magyarországnak további változás alá nem eső évi járuléka az államadóságok kamataihoz kereken 58 millió koronában állapított meg (amelyből 21 millió ércpénzben teljesítendő); ezt a járadékot Magyarországnak huszonkét év alatt törlesztés útján meg kell váltania, úgy azonban, hogy a huszonkét év csak akkortól számít, amikor az osztrák kormány a még forgalomban levő 4·2 százalékos járadékcimleteket visszafizetésre felmondja. Megállapodás jött létre arra nézve is, hogy ha az 58 millió koronát kitevő járulékot e huszonkét esztendő első tíz évében váltjuk meg, a tőkésítés nem 4·2, hanem 4·325°/o-os alapon fog történni, úgy hogy a megváltási tőke pontosan 1,348.886,462·89 korona, azaz csaknem 50 millióval kevesebb mint 4·2°/o-os alapon. Végeredményben tehát ez az 1·3 milliárd korona az az összeg, amely Magyarországot az osztrák államadóság terheihez való hozzájárulása folytán terheli.

Egyéb állam-
adóságok.

A most tárgyalt államadóság valójában osztrák adóság, amelynek terheihez Magyarország csak különösen hangsúlyozott méltányossági okokból járult. — Hasonló okokból vette magára Magyarország Ausztriá-

nak a régi osztrák nemzeti banktól, a mai Osztrák-Magyar Bank elődétől felvett 80 millió forintos kölcsöne egy részének a törlesztését. 1900. év január 1-től kezdődő hatállyal e kölcsönnek még törlesztetlen része 30 millióra szállított le, amelyet az osztrák állam aranyforintban a banknak lefizetett. Magyarország pedig kötelezettséget vállalt arra, hogy a banknak lefizetett 30 millió forint 30°/o-át, tehát 9 millió forintot, kamat nélkül, 50 évi részletben fogja Ausztriának lefizetni. A két kormány között azonban törvényes felhatalmazás alapján az Osztrák-Magyar Bank szabadalmának 1899-ben és 1911-ben történt meghosszabbításával kapcsolatban egyezmény jött létre, amely szerint az eredetileg 80 millió arany értékű forintot tevő kölcsönnek még törlesztetlen 60 millió koronát tevő maradványára az Osztrák-magyar bank meghosszabbított szabadalmának tartama alatt törlesztés nem történik. Az erre vonatkozó egyezményt a bankkal az osztrák pénzügyminiszter köti meg.

Tulajdonképpen értelemben vett közös államadósága a két államnak csak egy volt: a 312 millió forintnyi u. n. *közös-függő* vagy *papírpénzadóság*, amelyért a két állam közösen vállalt jótállást és amely a kvóta arányában terhelte az államokat. Ezt az adósságot a közös pénzügyminiszter kezelte; az ellenőrzést a két állam parlamentjéből kiküldött külön regnikoláris bizottságok végezték. A valutarendezést kimondó 1892-i törvény elrendelte a közös függő államadóság visszafizetését, illetőleg az államjegyek beváltását, amellyel az Osztrák-Magyar Bank bízott meg és amelyben mindkét államot a kvóta szerinti rész terhelte. A beváltott államjegyek pótlására 10 koronás bankjegyek és öt koronás ezüst érmék bocsátattak ki.

Papírpénz-
adóság.

Az 1867. évi alaptörvény 66. §-a előrebocsátván, Pénz- és ér-
meügy.
hogy a kereskedelemmel szoros kapcsolatban áll a
pénzrendszernek és általános pénzlábnak a megállapí-
tása is, kijelenti, hogy nemcsak kíváncsok tehát, hanem
mindenik fél érdekében szükséges is, hogy mind a
pénzrendszer mind a pénzláb a kötendő vámszövet-

A valuta azo-
nosságának
jelentősége.

séghez tartozandó országokban egyenlő legyen. Ugyan-
azért, mondja a törvény tovább, a vám- és kereske-
delmi szövetség megkötése alkalmával a pénzrendszer
és pénzláb fölött is szükséges leendő egyezkedés útján
intézkedni. Ha pedig az így megállapított intézkedé-
sek megváltoztatása vagy új pénzrendszernek és pénz-
lábnak megállapítása utóbb szükségesnek vagy cél-
szerűnek mutatkoznék, ennek a két miniszterium köl-
csönös egyetértésével s a két országgyűlés helyben-
hagyásával kell történnie. A vámunióban levő államokra
nézve valóban elsőrendű fontosságú kérdés, hogy a
pénz- és érmeviszonyok legalább is hasonló alapelvek
szerint legyenek rendezve, ha csak lehetséges azonban
a leghelyesebb, ha mindegyik államban ugyanaz a
pénz- és érmerendszer van elfogadva. Ha ugyanis az
egyik államban pl. kényszerárfolyamú papirospénz van
forgalomban, a másik államnak pedig fémvalutája van,
vagy mindkét államban fémvaluta rendszer van, de pl.
az egyikben ezüst, a másikban pedig arany, akkor az
árszám (a nemes fémnek a papirospénzhez, illetőleg az
aranyhoz az ezüsthöz való értékviszonya, fordítva:
diszárszám) vagy mint kiviteli jutalom, vagy mint vám
fog a két állam közötti forgalomban hatni. A papír
(vagy ezüst) valutájú ország termelőjére nézve ugyanis
a pénzének minden értékcsökkenése az árszám magas-
ságával egyenlő kiviteli jutalmat jelent, ha árúját a
másik államban értékesíti, ahol azért viszonylag maga-
sabb értéket kap. A fém, illetőleg aranyvalutájú or-
szág termelője pedig a másik államba küldött árújáért any-
nyival kevesebbet kapna, amekkora a diszárszám, ami vég-
eredményben egyenlő azzal, mintha az így elvesztett
értéket vám fejében volna kénytelen lefizetni. Ennél
természetesen sokkal bonyolódottabbak ezek a jelensé-
gek, úgy hogy részletes kifejtésükkel nem is foglalkoz-
hatunk. A most említett két példával csupán annak a szük-
ségét akartuk igazolni, hogy a vámunióban levő államok
pénzrendszere azonos legyen. A magyar és az osztrák
állam jelenlegi pénz- és érmerendszerének azonossá-
gát teljesen egybehangzó 2 autonóm törvényen kívül

ugyanezen rendelkezéseket magában foglaló egyezmény
is biztosítja. Ez az u. n. *pénz- és érmeegyezmény*, <sup>Pénz- és ér-
meegyezmény.</sup> amelyet nálunk az 1892. évi XVIII. törvény cikkelyezett
be. Ennek a hatálya 1910. év végéig állapított meg;
legutóbb hatályát az Osztrák-magyar bank szabadalmá-
nak meghosszabbításáról szóló 1911. évi XVIII. törvény-
cikk 1917. év végéig hosszabbította meg. Az 1892.
évi egyezmény, amely tehát (néhány kiegészítéssel) ma
is érvényben van, a pénzforgalommal kapcsolatos alap-
vető kérdéseket szabályozza. Megállapítja az érmerend-
szert, alapsúlyt, pénzlábat, pénzegységet és ennek el-
osztási, többszörözési módját, a pénzek érc tartalmát,
ötvényszámát, a pénzveretési módot, ennek díjait, to-
vábbá a váltópénzrendszert, a váltópénz mennyiségét,
súlyát, finomságát stb. Megkötése óta több ízben (újabb
egyezményekkel) nyert kiegészítést, nevezetesen a benne
felsorolt 20 és 10 koronás aranyérméken, 1 koronás
ezüstérméken, 20 és 10 filléres nikkelérméken, végül
2 és 1 filléres bronz érméken kívül 100 koronás arany-
5 és 2 koronás ezüstérmék veretésére is jött létre
meg egyezés.

A *jegybank-ügy* közössége nem szükségszerű kö- <sup>Jegybank-
ügy.</sup> vetkezménye sem a két állam között fennálló államjogi
sem vámpolitikai kapcsolatnak. Annak a többszöri erős
hangsúlyozása dacára, hogy mindkét állam jegybank-
ügyét önállóan jogosult intézni, tehát mindegyik joga-
sult bankjegyet kibocsátani, e célból bankjegy kibocsátó
intézetet felállítani, vagy bankjegykibocsátással magán-
intézetet megbízni, mégis igen fontos célszerűségi szem-
pontokból mindkét állam e jogáról lemondva, a bank-
jegykibocsátás kizárólagos jogát*) együttesen ugyanarra
a magánintézetre bízták. Ezt a kizárólagos jogot neve-
zik az Osztrák-magyar bank szabadalmának. A két ál-
lamnak a bankjegy kibocsátás ügyére vonatkozó meg-
egyezése, mint a közös jegybank alapszabályzata, tör-
vénybe iktatott. Ezt legutóbb az 1911. évi XVIII.
törvénycikkbe iktatott egyezmény módosította és ki-

*) Amely jog Boszniára és Herzegovinára is kiterjed.

egésztette, amely egyszersmind a jegybank szabadalmát 1917. évi december hó 31-ig meghosszabbította. Munkánk kerete nem engedi meg a jegybankra vonatkozó megegyezések részletes ismertetését és így csupán a legújabb egyezménynek néhány az előzőktől eltérő rendelkezéséről emlékezünk meg.*) Az a tapasztalat, amely szerint a közönség sem Magyarországon, sem Ausztriában nem tudott az ércpénzforgalommal megbarátkozni, szükségessé tette, hogy a kisebb összegű 20 és 10 koronára szóló bankjegyek forgalma nemcsak mint eddig, ideiglenesen, hanem a kötelező készpénzfizetés (az a kötelezettség, amelynél fogva a bank köteles az általa kibocsátott jegyeket budapesti és bécsi fiókintézeténél kívánatra azonnal magyar vagy osztrák veretű törvényes ércpénzzel beváltani) megkezdése után is véglegesen szabályoztassék. E végből a bank alapszabályai úgy módosítottak, hogy a húszkoronás bankjegyek nemcsak a készpénzfizetés megkezdéséig, hanem azután is kibocsáthatók lesznek, a 10 koronás bankjegyekre nézve pedig ki lett mondva azok kibocsátásának kötelessége, de a két állam pénzügyminiszterének van fenntartva, hogy a kisebb bankjegyek mennyiségét szabályozhassák; az ilyen bankjegyek külön ércfedezetének kikötése pedig elesett. A banknak a legutóbbi megegyezés előtt csak ideiglenesen volt megengedve, hogy külföldre szóló ércváltókat 60 millió korona erejéig ércfedezetébe beszámíthasson; ez most a bankot eddig az összegig minden megszorítás nélkül megilleti, ami mindenestre hozzájárul a bank külföldi váltópolitikája sikeres folytatása lehetővé tételéhez. Ennek a megkönnyítése már csak azért is kívánatos, mert a módosított alapszabályok két kivételtől eltekintve (amelyek egyike az, hogy ez a kötelesség a monarchia mindkét államában törvényes úton egyidejűleg ideiglenesen felfüggesztetik, másika pedig a vismajor által előidézett s mindkét kormány által elismert közvetlen akadályoztatás) a kiváltság elvesztésének

*) Lásd az erre vonatkozó törvényjavaslat indokolását, továbbá a képviselőház és a főrendiház bizottságainak jelentéseit.

terhe alatt arra kötelezik a bankot, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel gondoskodjék arról, hogy jegyeinek a külföldi váltók árfolyamában kifejezésre jutó értéke a koronaérték törvényes pénzlába paritásának megfelelően állandóan biztosítva maradjon. További módosítás az adómentes bankjegy mennyiségnek 400 millió koronáról 600 millióra való emelése, ami azért vált szükségessé, mert a forgalomnak ma sokkal nagyobb szüksége van bankjegyekre, mint akkor, amikor az előbbi jegykontingens megállapított. Végül módosított az alapszabályoknak a kötelező készpénzfizetések megkezdésére vonatkozó szabályai. Az erre vonatkozó nagyjelentőségű rendelkezéseket a következőkben foglaljuk össze röviden: Az alapszabályok 83. cikke szerint az Osztrák-magyar bank köteles az általa kibocsátott jegyeket budapesti és bécsi főintézeténél kívánatra azonnal magyar vagy ausztriai veretű törvényes ércpénzzel beváltani, amelyre vonatkozó ígéret a bankjegyek szövegébe is felveendő. Ha ez a kötelezettség a budapesti vagy bécsi főintézetnél legfeljebb huszonnégy óra alatt a bemutatástól nem teljesített, kivéve a fent említett két esetet, a szabadalom elvesztését vonja maga után. A bank köteles jegyeit fiókjainál is, amennyiben ezek készlete és pénzszüksége megengedi, magyar vagy ausztriai veretű törvényes ércpénzzel beváltani. Ebben áll az azonnali készpénzbeli fizetés kötelezettségének a lényege, amit németből való szó szerinti fordítással „készfizetés”-nek, ennek megkezdését pedig a készfizetés „felvétel”-ének mondanak. Az alapszabályok 111. pontja szerint azonban a bank eme kötelességére vonatkozó határozatok fel vannak és maradnak függesztve mindaddig, míg azok a bank szabadalmának meghosszabbításáról szóló törvény (azonnal ismertetendő) 5. §-a értelmében hatályba nem lépnek vagy a két állam törvényhozásai által hatályba nem helyeztetnek. Ez alatt az idő alatt köteles a bank a külfölddel való fizetési forgalom lebonyolításánál tett tapasztalatairól a két kormánynak jelentést tenni; jogosítva van továbbá e tapasztalatok

Készpénzfizetések megkezdése.

alapján a megítélése szerint alkalmas időpontban az alapszabályok 83. cikke felfüggesztésének megszüntetését a két kormánynál javaslatba hozni. Ha ezt a bank megtenné, akkor a törvény 5. §-a szerint a magyar kormány köteles Ausztria kormányával haladéktalanul tárgyalásba bocsátkozni, a tárgyalást lehetőleg sürgősen lebonyolítani és megegyezés létrejöttével a másik kormánnyal egyetértőleg megállapított napon az országgyűlésnek előterjesztést tenni aziránt, hogy a készpénzfizetési kötelezettség felfüggesztésének azonnali megszüntetésére vonatkozó javaslat jóváhagyassék. E javaslat jóváhagyása az országgyűlés mindkét házának hozzájáruló határozatával történik; a két ház egyikének is elutasító határozata a javaslat jóváhagyásának megtagadását vonja maga után. Ha az előterjesztés benyújtásának időpontjától kezdődő és csak az országgyűlés együttlétének ideje alatt számítandó négy heti időtartam alatt az országgyűlés egyik háza, vagy mindkét háza, a javaslat felett nem határoz, a javaslat az országgyűlés illető háza, vagy mindkét háza által jóváhagyottnak tekintendő. Még csak azt említjük meg, hogy a szabadalom lejártá előtt három évvel kell a bank közgyűlésének tanácskoznia és határoznia afelett, hogy kérje-e a szabadalom megújítását. Az esetben, ha ezt elhatározza, tartozik az erre vonatkozó kérelmet legalább két évvel a szabadalom lejártá előtt a két állam kormányához benyújtani.

Árúforgalom
a két ország
között.

A fentiekben igyekeztünk a rendelkezésünkre álló szűk korlátok között lehetőleg teljes képet rajzolni a két állam között fennálló gazdasági kapcsolatáról. Ez azonban nem elég, hanem szükségesnek látszik a két állam között lebonyolódó *árúforgalom* főbb eredményeinek az ismerete is. Ebből a célból alább néhány táblázatot állítunk össze a m. kir. központi statisztikai hivatalnak „A magyar szt. korona országainak 1912. évi külkereskedelmi forgalma” című kiadványa alapján.

Az alábbi táblázat Ausztriából jövő behozata-

lunkat, odairányuló kivitelünket, e kettő összegét, végül a behozatali többletet tünteti fel; egyszersmind felvilágosítást nyújt arra nézve, hogy Ausztria hány %-kal részesedik az ország egész behozatalában, kivitelében és összforgalmában.

		behozatal	kivitel	össz. forg.	béti. többlet
		ezer koronákban			
1908-ban	abs. számokban	1,209.458	1,163.242	2,372.700	46 216
	%-ban	77.55	73.42	75.47	—
1909-ben	abs. számokban	1,310.995	1,288.646	2,599.641	22.349
	%-ban	72.47	75.79	74.08	—
1910-ben	abs. számokban	1,394.991	1,279.954	2,674.945	115.037
	%-ban	75.31	74.56	74.95	—
1911-ben	abs. számokban	1,528.454	1,392.421	2,920.875	136.033
	%-ban	73.41	76.07	74.65	—
1912-ben	abs. számokban	1,583.658	1,447.076	3,030.734	136.582
	%-ban	71.59	73.73	72.59	—

Ezek a számok végeredményben azt mutatják, hogy Ausztriából való behozatali többletünk igen erősen emelkedik, mert öt évvel ezelőtt az ország egész forgalmának 75.47 %-a, 1912-ben pedig csak 72.59 %-a bonyolódott le Ausztriával.

A két ország forgalmában szereplő legfontosabb 15 behozatali és kiviteli árurol az 1912. évi érték nagyságának sorrendjében a következő két összeállítás nyújt némi tájékozást:

Behozatal

millió koronában:

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben	1912-ben %*)
1. Pamutszövetek	183.5	200.9	193.6	202.3	196.01	12.4
2. Gyapjuszövetek	106.9	130.4	140.2	128.5	118.8	7.5
3. Gépek és készülékek	52.1	52.3	55.4	66.8	79.3	5.01
4. Vasárúk	57.5	58.6	63.9	71.3	79.0	4.9
5. Kikészített bőrök	45.6	50.6	56.4	63.9	62.9	3.9
6. Felsőruha	36.7	42.1	47.3	52.1	55.6	3.5
7. Bőrárúk	32.7	33.9	35.6	40.0	45.1	2.8
8. Pamut fonalak	31.3	31.6	34.0	36.2	30.2	1.9
9. Selyemszövetek	22.9	25.5	26.6	26.1	29.1	1.8
10. Fehérnemű	19.2	23.4	26.9	29.1	28.2	1.7

*) Az egész osztrák behozatal %-ában.

millió koronában:

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben	1912-ben 0/0
11. Kötött árú pamutból	22.6	24.7	22.5	22.0	24.6	1.5
12. Fémárú	14.9	15.8	17.2	20.8	23.4	1.48
13. Papiros	17.1	18.6	20.7	22.1	23.0	1.45
14. Fabútor	20.0	19.7	24.7	28.4	22.6	1.43
15. Kőszén	15.5	18.1	15.8	19.1	22.4	1.42

Kivétel

millió koronában:

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben	1912-ben 0/0
1. Gabona	264.3	246.6	242.4	331.4	292.8	20.2
2. Gabonáliszt	209.9	248.6	205.0	246.5	255.9	17.7
3. Szarvasmarha	94.9	126.9	155.3	121.9	161.0	11.1
4. Sertés	72.2	102.8	97.4	56.8	90.1	6.2
5. Bor, must	26.5	32.3	37.1	54.7	65.5	4.5
6. Ételzsiradékok	33.4	36.9	34.5	26.8	35.7	2.5
7. Szárnyas	19.4	20.8	22.6	22.9	23.8	1.6
8. Kikészített bőrök	19.7	16.9	19.6	19.2	20.1	1.4
9. Pamutszövetek	20.7	19.8	20.4	20.1	19.0	1.3
10. Európai műfa, fűrészelve	13.9	13.8	13.4	15.7	17.2	1.19
11. Friss hús	13.9	16.1	16.4	17.6	16.8	1.16
12. Nyers dohány	16.7	17.5	14.6	13.0	16.1	1.11
13. Ló	11.6	13.2	17.6	19.3	15.5	1.07
14. Tojás	15.9	16.1	16.5	16.1	14.6	1.01
15. Gyapjuszövetek	8.7	9.6	11.0	13.8	13.9	0.97

Bosznia- és
Hercegovina
áruforgalma.

Ezekben a számokban nem foglaltatik benne a Bosznia és Hercegovinával és Triesttel való forgalmunk. Az előbbinél behozatalunk és kivitelünk az utolsó öt évben így alakult (millió koronában):

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
behozatal Boszniából	22.4	27.6	25.2	25.9	32.9
kivitel Boszniába	41.8	41.9	41.0	48.4	49.1
kiviteli többlet	19.4	14.3	15.8	22.5	16.2

Boszniából és Hercegovinából leginkább gabonát (20%), fűrészelt európai műfát (11%), bucza- és rúdvasat, (10%), szarvasmarhát (7%), nyers európai műfát (6%), nyersvasat (4.9%), kalciumkarbidot (4%), barnaszenet (3%), stb. hozunk be; odairányuló kivitelünkben leg-

*) Az egész ausztriai kivitelünk 0/0-ában.

nagyobb értékkel a gabonáliszt (23%), gabona (12%), fogyasztási cukor (5%), kikészített bőrök (5%), pamut-szövetek (3%), ételzsiradékok (2.6%), vasárú (2.5%), stb. szerepelnek.

Triesttel való forgalmunk alakulását a következő Triest
számok mutatják (szintén millió koronában):
áruforgalma.

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
behozatal Triestből	0.56	3.16	4.61	6.17	7.52
kivitel Triestbe	0.82	0.56	0.66	1.24	1.47
behozatali } többlet	—	2.60	3.95	4.93	6.05
kiviteli }	0.26	—	—	—	—

A Triestből való behozatalban legnagyobb összeggel a nyers kávé szerepel, amely az egész behozatalnak 62%-át teszi, azután következik a szárított füge, aszuszó, aprósó, mandula, bors, kókuszdió, friss gyümölcs, stb.; oda irányuló kivitelünkben a legnagyobb értéket a fogyasztási cukor teszi (59%), azután jön a fémantimon, burgonya, nyers fémek, száraz bab, stb.

V. Kereskedelmi szerződéseink a külföldi államokkal.

1. Tarifaszörződésök lejáráttal és legnagyobb kedvezménnyel.

A) Nyugaton.

1. Belgium: kereskedelmi és hajózási szerződés, Belgium. kétoldalú kötött tételekkel és vámleszállításokkal. Kötött 1906. évi február hó 12-én; rendeleti úton életbe lépett ugyanezen év március hó 13-án; törvénybeiktatta az 1908: XXII. t.-c. A reánk nézve legnagyobb fontossággal bíró belga vámokat megkötöttük; ennek pedig az volt az oka, hogy Belgium a szerződési tárgyalások megindítása alkalmával nem revideálta újból korábbi általános vámtarifáját; kiviteli érdekeink megóvása szempontjából tehát a tárgyaló kormány beérte azzal, hogy az új szerződésben ép úgy, mint a korábbi belga szerződéses tarifában is, a bennünket leginkább érdeklő belga vámokat csupán megkötötte. Ehhez járul még az is, hogy a Német birodalom az 1904. évi június hó 22-én Bel-

giummal kötött kereskedelmi és vámszerződésben több oly cikkre nézve eszközölt ki tarifaengedményeket, amelyek a legnagyobb kedvezmény révén a mi kivitelünket is megilletik. Engedményeink leginkább ipari vámokra vonatkoznak; mezőgazdasági cikkekből főleg gyümölcsre, élőnövényre. Érvényes 1917. december 31-ig, azontúl egy évig a felmondás után.

Árúforgalom
Belgiummal.

Belgiummal lebonyolított árúforgalmunk nagyságáról a következő táblázat nyújt felvilágosítást (az érték millió koronákban):

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
behozatal	4.24	6.25	7.07	7.22	7.50
kivitel	4.49	4.41	5.06	4.06	3.29
összforgalom	8.73	10.66	12.13	11.28	10.79
behozatali } többlet	—	1.84	2.01	3.16	4.21
kiviteli }	0.25	—	—	—	—

A behozott főbb árúk értéke 1912-ben millió koronákban: gyapjú 1.7, drágakő 1.4, vasárúk 0.88, táblaüveg 0.57 stb. A kivitt árúk: fűrészelt európai műfa 1.38, selyem és selyemfonál 0.2, len és lenkóc 0.2, nyers dohány 0.17, kender és kenderkóc 0.14, ásványvíz 0.14, gabona 0.71, stb. A szerződéses vámterület 1912. évi behozatala Belgiumból 56.45 millió korona, kivitele 26.18 millió korona volt.

Német-
birodalom.

2. Németbirodalom: kereskedelmi és vámszerződés, kötöttük 1891. évi december hó 6-án (1892. III. t.-c.); az ehhez tartozó pótszerződést két oldalú kötött tételekkel és vámleszállításokkal 1905. évi január hó 25-én kötöttük; életbelépett rendeleti úton ugyanezen év március hó 1-én; törvénybe iktatta az 1908. XX t.-c. A szerződés szövegében leglényegesebb újítás a választott bíróságra vonatkozó megállapodás, amely eddig nem volt meg. Erre vonatkozólag a pótszerződés 2. cikke kimondja, hogy jövőben a szerződő felek között a szerződéses tarifákban és az ezekre vonatkozó póthatározmányokban foglaltaknak, valamint a legnagyobb kedvezmény záradékának értelmezése vagy alkalmazása körül felmerülő nézeteltérések és vitás kérdések, nem mint eddig, kizárólag diplomáciai úton, hanem a felek

bármelyikének kívánságára választott bíróságok döntése által fognak elintéztetni. Megadja azonban a lehetőséget arra nézve is, hogy a választott bírósági döntés egyéb felmerülő nézeteltérésekre is ki legyen terjeszthető. A tarifa tételei megfelelően a magasabb tételű új autonóm vámtarifáknak, általánosságban emelkedtek; az arány azonban alig változott. A búza és tönköly 5.50 márkás és a rozs 5 márkás minimális vámját velünk szemben biztosította. A sörárpa német beviteli vámját a tarifa 4 márkában, a másféle (takarmány) árpa vámját pedig 2 márkában állapította meg.*) A német kormány kötelezettséget vállalt arra nézve, hogy árpának vagy árpa-malátának Németországból való kivitelénél kiviteli jegyeket csak olyképen fog kiadni, hogy ezek vámértékének megállapításánál a legalacsonyabb vámot fogják alapul venni ama vámok közül, amelyek az árpa egyes neveire vagy felhasználási céljaira mindenkor fennállanak. Miután az 1891-i szerződés értelmében a két márkás árpavámnak megfelelőleg a beviteli jegyek vámértékének megállapításánál ugyancsak a két márka vám véteztet alapul, tartani lehetett attól, hogy a sörárpavámnak négy márkára történt felemelése következtében a beviteli jegyek vámértéke, az előbbi eljárásnak megfelelőleg, ugyancsak négy márkában fog megállapíthatni. Amilyen hasznára vált volna ez a német malátaiiparnak, annyira nagy kárára a mienknek, mert tetemesen erősítette volna a német ipar exportversenyképességét olyan piacokon, amelyeken velünk konkurál. Ezenkívül azzal a veszedelemmel is járt volna, hogy mivel Németország újabban nagy súlyt vet sörárpa termelése fokozására, lehetőség nyílott volna arra is, hogy Németország hozzánk szállítson sörárpát. Ezt akarta megakadályozni a pótszerződésnek most idézett rendelkezése, úgy hogy a beviteli jegyek vámértéke nemcsak nem emeltetett, hanem ennek a rendelkezésnek, valamint annak következtében, hogy a német-orosz szerződésben a takarmányárpa váma 1.30 márkára szállít-

*) Az orosz-német kereskedelmi szerződésben akkor már 1.30 márkában volt megállapítva a takarmányárpa váma.

tatott le, amelyet a legtöbb kedvezmény jogán mi is igénybevehetünk, jelentékenyen mérsékeltetett is. Az orosz árpának a mienkkel egyenlő feltételek között való beengedése azonban a mi pozíciónk gyöngítését vonta maga után, mert a vámkezelésnél még a sörárának is beváló orosz árpát takarmány-árpaként 1:30 márkával vámolják, holott a mienket mindig 4 márkával. Ez régebben 25 millió koronát kitevő árpakivitelünket 3—4 millióra szállította le.

Állategészségügyi egyezmény.

A szerződéssel egyidejűleg új rendelkezéseket tartalmazó állategészségügyi egyezményt is kötöttünk. A régi egyezmény ugyanis — az újnak indokolása szerint — nem tudta eléggé biztosítani és állandósítani Németországba állatkivitelünket, úgy hogy pl. 1894. óta juhot és 1895. óta sertést Magyarországról bevinni állandóan tilos volt, szarvasmarhát pedig csakis levágásra és kizárólag az e célra kijelölt vágóhidakra. Az új egyezménnyel tehát az céloztatott, hogy állatkivitelünk állandósága lehetőleg biztosíttassék. Főbb megállapodásai a következők: az egyezmény kiterjed az élőbaromfira is; a belépő állomásokról kölcsönösen névjegyzék állíttatik ki, amelyen csak egyetértőleg lehet változtatni; a marhalevél kiállítását nem akadályozza az a körülmény, ha a lépfene, sercegő üszög, sertésorbánc vagy veszettség valamely szomszédos községben szörványosan fellépett; beviteli tilalom vagy korlátozás alkalmazható ugyan nemcsak betegség behurcolása esetén, hanem betegség fenyegető módon való fennállása okából is, azonban a tilalom a kevésbbé könnyen áterjedő és a baromfibetegségek behurcolása esetén csakis a származási terület ellen, a betegség fenyegető módon való fennállása esetén pedig csak a fertőzött terület ellen alkalmazható; a tilalom alá helyezhető származási és fertőzött területek valamint a tilalmak és korlátozások időbeli határa pontosan meg van állapítva; levágásra szánt szarvasmarhák és juhek csak a kijelölt vágóhidakra vihetők; a kevésbbé könnyen áterjedő betegségek okából ezt a bevittelt egyáltalában nem lehet tilalmazni, más betegségek esetén az

egyezményben részletesen körülírt módon, területekre és időre; a vágó-sertés bevitel Magyarországból és Ausztriából összesen 80.000 darabban kontingentálva lett; ez a bevitel csak a bajor és szász határon kijelölt vágóhidakra történhetik, az általános feltételek mellett, 30 napon át állatorvosi felügyelet alatt való együttartás után és ha azon elsőfokú közigazgatási terület, amelyen ez a megfigyelés történt sertésvésztlől és a ragadós száj- és körömfájástól mentes; sertés orbánc címén a bevitel nem tilalmazható. Mind a kereskedelmi szerződés, mind az állategészségügyi egyezmény 1917. december 31-ig érvényes, azon túl egy évig a felmondás után.

Németországgal való áruforgalmunkra nézve a következő adatok nyújtanak némi felvilágosítást:

Az alábbi táblázat a behozatalon, kivitelén és összforgalmon kívül ezeknek Magyarország egész behozatalában, kivitelében és összforgalmában való $\frac{0}{100}$ -os részesedését is feltünteti:

		behozatal	kivitel	összforgalom	beh. (—) kiv. (+) többlet
		e z e r k o r o n á k b a n			
1908-ban	{ abs. számokban	123.715	125.009	248.724	+ 1.294
	{ $\frac{0}{100}$ -ban	7.93	7.89	7.91	—
1909-ben	{ abs. számokban	142.484	122.675	265.159	— 19.809
	{ $\frac{0}{100}$ -ban	7.88	7.22	7.56	—
1910-ben	{ abs. számokban	155.184	126.180	281.364	— 29.004
	{ $\frac{0}{100}$ -ban	8.38	7.35	7.88	—
1911-ben	{ abs. számokban	187.790	127.466	315.256	— 60.324
	{ $\frac{0}{100}$ -ban	9.02	6.96	8.06	—
1912-ben	{ abs. számokban	208.086	141.260	349.346	— 66.826
	{ $\frac{0}{100}$ -ban	9.41	7.20	8.37	—

Kereskedelmi mérlegünk tehát Németországgal szemben folyton növekedő passzivitást mutat, aminek főleg a behozatal rohamos emelkedése az oka, amely az utóbbi öt év alatt csaknem megkétszereződött. Az összforgalom $\frac{0}{100}$ -ának az emelkedése azt mutatja, hogy Németországgal való gazdasági kapcsolatunk mindinkább erősödik.

Néhány fontosabb áru behozatalának és kivitelének a fejlődését, valamint az egész német behozatalhoz és odairányuló kivitelhez való százalékos arányát a következő számok tüntetik fel:

Behozatal

millió koronákban

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben	1912-ben o/o-ban
1. Készén	27.1	27.4	22.9	31.7	38.9	18.7
2. Gépek és készülékek	14.4	15.5	21.7	26.6	34.6	16.6
3. Vasárúk	6.6	7.1	7.8	8.6	10.0	4.8
4. Nyers fémek	3.8	4.5	6.2	6.9	9.9	4.8
5. Kikészített bőrök	5.2	6.9	7.9	9.1	9.1	4.4
6. Könyv, hírlap, stb.	2.9	3.4	3.5	4.0	4.8	2.3
7. Bőráruk	0.6	0.9	1.3	2.0	4.5	2.1
8. Fémárúk	1.9	2.9	3.3	4.6	4.4	2.1
9. Műszerek	3.7	4.4	4.8	4.9	3.8	1.8
10. Kikészített prémbőrök	3.4	4.7	4.9	5.0	3.7	1.8

Kivitel

millió koronákban: 1912-ben

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben	o/o-ban
1. Szarvasmarha	15.4	12.6	16.5	11.0	15.9	11.3
2. Nyers cukor	—	—	0.1	6.1	15.4	10.9
3. Tojás	15.3	15.2	13.7	15.4	12.6	8.9
4. Gabona	9.5	9.9	6.1	3.8	8.8	6.2
5. Nyersbőrök	4.9	7.9	7.2	6.5	8.4	5.9
6. Szárnyas	8.7	8.9	9.1	7.6	8.2	8.8
7. Toll	6.1	6.4	6.1	6.1	7.1	5.0
8. Európai műfa fűrészelve	5.9	5.8	6.2	6.5	6.1	4.3
9. Európai műfa nyers	2.8	2.6	3.0	3.8	5.9	4.2
10. Kender- és kenderkóc	2.6	2.4	3.9	4.4	3.8	2.7

A szerződéses vámterület forgalma is jelentékeny emelkedést mutat Németországgal; 1908-ban a behozatal 993 millió, 1912-ben pedig 1.405 millió korona volt; a kivitel 958 millió koronáról 1.114 millióra emelkedett ugyanezen idő alatt. A németországi behozatal a szerződéses vámterület egész behozatalának 38.5, az oda irányuló kivitel pedig az egésznek 40.8%-át teszi. A szerződéses vámterület kereskedelmi mérlege Németországgal szemben erősen passzív, 1908-ban még csak 35 millió koronával, 1912-ben már 291 millióval.

Olaszország. 3. Olaszország: kereskedelmi és hajózási szerződés, kétoldalú kötött tételekkel és vámtételleszállításokkal; kötöttük 1906. február 11-én, rendeleti úton élet-

belépett ugyanezen év március hó 1-én; törvénybe iktatta az 1908. XXIII. t.-c. A szerződésben fontos újítás a választott bírósági klauzula és a kölcsönös munkásvédelemre vonatkozó megállapodás. A tarifa egyik leglényegesebb újítása az u. n. *borvámklauzula* (az olasz borok számára engedélyezett feltételes vámkedvezmény) eltörlése, úgy hogy bortermelésünk most már a 60 koronás vámvédelemben csorbíthatatlanul részesül; ennek ellenében a déli gyümölcsök vámjait mérsékelni, részben megszüntetni kellett; bizonyos cikkek olasz vámjára felfelé megkötöttet, nehogy revideálni tervezett vámtarifájában velünk szemben feljebb emelje. Az ezt megelőző szerződést a monarchia mondotta fel, mert az ahhoz tartozó zárójegyzőkönyvbe foglalt borvámklauzula szerint a hordóborokra megállapított vámkedvezmény a magyar bortermelésre nagyon káros volt. Fel kellett mondanivaló szerződést azért is, mert Franciaország a legtöbb kedvezmény jogán magának is követelte az olasz boroknak általunk nyújtott kedvezményt, amit ha megkap, a magyar bortermelésre nézve végzetes csapást jelentett volna. Mivel azonban Olaszországnak a vámterületre való behozatala reá nézve igen nagy jelentőségű volt, a borbehozatali kedvezményről való lemondásáért más oldalról igyekezett kárpótlást nyerni, amit többé-kevésbé meg is kapott. Így számára újból biztosított a tengeri halászatra nézve a korábbi szerződésekben megállapított kedvezmény; a tárgyaló kormány beleegyezett abba, hogy néhány kiviteli cikünkre nézve a régi állapotnál rosszabb következzen be, így pl. a nagyobb méretű lovakra — a régi vámentesség helyett — 25 lírás vám vettettet ki; ezenkívül több kedvezményt nyújt a szerződés Olaszország kivitele számára, így pl. fenntartja a citrom és narancs vámentességét, a száraz mandulára, szentjánoskenyérre, és a postacsomagban behozott friss csemegezőlőre vámentességet engedélyez, a fügére, olajgyórára, rizsre, dióra, mogyoróra, stb. vámkedvezményt nyújt; továbbá bizonyos árúkra úgy adja a kedvezményes vámelbánást, hogy azt csak Olaszország veheti

igénybe (pl. velencei szalmakalap, talpbőr, fedélcserép és cserépedényre nyújtott kedvezmény), amelyről munkánk egyik előbbi fejezetében már szóltunk. Tarifa-
lekötést a motoros kerékpárok, zománczott pléből készült asztali és konyhaedények, réz-, sárgaréz- és bronzdrótok, csavarok és csavarszegek, sokcsövű kazánok, villamos lámpák, vasúti kocsik, az elektrotechnikai célokra készült szerek és a keményítőliszt vámjánál sikerült elérnünk. A szerződéssel egyidejűleg állategészségügyi egyezmény is kötött. (1908. XXIV.) Ennek főbb rendelkezései a következők: nem „állatok”-ról intézkedik általában, hanem külön megnevezett állatfajokról; a baromfira azonban az új egyezmény sem terjed ki; a forgalom állati nyers terményekkel és vészterjesztő tárgyakkal is belépő állomásokra korlátozható; származási bizonyítvány kényszer; vasúti vagy hajón való szállítás esetén a berakást megelőző állatorvosi vizsgálat; keleti marhavész esetén feltétlen tilalom; általában a beviteli tilalom vagy korlátozás egyaránt alkalmazható betegség behurcolása vagy fenyegető módon való fennállása okából; az egyezmény csak a szerződő államok területeiről származó állatokra és termékekre vonatkozik.

Áruforgalom
Olaszország-
gal.

Olaszországgal való forgalmunkról és ennek egész forgalmunkhoz való $\%$ -os arányáról a következő táblázatba foglalt adatok tájékoztatnak:

		behozatal	kivitel	Összforg.	kiv. többlet
		ezer koronákban			
1908-ban	abs. számokban	17.233	47.762	64.995	30.529
	$\%$ -ban	1.11	3.02	2.07	—
1909-ben	abs. számokban	17.809	50.822	68.631	33.013
	$\%$ -ban	0.99	2.99	1.96	—
1910-ben	abs. számokban	18.926	46.881	65.807	27.955
	$\%$ -ban	1.02	2.73	1.94	—
1911-ben	abs. számokban	23.293	44.934	68.227	21.641
	$\%$ -ban	1.12	2.45	1.74	—
1912-ben	abs. számokban	27.442	44.657	72.099	17.215
	$\%$ -ban	1.24	2.28	1.73	—

Ezek a számok az olasz behozatal emelkedését, Olaszországba irányuló kivitelünk csökkenését mutatják.

Az utolsó öt évben a kereskedelmi mérleg a mi javunkra aktivumot mutat ugyan, de a kiviteli többlet csaknem a felére hanyatlott. Egyébként az egész olasz-magyar forgalom nem nagy, Magyarország egész külkereskedelmi forgalmához arányítva pedig állandóan csökken; míg öt évvel ezelőtt 2.07 $\%$ -át tette, addig most csak 1.73 $\%$ -át.

Néhány legfontosabb áru értéke a következő:

Behozatal

millió koronákban: 1912-ben

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben	$\%$ -ban
1. Narancs	2.56	2.20	2.72	3.66	4.08	14.9
2. Gesztenye, ehető	1.07	1.14	1.47	1.68	2.12	7.7
3. Diszítésre való lemet-szett virág, frissen	1.21	1.39	1.35	1.63	1.84	6.7
4. Kender és kenderkóc	0.95	1.20	1.24	1.17	1.65	6.0
5. Lóhere- és lucernamag	0.09	0.23	0.50	1.17	1.38	5.06
6. Rizs, hántolt	0.91	0.65	0.57	1.03	1.37	5.01
7. Friss gyümölcs	0.75	1.30	1.65	1.17	1.30	4.7
8. Citrom	0.63	0.76	0.83	1.11	1.30	4.7
9. Kén	1.00	1.33	1.03	1.22	1.29	4.7
10. Friss főzelék	0.61	0.64	0.54	0.73	0.98	3.5

Kivitel

millió koronákban: 1912-ben

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben	$\%$ -ban
1. Európai műfa, fűrészelve	8.43	11.11	12.45	12.00	11.99	26.8
2. Ló	7.78	10.83	9.11	9.41	6.49	14.5
3. Bab, száraz	1.66	1.79	1.27	1.78	2.97	6.6
4. Gépek és készülékek	2.03	1.94	1.96	3.97	2.72	6.1
5. Faszén	1.34	1.65	2.41	2.43	2.23	4.9
6. Európai műfa, bárdolva	2.54	1.57	1.71	2.40	2.07	4.6
7. Technikai zsiradékok	1.39	1.57	1.49	1.10	1.94	4.3
8. Fogyasztási cukor	0.48	0.61	1.18	1.00	1.90	4.3
9. Selyem és selyemfonál	0.51	0.35	0.77	0.60	1.14	2.6
10. Maláta	0.54	0.57	0.63	0.72	0.94	2.1

A szerződéses vámterület forgalma Olaszországgal igen jelentékeny. 1908-ban a behozatal 118, a kivitel 228 millió korona, 1912-ben pedig a behozatal 162, a kivitel 239 millió korona volt. A kereskedelmi

mérleg aktív, de ez az aktivitás évről-évre csökken: míg öt évvel ezelőtt a különbözet 110 millió korona volt, addig 1912-ben már csak 78 millió. Ez pedig jó-részt a kivitel csökkenésének tulajdonítandó, amely a szerződéses vámterület egész kiviteléhez viszonyítva 10·10/0-ról 8·80/0-ra esett.

Mind a szerződés, mind az állategészségügyi egyezmény 1917. december 31-ig érvényes, azontúl 1 évig a felmondás után.

Svájc. 4. *Svájc*: kereskedelmi szerződés kétoldalú kötött tételekkel és vámleszállításokkal. Kötöttük 1906. március 9-én; életbelépett rendeleti úton ugyanezen év augusztus hó 1-én. Törvénybeiktatta az 1906. évi VII. törvény-cikk. A szerződés kiegészítő részét tevő tarifában Svájc beviteli vámjai a következő árúknál mérsékeltek: maláta, hordófa, cserháj, gyapjú, benzín, olajos magvak, ecetsav, ecetszesz, len és kender; a következő árúk vámja az új szerződésben magasabb, mint amek-kora a régiben volt: bor, szőlő, állatok, hús, kolbász-árú, fűrészeltfa, hajlított fabutor, papirosanyag, fapép; a következő árúknál pedig a status-quót fenn lehetett tartani: cukor, tojás, sör, nyers építő- és műfa, vaj, vad, árpa, zab, friss gyümölcs, gabona és hüvelyes stb. Svájc behozatala javára pedig az addigi vámjaink a következő árúknál mérsékeltek: órák, pamutfonalak a félselyemszövéshez, kötszövött-árúk, egészségi krep-ből való alsóruhák, kalapfonatok, selyem szita-szövet stb.; a következő árúk autonóm-vámját mérsékeltek: pamutfonásra és cérnázásra való gépek, villamos készülékek, festékanyag-kivonatok, palalapok, Sbrinz-sajt, stb.; több árúra nézve fenntartott a status-quó, ellenben a következő svájci árúk behozatali vámja a régi szerző-déses vámnál magasabbra emeltetett: selyemszöve-tek, léghimzések és selyemhimzések, laposöltésű himzés-szövetek, vízi-turbinák, dynamógépek, az 50—90. sz. pamutfonalak, állatok. Az állategészségügyi ellenőrzési szolgálat új szabályozást nyert; az erre vonatkozó egyezményt az 1906. évi VIII. t. c. cikkelyezte be. Mind

a kereskedelmi szerződés, mind az állategészségügyi egyezmény 1917. december 31-ig érvényes, azontúl egy évig a felmondás után.

Svájccal való áruforgalmunkról a következő ada-tok tájékoztatnak: Árúforgal-munk.

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
	e z e r k o r o n á k b a n				
behozatal	5.412	7.770	9.012	10.341	10.937
kivitel	11.708	13.789	15.569	12.327	13.001
összforgalom	17.120	21.559	24.581	22.668	23.938
kiviteli többlet	6.296	6.019	6.557	1.986	2.064

Az összforgalom emelkedést mutat, ez azonban inkább a behozatal emelkedésének tulajdonítható, mert a kivitel különösen az utolsó két esztendőben erősen hanyatlott. Ennek megfelelően kiviteli többletünk is csökkent. A legfontosabb árúk értéke 1912-ben, millió koronákban a következő volt: a behozatalban: selyem-szövet 2·03, sajt, túró 1·9, zsebóra 1·24, pamuthimzés 1·05, gépek és készülékek 0·99, szarvasmarha 0·94, stb.; a kivitelben: európai műfa fűrészelve 2·82, tojás 2·12 fogyasztási cukor 1·38, maláta 0·95, bab, száraz 0·90, szárnyas 0·64, stb.

A szerződéses vámterület behozatala Svájcból 1912-ben 91 millió korona (az egész behozatalnak 2·60/0-a), kivitele 117 millió korona (az egész kivitel-nek 4·30/0-a) volt.

B) Keleten.

1. *Oroszország*: kereskedelmi és hajózási szerző-Oroszország-dés kétoldalú kötött tételekkel és vámleszállításokkal. Kötöttük 1906. február 15-én, életbelépett rendeleti úton ugyanezen év március hó 1-én; törvénybeiktattuk az 1908. XXI. t. c.-kel. A szerződés biztosítja általában az átvitel szabadságát, de azzal a korlátozással, ha az árúk az átvitelnek megnyitott kereskedelmi úton szállítat-nak, ami a Perzsiával való szárazföldi összeköttetés további korlátozását jelenti. Az utazók által kiváltani kötelezett külön igazolvány után járó díj korlátoztatott; a szerződés az izraelita utazókkal szemben az egyenlő

mérséklése; sikerült kedvezőbb elvámolást biztosítani a mezőgazdasági gépek, erdélyi parasztkalapok és a zsilvölgyi bányákból származó szén részére; a vámtételek megkötése is számos iparágunk kiviteli törekvéseit támogatja. Ezekkel szemben a Románia számára biztosított kedvezmények csaknem kizárólag a vágott állatok behozatalának megengedésében merülnek ki. Ez azonban csak igen szigorú állategészségügyi óvórendszabályok keretei között lehetséges, amelyeknek főbb pontjai a következők: Egyptás állatok és baromfi kivételével, élőállatok behozatala és átvitele elvileg ki van zárva; a keleti marhavésznek Romániában való fellépése, ha ezen betegségnek csak *egyetlen* szórványos esete fordulna is ott elő, a leölt állapotban való állatbehozatal is azonnal felfüggeszti; persze még inkább tilalmazható a húsbehozatal, ha Romániából netalán ragadós betegség hurcoltatott volna be, vagy ott ilyenek nagyobb mérvű fellépése volna észlelhető; hogy mikor tartható az állatbetegség veszélyes mérvűnek, kizárólag Magyarország egyoldalú mérlegelésének van fenntartva. Még az ilyen módon behozható hús mennyisége is kontingentálva van; ezt azonban Románia ezideig nem tudta kihasználni.

A levágott állapotban behozható évi húskontingensek mennyisége a következő:

Szarvasmarha az 1910. évben	12.000 drb.
" " 1911. "	15.000 "
" " 1912. "	20.000 "
" " 1913. "	22.000 "
" " 1914. "	25.000 "
" " 1915., 1916., 1917., években, évenként	35.000 "
Sertés az 1910. évben	60.000 "
" " 1911. "	70.000 "
" " 1912., 1913., 1914., évben	90.000 "
" " 1915., 1916., 1917., évben	120.000 "
Juh évenként legfeljebb	100.000 "

A szarvasmarhákat, sertéseket és juhokat a levágott állapotban való behozatal előtt Románia területén élő állapotban vámolják meg. A kontingentált húsmennyiség a vámterületen nem jöhet szabad forgalomba,

hanem a határállomásokról csak egyes, névszerint megnevezett nagyobb fogyasztási helyekre vihető.

Az utolsó öt esztendő árúforgalmát Romániával az alábbi összeállítás ismerteti:

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
e z e r k o r o n á k b a n					
behozatal	10.720	80.818	28.764	29.453	44.110
kivitel	23.295	19.511	21.025	28.310	33.666
összfor-galom	34.015	100.329	49.789	57.763	77.776
behozatali	} többlet	61.307	7.739	1.143	10.444
kiviteli		12.575	—	—	—

Romániával szemben tehát kereskedelmi forgalmunk mérlege az utolsó négy évben állandóan passzív volt. Különösen nagy volt a romániai behozatal 1909-ben, amikor az előző évnek több mint 7-szeresére emelkedett; ennek oka Magyarország igen kedvezőtlen termése volt, úgy hogy a 80 milliónyi román behozatalból 70 millióra rúgott a behozott gabona értéke. Összfor-galmunk különben, leszámítva azt az évet, amelyben a legnagyobb volt, állandóan emelkedik; kivitelünk növekedése azonban elmarad a behozatal emelkedése mögött. Az árúforgalomban szereplő főbb árúk értéke 1912-ben ez volt: a behozatalban: gabona (ebben az évben csaknem kizárólag tengeri) 26'3, európai nyers műfa 3'1, korpa 2'5, friss hús 1'9, repce 1'8, friss hal 1'7, gyapjú 1'3, nyers ásványolaj 1'01, olajpogácsa 0'5, lenmag 0'4, friss gyümölcs 0'3 millió korona; a kivitelben: gépek és készülékek 3'9, pamutfonalak 3'9, ló 3'7, vasárúk 1'8, fűrészelt európai műfa 1'8, fémárúk 1'4, jutaszövetek és zsákok 1'3, vizijárművek 1'3, gyapjúsövetek 1'2, pamutszövetek 0'9, nyers európai műfa 0'9, nyersbőrök 0'8, tűzifa 0'6 millió korona.

A szerződéses vámterület 1908. évi behozatala 31 millió (az egész behozatalnak 1'3⁰/₀-a), kivitele 93 millió (az egésznek 4'1⁰/₀-a) volt; 1912-ben pedig a behozatal 102 millió (2'9⁰/₀) a kivitel 134 millió (4'9⁰/₀) koronát tett ki.

Szerbia. 3. *Szerbia*: kereskedelmi szerződés kétoldalú kötött tételekkel és vámleszállításokkal. Kötöttük 1910. július 14-én, törvénybeiktatta az 1911. II. t.-c.; életbe lépett 1911. év január hó 24-én. Ezt megelőzőleg 1908. év március hó 14-én kötöttünk szerződést Szerbiával, amely ugyanazon év szeptember hó elsején lépett életbe. Ebben a legtöbb kedvezmény jogán megkaptuk mindazokat a kedvezményeket, amelyeket Szerbia röviddel azelőtt Németországnak, Olaszországnak, Franciaországnak, Angliának, Belgiumnak, Svájcnek és Törökországnak adott; ezenkívül számos árúnál külön kedvezményt is nyertünk. Ezzel szemben Szerbia élőállat-behozatalra és átvitelre nem kapott ugyan engedélyt, de biztosított számára évente 35.000 szarvasmarhának és 70.000 sertésnek vágott állapotban bizonyos fogyasztási helyekre való behozatala olyan állategészségügyi feltételek mellett, amelyek a szerződéshez fűzött indokolás szerint „még abban az esetben is, ha az élő szarvasmarha és sertés bebocsátása megengedtetett volna, elegendő védelmet nyújtottak volna állatállományunknak az állatbetegségek behurcolásától leendő megvédelmezésére”. A szerződést Szerbia törvényre emelte, nálunk azonban éppen Szerbiával szemben kialakult külpolitikai viszonyok miatt még bizottsági tárgyalás alá sem került. A magyar kormány a szerződés törvényjavaslatát 1909. márciusában visszavonta, úgy, hogy Szerbiával szerződésnélküli állapotba jutottunk (rövid idő alatt másodszor). Szerbiával szemben autonom vámtarifánk tételei jöttek alkalmazásba; Szerbia pedig vámtarifáját maximális és minimális vámtarifává alakította át, velünk szemben az előbbit, azokkal az államokkal szemben, amelyekkel szerződése volt, az utóbbit alkalmazta, amely az 1908-ban nekünk nyújtott kedvezményeket is magában foglalta. Időközben Szerbia mindkét tarifájának tételeit emelte, elsősorban ellenünk irányuló célzattal. Az új szerződés megkötése iránt a tárgyalások ugyan nemsokára újra megindultak, de mindkét félre nézve sokkal kedvezőtlenebb eredménnyel, mint amilyent az 1908. évi szerződés

jelentett. A szerződés a legtöbb kedvezmény alapján áll; a nekünk adott vámleszállítások azonban nem érik el az 1908. évi kedvezményeket; a Szerbiának adott állat-kontingens pedig csökkent. Ennek az oka, azonkívül, hogy Szerbiától sem kaptunk megfelelő engedményeket, az az osztrák és magyar kormány között még előbb létrejött u. n. *titkos egyezmény* is volt (amely azonban nyilvánosságra jutott), amely megállapította a szarvasmarhának és sertésnek ama maximális mennyiségét, amelynek vágott állapotban való behozatala valamennyi keleti államnak összesen engedélyezhető. E szerint — amint a román szerződés törvényjavaslatának indokolása is elismeri — a balkáni államoknak nyújtható szarvasmarha-kontingens ötvenezer, a sertés-kontingens pedig százezer, az utolsó három évre százhuszezer darabban állapítottatott volna meg. Mivel ennek nagyrésze már Romániának engedélyeztetett, Szerbia a szerződésben mindössze 15 ezer drb. szarvasmarha és 50 ezer drb. sertés húsának a behozatalára nyert engedélyt, csaknem kizárólag ugyanolyan szigorú feltételek mellett, mint Románia, amelyekre éppen ezért nem is terjeszkedünk ki. Csupán azt emeljük ki, hogy Szerbiával nem kötöttünk állategészségügyi egyezményt; az erre vonatkozó rendelkezéseket az a „Jegyzék” foglalja magában, amelyet a külügyminiszter a szerb kormány megbízottaihoz intézett az állatok és állati termékek állategészségügyi kezelése tárgyában, amit ezek tudomásul vettek. A szerződés egyéb rendelkezéseiből még kiemeljük, hogy a munkánk más helyén már említett két specialis szerb adónem, az obrt és a trosarina közül az előbbit, amely forgalmi adó jellegével bir és a külföldi árúk után a vámokkal együtt került beszedésre, a szerződés értelmében osztrák és magyar árúk után nem fogják szedni, (a német-szerb szerződésben szintén benne van); a trosarinára nézve pedig olyan megállapodás jött létre, amely szerint azon cikkek után, amelyeket Magyarországon és Ausztriában előállítanak, Szerbiában azonban nem, az állami vagy községi trosarina szedése kivételesen megengedtetik, de az illető trosarina-tételek

Titkos egyez-
mény az állatkonting-
nensről.

a szerződés tartamára meg vannak kötve, tehát nem emelhetők.

A szerződés 1917. december 31-ig érvényes, azon-
túl 1 évig a felmondás után. Konzuli egyezmény
1912. I. t.-c. Kölcsönös jogsegély-konvenció: 1912.
III. t. c.

Árúforgalom
Szerbiával.

Szerbiával való árúforgalmunk statisztikájában is
kifejezésre jut a fent említett szerződésen kívüli állapot-
nak mindkét ország kivitelére gyakorolt bénító hatása.
Ugyanis árúforgalmunk képe az utolsó öt évben ez:

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
e z e r k o r o n á b a n					
behozatal ...	9.149	21.263	7.921	23.494	20.955
kivitel ...	11.664	6.754	4.949	12.964	15.568
összforgalom ...	20.807	28.017	12.870	36.458	36.523
behozatali } többlet	—	14.509	2.972	10.530	5.387
kiviteli }	2.521	—	—	—	—

Látnivaló, hogy a szerződésnélküli állapot mind a
szerbiai behozatalban, mind az oda irányuló kivitelünk-
ben nyomot hagyott; a szerződés megkötése óta azon-
ban emelkedés tapasztalható. Az árúforgalomban sze-
replő legfontosabb árúk értéke 1912-ben ez volt, mil-
lió koronában: a behozatalban: friss hús 9·7 (1910-
ben egész évben semmi), gabona 3·1, szárnyas 2·2,
korpa 0·98, nyers bőrök 0·96, nyers kénkovand 0·7,
elkészített gyümölcs 0·3, gabonaliszt 0·3, stb.; a kivitel-
ben: töltény (töltve) 1·8, gyapjú 1·4, pamutfonál 1·13,
gépek és készülékek 0·9, ló 0·88, kikészített bőrök 0·7,
bőrárúk 0·6, vasárúk 0·59, európai műfa fűrészelve 0·48,
nyers cukor 0·4, fogyasztási cukor 0·3, nyersbőrök
0·3 stb.

A szerződéses vámterület behozatala Szerbiából
1908-ban 15·4 millió, 1912-ben 40·7 millió korona volt;
a kivitel alakulásában szintén visszatükröződik a szer-
ződésnélküli állapot, mert 1908-ban 26·2 millió korona
volt, a következő évben 19·3 millióra, azután 17·3
millióra esett; 1911-ben már felemelkedett 37·3 mil-
lióra, a következő évben pedig 43 millióra.

2. Lejáratidőhöz nem kötött, egyoldalú tarifaleköté- seket tartalmazó, legtöbb kedvezményes szerződések.

1. Franciaország: Kereskedelmi egyezmény: 1884. Francia-
orszá-
évi február 18-án (1884. évi VI. t. c.) Kölcsönösen a
legnagyobb kedvezményt biztosítja s tarifális megállá-
podást csak annyiban tartalmaz, hogy mi a pezső
vámját leszállítottuk 100 kg.-ként 50 forintról 40 forintra.
Hat hónapra felmondható.

Franciaországgal való árúforgalmunkról a követ-
kező adatok nyújtanak felvilágosítást:

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
e z e r k o r o n á b a n					
behozatal ...	15.203	18.636	23.596	24.859	26.159
kivitel ...	20.130	17.459	21.089	22.222	22.560
összforgalom ...	35.333	36.095	44.685	47.081	48.719
behozatali } többlet	—	1.177	2.507	2.637	3.599
kiviteli }	4.927	—	—	—	—

Az összforgalom állandó emelkedést mutat; ez
azonban inkább a behozatal növekedésének tulajdoní-
tandó, mert a kivitel stagnál; ennek megfelelően a
behozatali többlet is emelkedő irányú. A főbb árúk
1912. évi értéke millió koronában a következő: a
behozatalban: drágakő, igazgyöngy 6·6 (az egész fran-
ciaországi behozatalnak 25%-a), gyapjú 2·4, selyem-
szövet 1·4, pezsőbor 1·3, automobil 0·9, raffia-háncs
0·9, celluloid-árú 0·7, illatszerek 0·6 stb.; a kivitelben:
európai műfa, fűrészelve 3·8, nyers cukor 2·8, nyers
selyem 2·7, nyers dohány 1·9, európai műfa bárdolva
1·7, torpedó 1·5, száraz bab 1·2, tojás 1·03, ásványvíz
0·6, stb.

A szerződéses vámterület franciaországi behoza-
tala 1908-ban 82 millió, 1912-ben 120 millió korona
volt; kivitele ugyanazon években 65 és 84 millió ko-
ronára rugott.

2. China: Barátsági, kereskedelmi és hajózási China.
szerződés: 1869. évi szeptember 2-án (1871. évi XXXV.
t. c.). Tíz évről tíz évre felülvizsgálható. A szerződés-

hez Vámjegyzék van csatolva; amelyben fel vannak sorolva azok az árúk (a megfelelő vámmal együtt) amelyek Chinába való bevitel és onnan való kivitel esetén vám alá esnek; e vámok meg vannak kötve, tehát velünk szemben csak újabb szerződésben módosíthatók. Ezenkívül a szerződéshez csatolt kereskedelmi határozatok, amelyek a vámjegyzékben nem foglalt árúkról is intézkednek, felsorolják a bevitelben és kihozatalban vámentes és tiltott árúkat.

Chinával áruforgalmunk jelentéktelen: 1912-ben a behozatal 1·6 millió korona volt (főleg sesam-, földi-dió stb. olajos-mag, lenmag, tea, repce stb.); a kivitel pedig mindössze 600 ezer korona (pléhárúk, torpedó, papiros, szappan, fabútor, stb.)

A szerződéses vámterület behozatala Chinából 1908-ban 9·8 millió, 1912-ben 19·1 millió, kivitele ugyanezen években 2·9 és 3·5 millió korona volt.

Egyiptom.

3. *Egyiptom*: Kereskedelmi és hajózási egyezmény: 1890. évi augusztus 16-án (1890. évi XLI. t. c.). Érvényes 10 évre, azután felmondás után egy évig. Az egyoldalú tarifalekötés abban áll, hogy a szerződés VI. cikke felsorolja azokat az árúkat, amelyek után Egyiptomba való bevitelük alkalmával az érték után 10⁰/₀-ot meg nem haladható vámot fognak szedni. Ilyenek pl. gépek és szerszámok, közönséges késműves árúk, fonalak és fonadékok, szövetek, kőszén, cipész- és egyéb bőrárúk, finomított cukor, ásványvíz, pezsgő, papiros, műasztalosfa, porcellán árú, gyújtó, fehérnemű stb.

Az áruforgalomról tájékoztatnak a következő adatok:

	1906-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
	e z e r k o r o n á b a n				
behozatal ...	2.229	3.710	4.896	4.451	5.793
kivitel ...	4.400	4.255	6.658	4.825	6.953
összforgalom ...	6.629	7.965	11.554	9.276	12.746
kiviteli többlet ...	2.171	545	1.762	374	1.160

A behozott árúk között 1912-ben első helyen a nyerspamut áll 3·3 millió koronával, azután jön: szivarka 1·1, hántolatlan rizs 0·88 millió koronával; kivi-

telünkben első helyen szerepel a fogyasztási cukor 4·3, azután következik a fűrészelt európai mûfa 0·8., vasárúk 0·46, fabútor 0·27, kábel 0·2 millió koronával.

A szerződéses vámterület behozatala Egyiptomból 1908-ban 34·5 millió, 1912-ben 36·4 millió, kivitele ugyanezen években 33·6 és 31·9 millió korona volt.

4. *Korea*: Japán által 1910-ben történt annekszió Korea. következtében a szerződés hatályát veszítette.

5. *Siam*: Kereskedelmi szerződés: 1869. május Siam. 17-én. (1871. évi XXVIII. t. c.) A szeszes folyadékokkal való kereskedés tárgyában 1885. évi január 17-én kötött egyezmény (1886: X. t. c.)

Áruforgalmunk mindét országgal egészen jelentéktelen.

3. Pusztá legtöbb kedvezményes szerződések.

A) Egy évi felmondással:

1. *Dánia*: Kereskedelmi és hajózási szerződés: Dánia. 1887. március 14-én (1887. évi XXXVI. t. c.)

Áruforgalmunk Dániával jelentéktelen; 1912-ben behozatalunk mindössze 1·4 millió korona volt (amelyből 1·1 millió zsiradék, főleg vaj), kivitelünk pedig csupán 447 ezer koronára rugott, amelynek harmadrészét gyümölcs és főzelék tette.

A szerződéses vámterület behozatala Dániából 1912-ben 12·7 millió korona, kivitele pedig 8·8 millió korona volt.

2. *Északamerikai Egyesült Államok*: Kereskedelmi és hajózási szerződés: 1829. évi augusztus 27-én a reciprocitás elve alapján; 1892. évi május 25-én kelt rendelet autonom módon biztosítja a legtöbb kedvezményt.

Az Északamerikai Egyesült Államokkal jelentékeny mértékben növekedő áruforgalmat bonyolítunk le.

Északamerikai Egyes. Államok.

	1908-ben	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
ezer koronákban:					
behozatal	27.804	30.156	30.167	40.339	53.992
kivitel	13.259	16.269	13.243	14.222	16.658
őszforgalom	41.063	46.425	43.410	54.561	70.650
behozatali többlet	14.545	13.887	16.924	26.117	37.334

A behozatal ez öt év alatt csaknem kétszeresére emelkedett; a kivitel is némi növekedést mutat, de korántsem olyan arányút, mint a behozatal, úgy hogy a behozatali többlet ugyanezen idő alatt a kétszeresénél is magasabbra nőtt. 1912-ben az áruforgalomban legnagyobb értékkel a következő árúk szerepelnek: a behozatalban: nyers pamut 19'5, nyers fémek (főleg vörösréz) 12'2, gépek és készülékek 7'5, foszfát föld 2'3, ásvány kenőolaj 2'2, bőrárúk (cipők) 2'1, kéveköttő 1'2, nyersvas 0'8 millió koronával; a kivitelben: szárazbab 3'6, égetett magnésit 3'4, nyers bőrök 2'5, nyers cukor 1'3, ásványvíz 0'7, hántolt rizs 0'48, égetett szeszes folyadék 0'4 millió koronával.

A szerződéses vámterület behozatala az Észak-amerikai Egyesült Államokból 1908-ban 222 millió korona (a szerződéses vámterület egész behozatalának 9'2⁰/₀-a), kivitele 58 millió (2'6⁰/₀) volt; 1912-ben a behozatal 348 milliót (9'8⁰/₀-ot), a kivitel 64 milliót (2'3⁰/₀-ot) tett ki.

Ethiopia. 3. *Ethiopia*: Kereskedelmi szerződés: 1905. évi március 21-én (1910. évi X. t. c.)

Görögország. 4. *Görögország*: Kereskedelmi egyezmény: 1887. évi április 11-én (1887. évi XXXVII. t. c.) Hazánk és Görögország között nem nagy az áruforgalom, de fokozatos emelkedést mutat. 1912. évi behozatalunk 1'2 millió koronát tett ki; a fontosabb behozatali cikkek a szuperfoszfát, nyers dohány, szárított füge, gyanta stb.; legfontosabb görög eredetű cikkünk az aprószőlő, csak hogy ennek nagy részét osztrák közvetítés útján kapjuk és a statisztikában is mint osztrák

eredetű árú szerepel. Kiviteli cikkeink között a legfontosabbak: ló, európai műfa, fogyasztási cukor, papiros, gabonaliszt stb.

A szerződéses vámterület behozatala Görögországból 1912-ben 22 millió korona, kivitele 23 millió korona volt.

5. *Japán*: A legutóbbi időkig érvényes kereskedelmi és hajózási szerződést: 1897. évi december 5-én kötöttük. (1898. évi XXXII. t.-c.) A szerződés V. cikke, amely különösen a legnagyobb kedvezményt állapítja meg, részünkről bármely időpontban felmondható volt akkép, hogy a felmondás után 12 hónappal hatályát veszti. A szerződés többi határozatai pedig 1911. évi augusztus 4-ig voltak érvényben, azon túl a felmondást követő 12 hónappal szüntek volna meg. Az 1912. évi XL. t. c. azonban felhatalmazta a kormányt, hogy Japánnal (és *Portugáliával*) való kereskedelmi és forgalmi viszonyaink szabályozása céljából ideiglenes megállapodásokat létesíthessen, a szükséghez képest átmeneti rendelkezéseket tehessen, illetőleg az ideiglenes megállapodásokat rendeleti úton életbeléptesse. E felhatalmazás hatálya az új szerződés kötéséig, legkésőbb 1917. év végéig terjed. Közben Japánnal megkötöttük az új szerződést (1913: XIX. t. c.), amely szintén e legtöbb kedvezmény alapján áll; 1917. év december hó 31-ig érvényes. *Portugáliával* azonban még eddig nem kötöttünk szerződést.

Mind két országgal áruforgalmunk jelentéktelen. Japánból főleg nyers vörös réz, fatalcákat, nippeket, finom fémárúkat, fabútort, porcellánárút stb. hozunk be, 1912-ben mindössze 660 ezer korona értékben; kivitelünkben főleg torpedó, nyerscukor és papiros anyag szerepel, egész kivitelünk 1'9 millió koronára rugott. — *Portugáliai* behozatalunk csupán 134 ezer koronát tett ki (parafadugó, ananász), kivitelünk azonban már jelentékenyebb: 6'6 millió korona, amelynek 80⁰/₀-a fogyasztási cukor; ezenkívül műfát és babot vittünk oda.

A szerződéses vámterület behozatala Japánból 1912-ben 8·3 millió, kivitele 11·5 millió korona, Portugáliából pedig behozatala 1·07 millió, kivitele 8·2 millió korona volt.

Liberia. 6. *Liberia*: Barátsági, kereskedelmi és hajózási szerződés, kötött 1866. év szeptember 1-én. Érvényes 10 évig, azután felmondás után 1 évig.

Montenegró. 7. *Montenegró*: Kereskedelmi és hajózási szerződés: 1911. év január 24-én. (1912. évi IX. t. c.) Érvényes 1917. év végéig. Különbözik tehát a többi e csoportban felsorolt szerződésektől annyiban, hogy mint fentebb a Japánnal kötött szerződés, határozott lejáratú idővel bír. A legtöbb kedvezmény jogának biztosításán kívül legfontosabb rendelkezése az, hogy a cattarói kerületbe – annak könnyebb élelmezése végett – élőállatbevitelt enged meg. Erre vonatkozó rendelkezése szerint a cattarói kerület községeiben való elfogyasztásra évenként teljesen vámmentesen vihető be 6000 drb. egyenként 300 kg-nál nem nehezebb szarvasmarha, 2000 drb. juh, kecske, gödölye vagy bárány és 1000 métermázsa füstölt jühhús (kastrodina), annak az igazolása esetén, hogy ezek az állatok és állati termékek montenegrói származásúak.

1912. évi montenegrói behozatalunk csak 860 koronát tett ki; ezzel szemben oda vitt árúink értéke 976 ezer koronára rugott; ennek több mint felét gabona, hüvelyes, liszt és cukor teszi; ezenkívül papirost és papirosárút, pamutárút, konfekcionált árút stb. szállítunk jelentékenyebb mennyiségben.

A szerződéses vámterület 1912. évi behozatala 1·2 millió, kivitele 2·7 millió koronát tett ki.

Nagybritannia 8. *Nagybritannia és birtokai*: Kereskedelmi szerződés: 1876. évi december 5-én. (1876. évi XLIX. t. c.) Nyilatkozat a szerződés meghosszabbítása iránt: 1877. évi november 26-án. (1877. évi XXVIII. t. c.)

Angliával való áruforgalmunkról tájékozást nyújt a következő táblázat:

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
	e z e r k o r o n á b a n				
behozatal	27.884	30.985	32.300	42.406	43.977
kivitel	35.721	33.970	36.630	38.502	64.965
összforgalom	63.605	64.955	68.930	80.908	108.942
behozatali többlet	—	—	—	3.904	—
kiviteli többlet	7.837	2.985	4.330	—	20.988

Az összforgalmunk tehát öröndetes emelkedést mutat, amiben egyaránt része van a behozatal és a kivitel emelkedésének; az utóbbi különösen 1912-ben mutat nagy lendületet; egy évet leszámítva, állandóan kiviteli többletünk volt, amely szintén 1912-ben érte el legnagyobb magasságát. A behozatalban első helyet a gépek és készülékek foglalják el csaknem 7 millió koronával, azután jönnek a gyapjuszövetek 4·3, vízijárművek 3·8, kőszén 3·6, rézgalic 3·5, drágakő 1·9, nyers kaucsuk 1·7, bőrárúk 1·6, kikészített bőrök 1·5, vaspléhek és lemezek 1·5, nyers fémek 1·2, pamutfonalak 1·1 millió koronával; legfőbb kiviteli árunk a nyers cukor, amely 42 millió korona értékben az egész kivitel kétharmadát tette, azután következik a gabona, 2·3, a tojás 2·2, gabonaliszt 1·9, európai műfa 1·9, szárnyas 1·7, kefekötőárúk 1·6, tölgyfakivonat 1·4, papirosanyag 1·3, millió koronával.

A szerződéses vámterület behozatala Nagybritanniából 1908-ban 215 millió (az egész behozatal 9⁰/₀-a), kivitele 231 millió (10·2⁰/₀) korona volt; 1912-ben a behozatal 245 millió (6·9⁰/₀), a kivitel 257 millió (9·4⁰/₀) koronát tett ki.

A brit birtokok közül legnagyobb a forgalmunk Brit-birtokok. Brit-Indiával, ahonnan 1912-ben 48 millió korona értékű árút hoztunk be; ennek fele hántolatlan rizs volt; a kivitel csupán 11·7 millió koronát tett ki, amelynek 84 százaléka fogyasztási cukor. A szerződéses vámterület behozatala 199, kivitele 63 millió korona volt. — Brit-Északamerikából a behozatalunk mindössze 2·6 millió korona értékű árú, ennek nagy részét ásványok teszik;

kivitelünk jelentéktelen, főleg gyapjú és gabona. Ausztráliából kb. 1 millió korona értékű árút hoztunk be, amelynek $\frac{3}{4}$ része ásvány, kivitelünk 600 ezer korona, nagy része faárú. — A szerződéses vámterület behozatala 8 millió, kivitele 1·9 millió korona volt.

Németalföld. 9. Németalföld és gyarmatai: Kereskedelmi és hajózási szerződés: 1867. évi március 26-án. Pótegyezmény kötött 1888. évi december 12-én. (1889. évi XXXVII. t. c.)

Németalfölddel a forgalmunk nem nagy, de évről-évre emelkedik.

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
	e z e r k o r o n á b a n				
behozatal	2.703	4.071	3.994	4.088	5.114
kivitel	5.808	5.328	5.415	5.681	6.351
összforgalom	8.511	9.399	9.409	9.769	11.465
kiviteli többlet	3.105	1.257	1.421	1.593	1.237

A behozatalban főleg gyémánt, nyers lenmagolaj, hántolt rizs, kakaóvaj, kakaóbab stb., a kivitelben nyerscukor, nyers dohány, száraz-bab, stb. szerepel. A németalföldi birtokok közül főleg Holland-Indiával állunk kereskedelmi összeköttetésben: 5 és fél millió értékű behozatalunknak csaknem kétharmadrészét a dohány teszi; kivitelünk jelentéktelen. — A szerződéses vámterület behozatala Németalföldről 1912-ben 25·7 millió, kivitele 29·2 millió korona volt.

Perzsia. 10. Perzsia: Barátsági, kereskedelmi és hajózási szerződés: 1857. évi május 17-én. Csupán cukorkivitelünk méltó említésre: 1912-ben félmillió koronát képviselt.

Svédország
Norvégia. 11. Svédország és Norvégia: Kereskedelmi és hajózási szerződés: 1873. évi november 3-án. (1874. évi XII. t. c.) Nyilatkozat aláíratott 1892. évi április 25-én. (1893. évi XXV. t. c.) Keresk. utazók bánásmódja tekintetében Svédországgal külön szerződés. (1913: XVII. t. c.)

Egyik országgal sem nagy az áruforgalmunk. 1912-ben svédországi behozatalunk 1·3 millió korona volt (főbb cikkek: gépek, faárúk, állati termékek), kivitelünk pedig 400 ezer korona. A Norvégiából behozott árúk értéke 890 ezer korona volt (főleg elkészített hal, vegyészeti segédanyagok, zsiradékok), a kivitt árúk értéke 600 koronát tett ki, amelynek több mint fele járművekre esett. — A szerződéses vámterület svédországi behozatala 1912-ben 19·5 millió, kivitele 9 millió korona volt; ugyanezen évben a Norvégiából behozott árúk értéke 9·5 millió, az odavitt árúké pedig 3·6 millió korona volt.

B) Félévi felmondással

Spanyolország: Kereskedelmi egyezmény, kötött 1892. január 29-én. (1895. évi XXV. t. c.) Spanyolország.

Az 1912-ben behozott árúk értéke 3·8 millió koronát tett ki, az exportált árúké 1·9 milliót; az előbbiben a száraz paprika és parafa dugó, az utóbbiban az európai műfa foglalja el a legnagyobb helyet. — A szerződéses vámterület 1912. évi behozatala 14·9 millió, kivitele 7·6 millió koronát tett ki.

C) További intézkedésig

1. Törökországgal az 1890. évi XXVII., XLII., Törökország. és 1891. évi XLII. t. c. alapján vesszük igénybe a legtöbb kedvezmény jogát.

Az európai és ázsiai Törökországgal lebonyolított áruforgalmunk nagyságát, ezer koronákban, a következő táblázat mutatja:

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
	b e h o z a t a l:				
Európai Törökország	4.361	5.860	3.385	4.739	9.273
Ázsiai "	2.924	2.737	3.978	5.420	4.688
	k i v i t e l:				
Európai Törökország	10.519	13.672	24.095	15.439	19.481
Ázsiai "	4.255	6.123	11.624	5.461	8.508
	ö s s z f o r g a l o m:				
Európai Törökország	14.880	19.532	27.480	20.178	28.754
Ázsiai "	7.179	8.866	15.602	10.881	13.196

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
	k i v i t e l i t ö b b l e t				
Európai Törökország	6.158	7.812	20.710	10.700	10.208
Ázsiai „	1.331	3.392	7.646	41	3.820

Mind két országból való behozatalban az első helyet a nyers dohány foglalja el; kivitelünk legfőbb cikke pedig a fogyasztási cukor; az európai részbe 1912-ben még nagymennyiségű lovat, teherszállítókat és fűrészelt műfát szállítottunk. — A szerződéses vámterület behozatala 1912-ben az Európai Törökországból 42 millió, az Ázsiai Törökországból 31 millió, kivitele pedig 97, illetőleg 34 millió korona volt.

Bulgária. 2. Bulgáriával 1906. évi március hó 12. óta a kölcsönös legnagyobb kedvezmény alapján bonyolódik le kereskedelmi forgalmunk. Tarifaszerződés 1912-ben lett kötve, de még nincs becikkelyezve. Bulgáriával konzuli egyezmény: 1912. évi XXVII. t. c. Kölcsönös jogsegély-konvenció ugyanezen évi XXVIII. t. c.

Árúforgalmunk Bulgáriával főleg kivitelünk szempontjából jelentős.

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben
	e z e r k o r o n á b a n				
behozatal ...	1.536	5.550	2.954	3.489	7.650
kivitel ...	8.296	13.246	9.633	8.449	14.344
összsforgalom ...	9.832	18.796	12.587	11.938	21.994
kiviteli többlet ...	6.760	7.696	6.679	4.960	6.694

Behozatalunk főbb áruai a gabona, korpa, tojás, szárnyas stb; kivitelünké pedig a ló, gépek és készülékek, fogyasztási cukor, töltény, vasárúk, kikészített bőrök, gabonaliszt, cement, fémárúk stb. — A szerződéses vámterület behozatala 1912-ben 15·7 millió, kivitele 47·3 millió korona volt.

Mexikó. 3. Mexikó-val 1903. évi december hó 31-én legnagyobb kedvezményes viszony létesítettett egy évre a törvényhozás elé terjesztendő megállapodás jóváhagyásától számítva. Az árúforgalom jelentéktelen; 1912-ben a behozatal 344 ezer, a kivitel 572 ezer korona volt; az előbbinek nagy részét a gyarmatárúk, az utóbbinak

a gyűjtőszerek tették. — A szerződéses vámterület behozatala ebben az évben 2·5 millió, kivitele pedig 2·4 millió korona volt.

4. Egyéb szerződések.

1. Marokkó: meg nem határozott időre szóló, a Marokkó legtöbb kedvezményt nem biztosító, béke és kereskedelmi szerződés: 1830. évi március 19-én. — Az árúforgalom kis jelentőségű: leszámítva a csekély mennyiségű behozott gyapjút, mindössze félmillió korona értékű kivitelből áll; ennek nagyrészét cukor és fa teszi.

2. Liechtenstein fejedelemséggel vám- és adóegye-Liechtenstein. sület létesítése iránt 1863. december 23-án kötött szerződés, amely 1876. évi december 3-án kötött szerződés által megújított (1876. évi XLVIII. t. c.) és az 1888. évi november 27-én kötött pótegyezmény által módosított. (1889. évi XIX. t. c.)

Függelék.

Magyaror-
szág összes
árúforgalma

A most közölt árúforgalmi adatok összefoglalásával és olyan országok adatainak a hozzászámításával, amelyekkel szerződéses viszonyban nem állunk, amelyeket tehát az előbbi fejezet során nem ismertettünk, a következőkben néhány táblázatot állítunk össze, amelyek Magyarország egész árúforgalmának nagyságáról, fejlődéséről és belső természetéről tájékoztatnak.

Az utolsó öt esztendőben a behozatal, kivitel és összforgalom nagysága, továbbá a külkereskedelmi mérleg egyenlege, összehasonlítva az 1882., 1892. és 1902. évek adataival, a következő volt:

	behozatal	kivitel	összfor- galom	beh. (—) kiv. (+) többlet
millió koronában:				
1882-ben	875	893	1.768	+ 18
1892-ben	1.039	1.019	2.058	— 20
1902-ben	1.158	1.324	2.482	+ 166
1908-ban	1.560	1.584	3.144	+ 24
1909-ben	1.809	1.700	3.509	— 109
1910-ben	1.852	1.717	3.569	— 135
1911-ben	2.082	1.830	3.912	— 252
1912-ben	2.212	1.963	4.175	— 249
1913-ban (ideigl.)	2.029	1.877	3.906	— 152

A Magyarország külkereskedelmi forgalmában résztvevő árúkat nyers anyagokra, félgyártmányokra és gyártmányokra osztva, az 1908. és 1912. év árúforgalmát, millió koronákban a következő táblázat mutatja.

	behozatal	kivitel
	abs. számban	abs. számban
	1908-ban	1912-ben
nyersanyagok	306	510
nyersanyagok	19.50	23.05
félgyártmányok	832	988
félgyártmányok	52.54	50.34
gyártmányok	220	309
gyártmányok	14.13	14.06
gyártmányok	1.033	1.393
gyártmányok	66.28	62.96
gyártmányok	573	777
gyártmányok	36.20	39.60

Ha ugyanerre a két évre az árúkat aszerint csoportosítjuk, amint ezek a mező-, erdőgazdaság és halászat, továbbá a bányászat és kohászat vagy az ipar termékei,

a következő eredményre jutunk (a számok millió koronákat jelentenek):

	behozatal	kivitel
	abs. számban	abs. számban
	1908-ban	1912-ben
mezőgazdaság stb.	234	399
mezőgazdaság stb.	14.98	18.02
bányászat stb.	122	197
bányászat stb.	7.83	8.90
ipar	1.204	1.617
ipar	77.19	73.08
	706	887
	44.53	45.19

A Magyarország külkereskedelmi forgalmában szereplő 15 legfontosabb behozatali és kiviteli árúról, az 1912. évi értékük nagyságának és az egész behozatalhoz, illetőleg kivitelhez viszonyított %-os nagyságuknak sorrendjében, a következő kimutatás tájékoztat:

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben	1912-ben 1908-ban
Behozatal						
millió koronában						
1. Pamutszövetek	184	202	195	204	198	8.9
2. Gépek és készülékek	74	76	89	104	131	5.9
3. Gyapjuszövetek	110	135	146	135	125	5.7
4. Vasárúk	66	67	74	83	91	4.1
5. Kikészített bőrök	53	61	69	78	76	3.4
6. Kőszén	47	52	42	55	65	2.9
7. Felsőruha	37	42	48	53	56	2.5
8. Bőrárúk	34	35	38	44	54	2.4
9. Gabona	8	111	42	25	52	2.3
10. Nyersfémek	18	21	22	27	36	1.6
11. Selyemszövetek	24	29	30	30	34	1.5
12. Pamutfonalak	33	34	36	38	32	1.4
13. Fémárúk	17	19	21	26	28	1.3
14. Fehérnemű	19	23	27	29	28	1.3
15. Pamut, nyers	16	17	19	21	28	1.3

	1908-ban	1909-ben	1910-ben	1911-ben	1912-ben	1912-ben 1908-ban
Kivitel						
millió koronában						
1. Gabona	287	264	257	342	312	15.9
2. Gabonaliszt	233	266	221	261	273	13.9
3. Szarvasmarha	126	154	178	134	178	9.0

	1908-ban	1909-ben	1910-ban	1911-ben	1912-ben	1912-ben %o-ban
millió koronában						
4. Sertés --- ---	72	103	97	57	90	4.6
5. Bor, must --- ---	29	35	40	57	68	3.5
6. Nyerscukor --- ---	13	11	13	24	65	3.3
7. Európai műfa, fűrészelve	46	44	47	51	54	2.8
8. Fogyasztási cukor ---	44	34	51	32	44	2.3
9. Ételzsiradékok ---	36	39	36	28	38	1.9
10. Szárnyas --- ---	30	33	34	34	34	1.7
11. Ló --- ---	25	31	36	39	33	1.7
12. Tojás --- ---	36	37	36	37	33	1.7
13. Nyersbőrök --- ---	19	26	25	22	27	1.4
14. Kikészített bőrök ---	26	23	27	25	26	1.3
15. Pamutszövetek ---	24	24	25	25	23	1.2

A szerződéses vámterület áruforgalma.

Végül néhány számcsoporthoz állítunk össze, amelyekből némi tájékozás szerezhető a szerződéses vámterület külkereskedelmi forgalmáról.

Az utolsó öt esztendőben a behozatal, kivitel és összeforgalom nagysága, továbbá a külkereskedelmi mérleg egyenlege, összehasonlítva az 1883., 1892. és 1902. évek adataival, a következő volt:

	behozatal	kivitel	össz. forgalom	beh. (—) kiv. (+) többlet
millió koronában				
1883-ban --- ---	1.250	1.500	2.750	+ 250
1892-ben --- ---	1.245	1.445	2.690	+ 200
1902-ben --- ---	1.720	1.913	3.633	+ 193
1908-ban --- ---	2.398	2.255	4.653	— 143
1909-ben --- ---	2.746	2.319	5.065	— 427
1910-ben --- ---	2.853	2.418	5.271	— 435
1911-ben --- ---	3.192	2.404	5.596	— 788
1912-ben --- ---	3.556	2.734	6.290	— 822

A szerződéses vámterület külkereskedelmi forgalmában résztvevő árukat nyersanyagokra, félgyártmányokra és gyártmányokra osztva, az 1908. és 1912. év áruforgalmát, *millió koronában* a következő táblázat tünteti fel:

	behozatal	kivitel
	abs. számban %o-ban	abs. számban %o-ban
nyersanyagok 1908-ban	1.311	53.1
nyersanyagok 1912-ben	2.034	55.4

félgyártmányok 1908-ban	458	18.6	399	16.7
félgyártmányok 1912-ben	622	16.9	529	18.1
gyártmányok 1908-ban	699	28.3	1.133	47.4
gyártmányok 1912-ben	1.015	27.7	1.437	49.1

Ha ugyanerre a két évre az árukat aszerint csoportosítjuk, amint ezek a mező-, erdőgazdaság és halászat, továbbá a bányászat és kohászat vagy az ipar termékei, a szerződéses vámterület áruforgalma a következő képet nyeri (a számok millió koronákban):

	behozatal	kivitel
	abs. számban %o-ban	abs. számban %o-ban
mezőgazdaság stb. 1908-ban	1.061	43.0
mezőgazdaság stb. 1912-ben	1.705	46.5
bányászat stb. 1908-ban	404	16.4
bányászat stb. 1912-ben	582	15.8
ipar --- ---	1.002	40.6
ipar --- ---	1.384	37.7

A szerződéses vámterület külkereskedelmi forgalmában szereplő 15 legfontosabb behozatali és kiviteli árurol, az 1912. évi értékük nagyságának és az egész behozatalhoz, illetőleg kivitelhez viszonyított %o-os nagyságuknak sorrendjében, a következő táblázat nyújt felvilágosítást:

Behozatal a szerződéses vámterületre:

	1908-ban	1909-ben	1910-ban	1911-ben	1912-ben	1912-ben %o-ban
millió koronában						
1. Pamut --- ---	244	266	296	314	330	8.9
2. Készén --- ---	162	168	155	170	192	5.2
3. Gyapjú --- ---	132	170	160	146	162	4.4
4. Tengeri --- ---	11	15	8	30	106	2.9
5. Nyersbőr --- ---	65	65	81	109	102	2.8
6. Kávé --- ---	54	58	72	93	102	2.8
7. Olajos magvak ---	43	65	79	90	94	2.6
8. Vörös réz --- ---	50	45	47	52	83	2.3
9. Kikészített bőr ---	55	59	67	73	73	2.0
10. Selyem és selyemfonalak	56	59	63	62	66	1.8
11. Tojás --- ---	42	45	47	57	66	1.8
12. Pamutárú --- ---	42	51	57	56	61	1.6
13. Vasárú --- ---	39	42	44	50	61	1.6
14. Nyers dohány ---	46	47	51	55	59	1.6
15. Gyapjú fonál ---	42	54	68	53	58	1.6

Kivétel a szerződéses vámterületről:

	1908-ban	1909-ban	1910-ban	1911-ban	1912-ban	1912-ben 0/0-ban
	millió koronában					
1. Finomított cukor ...	180	201	217	184	197	6.7
2. Fűrészelt épület- és műfa	134	139	148	157	164	5.6
3. Tojás ...	111	108	106	112	144	4.9
4. Pamutárú ...	81	100	115	123	133	4.5
5. Konfekcionált árúk ...	83	87	93	98	102	3.5
6. Nyers épület- és műfa ...	77	68	74	86	92	3.1
7. Nyers bőr ...	62	85	74	72	89	3.0
8. Vasárú ...	54	54	63	73	85	2.9
9. Barnaszén ...	89	86	77	73	78	2.7
10. Ásványolaj, finomított ...	32	35	33	33	74	2.5
11. Gyapjú árú ...	64	64	68	71	70	2.4
12. Fémárú ...	48	54	66	63	66	2.3
13. Maláta ...	56	47	49	57	66	2.3
14. Nyers cukor ...	46	39	24	33	57	1.9
15. Komló ...	14	22	35	31	49	1.7

Tárgymutató.

	Oldal.		Oldal.
A.			
Adók ...	52	Állatvám ...	32
Adópolitika ...	18	Általános vámtarifa ...	51
Adórestitució ...	55	Árpavám Németországban ...	133
Adóvisszatérítés ...	55	Árúljastromok ...	49
Agrárvám ...	31	Ásványolajadó ...	109
Akciza ...	53	Áthonosított árú ...	46
Aktív fizetési mérleg ...	13	Átutalási eljárás ...	110
Aktív kereskedelmi mérleg ...	12	Átvitel ...	4
Aktív kikészítési eljárás ...	66	Átviteli eljárás ...	33
Alfabetikus tarifa ...	48	Átviteli kikészítési eljárás ...	67
Algir ...	76	Átviteli vám ...	27, 33
Anglia ...	6	Ázsió ...	11
Angol imperializmus ...	23	B.	
Annabergi csatlakozás ...	113	Balkán-államok ...	6
Annam ...	77	Bankjegy forgalom ...	126
Aranyárúk megjelölése ...	103	Behozatal ...	4
Arannyal fizetése a vámoknak ...	39	Behozatali jegyek ...	70
Aranypont ...	11	Behozatali vám ...	27
Ausztria-Magyarország árúfor-		Belgium ...	6, 131
galma ...	6, 128, 162	Belkereskedelem ...	1
Ausztriával vámunió ...	97	Belkereskedelmi politika ...	17
Autonom kikészítés ...	67	Belső gazdasági politika ...	17
Autonom vámtarifa ...	35, 50	Belső vám ...	26
Azonosság elve ...	65, 69	Betéti társaságok ...	106
A.			
Államadóssági kötvények ...	116	Betűrendes árúljastrom ...	49
Államadósságok ...	120	Betűrendes tarifa ...	48
Állategészségügyi egyezmények ...	25, 85	Bevándorlók árui ...	37
Állategészs. egyezm. Ausztriával ...	102	Bérikészítés ...	67
Állategészs. egyezm. Németországgal ...	134	Birma ...	77
Állategészs. egyezm. Olaszországgal ...	138	Birósági tárgyalásra behozott tárgyak ...	37
Állategészs. egyezm. Romániával ...	144	Birtokszerzés szabadsága ...	83
Állategészs. egyezm. Svájjal ...	140	Biztosító társaságok ...	106
Állategészs. egyezm. Szerbiával ...	147	Bortermelés és kereskedelem ...	103
Állatforgalom Ausztriával ...	102	Bosznia és Hercegovina ...	76, 77, 117, 130
Állatkontingens ...	135, 144, 146,	Brit-birtokok ...	155
		Bruttó súly ...	42
		Bruttó vámolás ...	42

	Oldal.		Oldal.
Brüsszeli cukoregyezmény	58	Ércváltó	10
Budapesti tőzsde reformja	104	Érdekszférák	16
Bulgária	76, 77, 158	Értékmegállapítás	40
Burkolatok vámmentessége	65	Értékvám	40

C., Cs.

Cabotage	84
Cégmentés	107
China	77, 149
Cobden-szerződés	21
Convention à quatre	84
Cukoradó	109
Cukorkiviteli prémiumok	58
Cukor-surtaxe	59, 110
Csempészet	85

D.

Dalmát lisztfogyasztási adó	101
Dalmát vasútak	114
Darabvám	41
Dánia	151
Deviza	10
Differenciáció a tarifaszervezetekben	92
Differenciális vám	43
Diszázsio	11
Drawback	56
Dumping-system	30

E.

Egyedárusági tárgyak	37
Egyenesadó-egyezmény	111
Egyezmények	75
Egyéni gazdaságok	16
Egyértékűség elve	69
Egyetlen értékűvámos tarifa	47
Egyiptom	76, 150
Egységes vámtarifa	50
Einfuhrscheine	70
Elismervény	47
Előjegyzési eljárás	64
Ethiopia	152
Expertise	50
Export	4
Ezüstárúk megjelölése	103

É.

Élelmiszerek határvámvizsgálata	24
---------------------------------	----

F.

Felmondása a szerződéseknél	79
Felvilágosítások	49
Financiális tilalmak	50
Financiális vám	26
Fiume	28
Fizetési mérleg	61
Fogyasztási adók	12
Fokozatos vám	53, 108
Folyamhajózás	41
Franciaország	114
	6, 149

G.

Gabonabehozatali jegyek	70
Gabonavám	32
Gabonavám-elleni liga	21
Gazdasági politika	16, 17
Generalhandel	5
Gépek vámkedvezménye	46
Gleitende Zollskala	32
Göngy-súly	42
Görögország	152
Greater Britain	23
Gyarmatpolitika	96
Gyógyszerüzlet	106

H.

Hajóépítési tárgyak	38
Hajózás szabadsága	82
Harci vám	43
Határforgalom	62
Határidőüzlet	104
Határkerület	62
Határörvidéki praecipuum	119
Határvám	26
Hágai egyezmény	86
Házalás	106
Hivatalos árulajstrom	49
Hivatalos eljárás	39

	Oldal.		Oldal.
Hivatalos felvilágosítások	50	Kereskedelmi utazók	82, 105
Hivatalos vámraktárak	60	Kereskedelmi ügyek a kiegyezésben	101
Hollandia	6	Kereskedés szabadsága	82, 105
Honvédelmi politikával való össze-		Kettős vámtarifa	52
függés	19	Készpénzfizetés	127
Hűskérdés	103	Kétszeres megadóztatás	112

I.

Ideiglenes használatra rendelt árúk	38, 66
Idegenforgalom	14
Imperializmus	23
Import	4
Ipari vám	30
Ipari vonatkozású ügyek a kiegyezésben	105
Iparjogvédelmi megállapodások	106
Iparüzés szabadsága	82, 105
Japán	77, 153
Jegybank-ügy	125
Jogsegély-egyezmények	86

K.

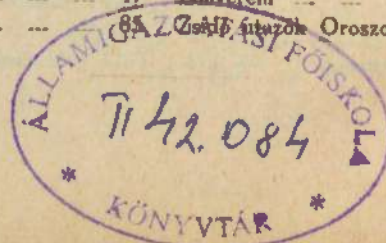
Kapcsolt területek	35
Kapitulációk	76
Kassa-oderbergi második vágány	114
Katonai árúk	37
Kedvező fizetési mérleg	13
Kedvező kereskedelmi mérleg	12
Kedvező váltoárfolyam	11
Kedvezőtlen fizetési mérleg	13
Kedvezőtlen keresk. mérleg	12
Kedvezőtlen váltoárfolyam	11
Keleti vasútak	85
Kereskedelmi attasék	15
Kereskedelmi mérleg	8
Kereskedelmi múzeum	14
Kereskedelmi politika	17
Kereskedelmi szerződések	75
Kereskedelmi szerződések időtartama	79
Kereskedelmi szerződések megkötése	78
Kereskedelmi szerződések nyelve	81
Kereskedelmi szerződések tartalma	81
Kereskedelmi szerződések területi hatálya	81
Kereskedelmi társaságok	82, 106

Kereskedelmi utazók	82, 105
Kereskedelmi ügyek a kiegyezésben	101
Kereskedés szabadsága	82, 105
Kettős vámtarifa	52
Készpénzfizetés	127
Kétszeres megadóztatás	112
Kiállításokra hozott árúk	38, 66
Kiegyenlítő vám	29, 45
Kiegyezés Ausztrával	97
Kiházasítási tárgyak	37
Kijavítás	38, 71
Kikészítési eljárás	38, 66
Kikötői szolgálat	83, 115
Kiküldöttök	78
Kipróbálás végett behozott árúk	38, 66
Kir. család használatára rendelt árúk	37
Kisebbségi határforgalom	63
Kisérés	39
Kisérleti célokra behozott árúk	38, 66
Kivándorlási politika	18
Kivándorlók pénze	14
Kivitel	3, 4
Kiviteli jutalmak	57
Kiviteli tilalom	26
Kiviteli vám	27, 33
Kontinentális zár	24
Konzuli egyezmények	86
Konzuli segély	85
Konzulok	15, 37, 85, 104
Korea	77, 151
Korlátolt felelősségű társaságok	106
Kölcsönös jogsegély-egyezmények	86
Kötött forgalom	34
Kötött vámtétel	51
Kövezetvámok	26
Közbenső tarifa	95
Közbiztonsági tilalmak	26
Közegészségügyi tilalmak	25
Közkerölcs érdekében tilalmak	26
Közgazdasági Értesítő	50
Közgazdasági vám	28
Közlekedésügyi politika	18
Közlekedésügyek a kiegyezésben	112
Közlekedésügyek a szerződésekben	83
Közös függő adósság	123
Közraktárak	60

	Oldal.		Oldal
Közvetett adók	108	Monokultura	2
Külforgalmi tanács	15	Montenegro	154
Külkereskedelem	2	Munkamegosztás	1
Külkereskedelmi politika	17	Munkásvédelmi egyezmények	86
Különbüzeti vám	43	Mustalapok, mustárak	37, 66
Különös kereskedelem	5	Műszerek	37
Külpolitikával való összefüggés	19	Művészeti tárgyak	37
Külső gazdasági politika	17		
Külső tarifa	95	N. Ny.	
Kvóta-deputáció	118	Nagybritannia	6, 154
Kvótaügy	118	Nagyobb határforgalom	63
		Nemzetgazdaság	16
L.		Nemzetiesített árú	46
Legelő állatok vámmentessége	38	Nemzeti vagyon	119
Legeltetési forgalom	63	Nemzetközi árúcsere	9
Legtöbb kedvezmény joga	88	Nemzetközi egyezmények	75
Legtöbb kedvezményes szerződések	89	Nemzetközi fizetési mérleg	10
Letelepedés szabadsága	82	Nemzetközi jogsegélyegyezmények	86
Lex-Pecca	26	Nemzetközi munkamegosztás	2
Lépcsőzetes vám	41	Nettó súly	42
Libéria	154	Nettó vámolás	42
Liechtenstein	36, 159	Nevelővám	29
Lobogó vámok	44	Németalföld	6, 156
Luxemburg	36	Németország	6, 132
		Norvégia	156
M.		Nyílt kapu politikája	75
Magánraktárak	60	Nyílt kapu területei	76
Magyar block	121	Nyílt prémiumok	57
Magyarország áruforgalma	6, 160		
Marokkó	76, 159	O. Ö.	
Maximális-minimális vámtarifa	52	Obrt	55, 147
Megkötése a vámoknak	51	Oktroi	54
Megrendelésgyűjtés	106	Olasz borvámklauzula	137
Megtorló vám	43	Olaszország	6, 136
Mellékkilletékek	39	Oman	76
Merkantil-rendszer	19	Oroszország	6, 141
Mezőgazdasági vámok	31	Osztálytarifa	47
Mezőgazdasági termények hamisítása	104	Osztály államadósság	120
Mexikó	158	Osztály-magyar bank	125
Mérlegpénz	39	Önálló vámterület	99
Métermérték-rendszer	103	Örlési forgalom	73, 101
Minimális vámok	32	Örökölt tárgyak	37
Mintavédelem	106		
Minták	66, 106	P.	
Monopolium	108	Papírpénzadósság	123
		Pari	10

	Oldal.		Oldal.
Parti hajózás	84	Statisztikai árúajstrom	50
Passzív fizetési mérleg	13	Streckenugsverkehr	115
Passzív kereskedelmi mérleg	12	Súlyrendszer	103
Passzív kikészítési eljárás	66	Súlyvám	41
Perzsia	76, 156	Surtaxe d' entrepôt	45
Pénzügyi Közlöny	50	Surtaxe de pavillon	44
Pénz- és érmeegyezmény	125	Svájc	140
Pénz- és érmeügy	123	Svédország	156
Pénzügyi megállapodások	108		
Pénzügyi politika	18	Sz.	
Pénzügyi vám	28, 33	Szabadalmi ügy	106
Politikai tilalmak	24	Szabad forgalom	34
Porto franco	61	Szabad kereskedelem	20
Portugália	153	Szabad terület	61
Pósta, távirda, távbeszélő	115	Szabad kikötő	35, 61
Prémiumok	57	Szabad terület	35, 61
Prohibitív rendszer	20	Szaktudósítók	15, 104, 105
Prohibitív vám	29	Szárazföldi zár	24
Punto franco	35, 61	Származási bizonyítványok	45
		Szerbia	76, 77, 146
R.		Szerződések nyelve	81
Raktárdíj	39	Szerződéses kikészítés	67
Raktárak	60	Szerződéses vámtarifa	51
Raktár-vámok	45	Szerződéses vámterület áruforgalma	6
Ratifikáció	78	Szeszadó	109
Reciprocitás	88	Szisztematikus tarifa	48
Rendszeres vámtarifa	48	Szociális védővám	29
Rendőri tilalmak	24	Szövetkezetek	106
Retour-árúk	65		
Retour kikészítési eljárás	67	T.	
Retorziós vám	43	Takarmányvámok	31
Románia	76, 77, 143	Tara	42
Rossz termés esetén vámkedvezmény	38	Tarifa	47
		Tarifaszerződések	87
S.		Tartályok vámmentessége	65
Saját számlára történő kikészítés	67	Társadalmi védővám	29
Siam	77, 151	Teljes kereskedelem	5
Simuló vámok	32	Teljes súly	42
Sliding scale	32	Templomok számára rendelt tárgyak	38
Söradó	109	Tengeri hajózás	83, 114
Spanyolország	157	Tengeri halászat	84
Spezialhandel	5	Tilalmak	23, 83
Specifikus vám	41	Tilalmi rendszer	20
Sporco súly	42	Tiltóvám	29
Statisztika (külkereskedelmi)	128	Tiroli gabonavám	102

	Oldal.		Oldal.
Tiszta súly	42	Vámkezelési átalány	119
Tisztességtelen verseny	104	Vámkötelezettség	36
Titkos egyezmény az állatkontin-		Vámközpontok	15
gensről	147	Vámkülföld	35
Titkolt prémiumok	57	Vámkülzet	35
Tokaji bor	103	Vámlekötés	51
Tonnaileték	83	Vámmentes közraktárak	60
Tőkeelhelyezés a külföldön	3	Vámmentességek	36, 37
Tőke kivitel	3	Vámparlament	95
Törökország	76, 157	Vámpolitika	17
Törvényes tisztasúly	43	Vámpótlék	38
Tőzsdereform	104	Vámszerződés Ausztriával	100
Transitforgalom	4	Vámszövetség	94
Triest	131	Vámszövetség Ausztriával	98
Trosarina	54, 147	Vámtarifa	34, 47
Tunis	76	Vámtarifarendszerek	50
		Vámtarifa törvény	34
		Vámteher	38
		Vámterület	34
		Vámtétel	38
		Vámunió	94
		Vámügyi tanács	49
		Vámvisszatérítés	56
		Vámvonalat érintő belföldi forgalom	115
		Vándoripar	106
		Vásárok látogatása	82, 106
		Védőjegy	107
		Védővám	28
		Védővamos politika	21
		Világciikk	5
		Világgazdaság	16
		Világkereskedelem	5
		Világpiac	5
		Világpiaci ár	5
		Vízonosság	88
		Vízonossági szerződések	88
		Visszárúk	65
		Visszavám	56
		Z.	
		Zanzibar	76
		Zárójegyzőkönyv	80
		Zollverein	19, 96
		Zöld árúk Oroszországban	142

K. 391 1/2

267

22

10000

LELT. 1971

Helyben

DT
1703

NKE EKK KTK Kari Könyvtár

00072010

Pénzügy, pénzügyi jog /

Válgóg

Munkácsis

